

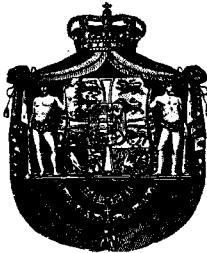
DET STATISTISKE DEPARTEMENT

(STATENS STATISTISKE BUREAU)

1896—1920

AVEC UN RÉSUMÉ EN FRANÇAIS

UDGIVET AF DET STATISTISKE DEPARTEMENT

KØBENHAVN

BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI

1920

(GYLDENDALSKE BOGHADEL · NORDISK FORLAG)

Da 25
709.8

Tidligere udgivne Publikationer vedrørende den danske officielle Statistiks Ordning og Historie.

Udsigt over Danmarks officielle Statistik. Statistiske Meddelelser, 2. Række, 6. Bind, Anhang. København 1867.

Ordningen af den officielle Statistik i Kongeriget Danmark. (Organisation de la statistique officielle du Danemark). Statistiske Meddelelser, 3. Række, 8. Bind, 2. Hæfte. København 1885.

Love og Cirkulærer m. v. vedrørende Bureauet og dets Arbejder, med indledende Bemærkninger om *Bureauets Virksomhed Januar 1896 — Maj 1897.* Statistiske Meddelelser, 3. Række, 18. Bind, 4. Hæfte. København 1897.

Statistisk Bureaus Historie. Et Omrids, udarbejdet i Anledning af Bureauets 50aarige Bestaaen. Avec un précis en français. Udgivet af Statens statistiske Bureau. København 1899.

Dansk Statistiks Historie 1800—1850, særlig med Hensyn til den officielle Statistiks Udvikling. Ved Axel Høiek. Udgivet af Statens statistiske Bureau. København 1901.

7 DEC. 1983

DANMARKS STATISTIK
BIBLIOTEKET

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
1. Departementets Opgave og Organisation	9
2. Departementets Virksomhed i Almindelighed	20
3. Statistik over Landets Flademaal og administrative Inddeling	30
4. Befolkningsstatistik:	
A. Folketællingerne	33
B. Statistiken over Befolkningens Bevægelse	42
5. Landbrugsstatistik:	
A. Ejendommenes Fordeling efter Størrelse og Besiddelses- maade	48
B. Arealets Anvendelse	52
C. Kreaturholdet	55
D. Høststatistik	56
E. Statistik over Salg af Landejendomme og Ejendoms- priser	60
F. Landbrugsstatistikken under Verdenskrigen	62
6. Industristatistik	64
7. Handels- og Skibsfartsstatistik:	
A. Handelsstatistik	72
B. Skibsfartsstatistik	83
8. Statistik over Pengeomsætning og Kreditforhold m. m. samt Priser	86
9. Socialstatistik:	
A. Sygeligheds-, Ulykkes- og Invaliditetsstatistik	95
B. Statistik vedrørende det offentlige Forsørgelsesvæsen ..	97
C. Forbrugsstatistik og Statistik over Detailpriser	100
D. Statistik over Arbejderforhold	106
E. Bolig- og Huslejestatistik	112
F. Forskellige socialstatistiske Undersøgelser	113
10. Retsplejestatistik	115
11. Undervisningsstatistik	119
12. Statistik over offentlige Valg	121
13. Finansstatistik	124

	Side
14. Statistik vedrørende Rigets fjernere Dele	131
15. Stats-Brandforsikringsfonden	133
16. Det midlertidige »Fordelingskontor«	135

Bilag:

I. Fortegnelse over Love vedrørende Det statistiske Departement (Statens statistiske Bureau) og dets Virksomhed 1895—1920	141
II. Finansministre, under hvilke Det statistiske Departement (Statens statistiske Bureau) har sorteret 1896—1920	142
III. Tjenestemænd i Det statistiske Departement (Statens statistiske Bureau) 1896—1920	143
IV. Forretningernes Fordeling mellem Det statistiske Departements Kontorer den 1. Dec. 1920	159
V. Omkostningerne ved Driften af Det statistiske Departement (Statens statistiske Bureau) 18 ^{95/00} —19 ^{19/20}	161
VI. Fortegnelse over Det statistiske Departements (Statens statistiske Bureau's) Publikationer 1896—1920	162
VII. Forhandlingsemnerne ved de fællesnordiske statistiske Møder	178

Résumé en français	181

Emneliste	198

FORORD

I Henhold til et henvend 40 Aar gammelt Paabud (Finansministeriets Skrivelse af 14. September 1875) lægger Det statistiske Departement forud for hvert Finansaars Begyndelse en Arbejdsplan for det kommende Aar, og efter Finansaarets Slutning afgives der til Finansministeriet en Beretning om Arbejdet i Aarets Løb. Ved Affattelsen af Aarsberetningerne er Ønsket om ved Lejlighed at udarbejde et samlet Tilbageblik over et længere Tidsrum kommen frem, og da der den 1. Januar 1921 vil være forløbet 25 Aar, siden Departementet — eller som det da benævntes: Statens statistiske Bureau — blev omordet i Henhold til Lov af 16. December 1895, har man ment, at Tidspunktet til at virkeliggøre denne Tanke nu er kommet.

Foruden nogle mere summariske Oversigter foreligger der til Belysning af den officielle Statistik i Danmark dels den af Axel Holck udarbejdede „Dansk Statistiks Historie 1800—1850“, dels den i 1899 udgivne „Statistisk Bureaus Historie“. Til sidstnævnte Arbejde slutter sig som en Art Fortsættelse den nu foreliggende Oversigt.

Bogen skyldes et Samarbejde mellem en Række af Departementets Tjenestemænd. For Emnernes Behandlingsmaade har det rent saglige Synspunkt været afgørende. Saaledes er der under Omtalen af de personelle Forhold kun medtaget rent faktiske Data, medens der — af nærliggende Grunde — ikke er forsøgt nogen Karakteristik af Departementets tidligere eller nuværende Tjene-

stemænd, saa lidt som en Vurdering af de enkeltes Arbejde. I Behandlingen af de forskellige Grene af Statistikken tager Fremstillingen i Almindelighed kun Sigte paa at redegøre for, hvad der er gjort — ikke paa hvilken Maade det er gjort. Naar der undtagelsesvis strejfs ind paa det tekniske, er dette sket, fordi selve Emnets Natur syntes at kræve det.

Ved Bogens Planlæggelse er der tilstræbt en Inddeling og Ordning af Stoffet, der skulde gøre det nogenlunde let for Læseren at finde sig til Rette. Helt er det dog ikke lykkedes at undgaa, hverken at nær beslægtede Emner behandles adskilt fra hinanden — eller omvendt, at Forhold, som ikke har meget med hinanden at gøre, omtales i et og samme Afsnit; Statistikkens Mangfoldighed — saavel som det Liv, den afspejler — trodser nu én Gang enhver Systematik. Iøvrigt vil Orienteringen lettes ved Benyttelse af den Emne-Liste, der findes paa Bogens sidste Blade.

Det statistiske Departement i December 1920.

ADOLPH JENSEN.

Hans Cl. Nybølle,

Fm.

1. Departementets Opgave og Organisation.

Det statistiske Bureau, der oprettedes ved kgl. Resolution af 1. December 1849 og begyndte sin Virksomhed den 1. Januar 1850, omordnedes fra 1. Januar 1896 i Henhold til Bestemmelserne i Lov Nr. 221 af 16. December 1895 om Ordningen af Statens statistiske Bureau.

I nævnte Lov fastsættes Bureauets Arbejdsomraade, idet det herom hedder i § 1:

„Bureauets Virksomhed gaar ud paa Tilvejebringelse af Oplysninger om Befolkningsforholdene, om de sociale Tilstande, særlig for Arbejderbefolkningens Vedkommende, om Erhvervslivet, om Aandslivet, om Stats og Kommuners Administration og om Befolkningens Delta-gelse i det offentlige Liv — alt for saa vidt saadanne Oplysninger kunne faas til Raadighed og statistisk fremstilles. Bureauet skal derhos give sit Bidrag til den internationale Statistik. Endelig paahviler det Bureauet at yde Administrationen Bistand ved statistiske Beregninger og Oplysninger, Afgivelse af Erklæringer m. m. — I Henhold hertil omfatter Bureauets Arbejdsomraade følgende Hovedemner: 1. Befolkningsstatistik, omfattende: a. Folketællinger, b. Vielser, Fødsler, Dødsfald og Vandringer; 2. Retspleje-Statistik og Moral-Statistik, omfattende: a. civil Retspleje, derunder Behæftelser, b. kriminel Retspleje, c. Moralspørgsmaal (Sædelighed, Drikfældighed m. m.); 3. social Statistik, omfattende Livsvilkaarene i de forskellige Samfundslag, derunder Ernærings- og Forbrugsforhold. Særlig Genstand for Behandling er Arbejder-

forholdene paa deres forskellige Omraader, Formue- og Indtægtsforholdene samt Arbejderforsikringen; 4. Erhvervs-Statistik, omfattende: a. Agerbrug, b. Industri, c. Fiskeri og d. Omsætning, derunder Sparekasse- og Bankvæsen; 5. Statistik vedrørende Aandslivet, derunder Opdragelse og Undervisning; 6. Statistik vedrørende offentlige Forhold, derunder: a. Statens og Kommunernes Finansvæsen, b. offentlige Valg; 7. international Statistik, omfattende Deltagelse saavel i den fællesnordiske som i den almindelige internationale Statistiks Arbejde. — Bureauets Beretninger udgives i Trykken saa hurtig, som ske kan under Hensyn til Materialets Tilvejebringelse og Beskaffenhed.“

Trods den vidtløftige Angivelse af Emner udtaler Loven i Grunden kun det, at Bureauet skulde være et Centralorgan for Statens officielle Statistik. Det er jo nemlig klart, baade at Emnelisten ikke i noget enkelt Øjeblik kan være helt udtømmende, og at Grænserne for Arbejdsomraadet maa være bevægelige efter Tidsforholdenes Krav. I Tidens Løb er da ogsaa — som det vil fremgaa af det følgende — en Række nye Emner taget op til Behandling, dels i Form af Lejlighedsundersøgelser, dels som Led i det ordinære Arbejde.

Selv om den officielle Statistik i Danmark er stærkt centraliseret, er der dog en Del Emner, der behandles statistisk af andre Embedsmyndigheder end Det statistiske Departement. Dette er saaledes Tilfældet med den medicinale Statistik (herunder Dødsaaarsagsstatistikken), der bearbejdes af Sundhedsstyrelsen, Fiskeristatistikken, der udarbejdes af Fiskeridirektøren, Post-, Telegraf-, Telefon- og Jernbanestatistikken, der fremkommer i de paagældende Styrelses Regnskabsberetninger; endvidere indgaar der i Aarsberetningerne fra Fabriktilsynet, Arbejderforsikringsraadet, Sygekasseinspektoratet, Arbejdsløshedsinspektoratet, Arbejdsanvisningsdirektoratet m. fl. i større eller mindre Omfang statistiske Redegørelser til

Belysning af de paagældende Institutioners Virksomhed. Hvad der saaledes fremkommer af officiel Statistik udenfor Det statistiske Departement, meddeles udtoogsvis i „Statistisk Aarbog“, til hvis Kildefortegnelse man her skal henvise. — I Forbindelse hermed kan det bemærkes, at Københavns Kommunes statistiske Kontor, som har virket siden 1883, og som efterhaanden har inddraget Nabo-kommunerne Frederiksberg og Gentofte under sit Arbejdsomraade, er det eneste kommunal-statistiske Bureau, der findes i Danmark.

Medens den foran citerede Angivelse af Departementets statistiske Arbejdsomraade, der indeholdes i Loven af 1895, ikke er ændret ved nogen senere Lov, blev der ved Oprettelsen af Stats-Brandforsikringsfonden (Lov Nr. 101 af 6. April 1906) tillagt Departementet en ny Opgave af administrativ Art, idet Forretningerne ved Fonden i Henhold til den nævnte Lovs § 4 henlagdes under Statens statistiske Bureau. — Endvidere har Centralledelsen af den fra Januar 1917 indførte Levnedsmiddellationering, for saa vidt angaar den Del af Foranstaltningerne, der er gennemført ved Hjælp af Ernæringskort, af Indenrigsministeriet været overdraget Departementet.

Med Hensyn til de Departementet og dets Virksomhed vedrørende Love i Tidsrummet 1895—1920 henvises til den som Bilag I meddelte Fortegnelse (Side 141).

Loven af 1895 bestemte, at det hidtilværende statistiske Bureau skulde benævnes „Statens statistiske Bureau“, samt at Bureauets Embedsstab skulde bestaa af: 1 Direktør, 2 Kontorchefer og 4 Fuldmægtige. Iøvrigt bestod det faste Personale i den første Tid efter Bureauets Reorganisation af 9 Assistenten, 1 Skriver (Ekspedient) og 1 Bud, der alle lønnedes af en paa Finansloven fastsat Medhjælpssum.

De Forandringer, der siden 1896 er sket med Hensyn til Tjenestemændenes Antal m. v., fremgaar af følgende:

I Anledning af, at Administrationen af Stats-Brandforsikringsfonden henlagdes under Bureauet, forøgedes Antallet af dettes Embedsmænd fra 1. Juni 1906 med 1 Fuldmægtig, hvorhos der tillagdes en af Bureauets Fuldmægtige Honorar som Ekspeditionssekretær.

Den Tvedeling af Bureauets Forretninger, der var forudsat ved Loven af 1895, var paa en vis Maade blevet til en Tredeling. Allerede straks ved Reorganisationen i 1896 var en Del Forretninger blevet henlagt til Varetagelse af en Tjenestemand, der fungerede som Bureauets Sekretær. Efterhaanden var Antallet og Omfanget af Sekretærsager blevet forøget saa stærkt, at Sekretæren til Stadighed maatte have Hjælp til Bestridelsen af disse Forretninger, der kom til at danne et særligt Arbejdsomraade udenfor de to Kontorers. Til Trods herfor var det Arbejde, som stadig var henlagt under disse, i Tidens Løb blevet i den Grad forøget, at en Udvidelse af Rammerne blev en Nødvendighed, og der blev derfor — ved Lov Nr. 45 af 7. Marts 1913 — oprettet et nyt (tredje) Kontor. Samtidig forøgedes Assistenternes Antal fra 9 til 11.

Den samme Lov, hvorved Kontorchefembedernes Antal forøgedes fra 2 til 3, indeholdt den Bestemmelse, at Bureauets Navn skulde ændres til „Det statistiske Departement“, samt at Chefen, der efter Loven af 1895 benævntes „Direktør“, skulde være Departementschef. Navneforandringen var dikteret af Ønsket om at give Bureauet en under de ændrede Forhold mere adækvat Benævnelse; nogen reel Forandring i Institutionens Stilling i administrativ Henseende var derimod hverken tiltrængt eller tilsigtet.

Fra 1. April 1916 oprettedes der 4 Stillinger som Medhjælpere. Disse Stillinger, for hvilke Lønnen fastsattes som for Skrivere, besattes med Damer, som i en lang Aarrække havde gjort Tjeneste i Departementet som Ekstraarbejdere.

Da Varetagelsen af de med Centralledelsen af Lev-

nedsmiddelrationeringen forbundne Forretninger ikke kunde bestrides indenfor Departementets ordinære Kontorrammer, oprettedes der fra 1. Januar 1917 et midlertidigt Kontor, der først benævntes „Sukkerkontoret“, senere „Fordelingskontoret“. Dette midlertidige Kontor ledes af en af Departementets Fuldmægtige, hvem det ved kgl. Resolution af 8. Jan. 1918 overdroges som Kontorchef at varetage Ledelsen af Kontorets Forretninger.

Fra 1. April 1917 bevilgedes der Ekspeditionssekretær-Honorar til endnu en af Departementets Fuldmægtige, og Antallet af Assistentstillinger forøgedes fra 11 til 13.

Fra 1. April 1918 forøgedes Antallet af Fuldmægtigembeder fra 5 til 6; samtidig formindskedes Assistentstillingernes Tal fra 13 til 12, medens Medhjælpernes Antal forøgedes fra 4 til 7 og Kontorbudenes fra 1 til 2.

I Henhold til Lov om Statens Tjenestemænd af 12. September 1919 bortfaldt fra 1. Oktober 1919 de 7 Medhjælperstillinger og Ekspedientstillingen, medens der oprettedes 6 Kontorassistent- og 40 Kontoriststillinger. I Henhold til samme Lov benævnes de hidtilværende Assisterter „Sekretærer“.

Fra 1. Juli 1920 blev Antallet af Sekretærstillinger, i Henhold til Normeringslov for Finansaaret 1920—21, forøget fra 12 til 13.

Endelig skal det nævnes, at efter at der ved Normeringsloven for 1920—21 var oprettet 2 nye Fuldmægtigstillinger under Toldvæsenet, blev 2 Fuldmægtige i Toldrevisionsdepartementet stillet til Tjeneste i Det statistiske Departements handels-statistiske Afdeling.

Herefter bestaar Departementets fast ansatte Personale nu af følgende: Departementschefen, 3 Kontorchefer, 6 Fuldmægtige (hvortil kommer 2 Toldfuldmægtige, tjenestegørende i Departementet), 13 Sekretærer, 6 Kontorassistenter, 40 Kontorister og 2 Kontorbude. En Fortegnelse over det fast ansatte Personale i Aarene 1896—1920 er meddelt som Bilag III (Side 143).

Foruden de fast ansatte Tjenestemænd har Departementet altid beskæftiget et Antal Kontorarbejdere, hvis Lønning afholdes af Medhjælpssummen. Disse „Ekstraarbejdere“, hvis Antal idelig veksler efter Arbejdets øjeblikkelige Omfang, er dels statsvidenskabelige og juridiske Studerende (nu og da ogsaa yngre Kandidater), dels Damer med nogen Kontoruddannelse og som Regel Real- eller Studentereksamen ell. Ign., dels endelig forskellige Kontorarbejdere med særlig Uddannelse eller Øvelse i Udførelse af bestemte Arbejder. Fra de kvindelige Ekstraarbejders Kreds rekrutteres Departementets Kontoristklasse. Antallet af Ekstraarbejdere, som i 1896 var imellem 20 og 30, udgør nu ca. 110, hvoraf de 50 er beskæftigede i Departementets midlertidige „Fordelingskontor“.

Om Forretningernes Fordeling mellem Det statistiske Departements Kontorer er der intet fastsat i Lovgivningen. Af Bemærkningerne til det Lovforslag, der fremsattes i 1889, og som i noget modificeret Skikkelse gennemførtes som Loven af 1895, fremgaar det, at man da tænkte sig en Deling, hvorefter det ene Kontor overtog den egentlige Erhvervsstatistik i dens tre Hovedafdelinger, Agerbrugs-, Industri- og Handelsstatistik, og det andet Kontor Befolkningsstatistikken, den sociale Statistik og Finansstatistikken. Da Loven førtes ud i Livet, blev Fordelingen en noget anden: til 1ste Kontor henlagdes bl. a. Befolkningsstatistik, Retspleje- og Moralstatistik, Socialstatistik og Industristatistik, til 2det Kontor bl. a. Landbrugsstatistik, Omsætningsstatistik, Finansstatistik og Statistik over offentlige Valg. Det viste sig imidlertid hensigtsmæssigt — bl. a. for at kunne udnytte de personelle Kræfter saa godt som muligt — fra Tid til anden at foretage forskellige Omlægninger af Kontorernes Forretningsomraader. Idet der med Hensyn til den nuværende Kontorordning henvises til Bilag IV (Side 159), skal kun tilføjes, at Stats-Brandforsikringsfonden aldrig har været henlagt under

noget af Kontorerne, idet de herhen hørende Forretninger under Departementschefens direkte Tilsyn varetages af en af Departementets Tjenestemænd med fornøden Medhjælp.

I Bilag IV findes angivet, hvor mange Tjenestemænd der efter Kontorordningen er knyttet til hver af Departementets Afdelinger. Hertil er imidlertid at bemærke, at der efter den vekslende Arbejds mængde ret hyppigt foregaar midlertidige eller mere varige Forskydninger med Hensyn til Beskæftigelsen af Tjenestemændene. Dette gælder i endnu højere Grad den ikke fast ansatte Arbejds kraft („Ekstraarbejderne“), hvis Antal og Fordeling mellem Kontorerne idelig veksler efter Behov; de i Bilaget anførte Tal for Ekstraarbejdere refererer sig til Tidspunktet 1. December 1920.

I Løbet af de 25 Aar, som nærværende Redegørelse spænder over, er Departementets Arbejde blevet overordentlig stærkt forøget — herom henvises der til de efterfølgende specielle Afsnit; og Personellet er, om end ikke i tilsvarende Grad, blevet udvidet. Begge Dele har medført en stærkere Arbejdsdeling og en fastere kontormæssig Organisation. Denne Udvikling har baade gode og mindre gode Sider. For 20—25 Aar siden kunde Chefen paa en mere direkte Maade end nu træde i Arbejdsforhold til de enkelte Tjenestemænd, og dette var utvivlsomt til Gavn for Bureauets Arbejde. Det samme gælder den nære Samvirken mellem de enkelte Tjenestemænd, som selvfølgelig maatte blive des vanskeligere, jo mere Institutionen voksede og inddrog nye Omraader under sin Virksomhed. Ulemperne ved den fremadskridende Arbejdsdeling har man dog søgt at imødegaa paa forskellig Maade, bl. a. ved fra Tid til anden at afholde Konferencer til fælles Drøftelse af vigtigere Emner og af saadanne Sager, som ikke udelukkende vedrører et enkelt Arbejdsfelt. Konferencerne mellem Departementschefen og Kontorcheferne

(til hvilke ogsaa andre Tjenestemænd tilkaldes) er i nyeste Tid bragt i fast Form; de afholdes med korte Mellemlum, og der føres en Protokol over Forhandlingerne.

Da Det statistiske Bureau oprettedes 1850, henlagdes det under Indenrigsministeriet, men allerede 1853 overflyttedes det til Finansministeriet, hvor det siden da har haft sin Plads*). Dette betyder, at Finansministeren er Foresat for Det statistiske Departements Chef, at Love vedrørende Departementet og dets Virksomhed udfærdiges gennem Finansministeriet og med Finansministerens Kontrasignatur, og at Departementets Budget opføres under Finansministeriets Paragraf paa Finanslov og Statsregnskab. Iøvrigt opnaaede Bureauet allerede paa et tidligt Tidspunkt den Selvstændighed, der er en nødvendig Forudsætning for Arbejdets uforstyrrede Udførelse og for den rette Fordeling af Ansvar. Formelt fik denne Selvstændighed Udtryk i, at Bureauet ved Overflytningen til Finansministeriet i 1853 ikke indordnedes under noget af Departementerne, og at det efter Omordningen i 1896 — ligesom nu „Det statistiske Departement“ — regnskabsmæssig opføres som en særlig Afdeling. Den reelle Selvstændighed er aldrig blevet udtrykkelig fastslaaet; den er fremgaaet af Forholdenes Natur og støtter sig til en hævdvunden Praksis. Det statistiske Departement staar i direkte Rapport til de forskellige Ministerier og de lokale Embedsmyndigheder. Chefen har skriftligt og mundtligt Referat direkte til Finansministeren; alle Udfærdigelser, der udgaar fra Departementet, underskriver Departementschefen paa egne Vegne — ikke paa Ministerens. Denne Ordning er en naturlig Konsekvens af den statistiske Tjenestes særlige Art; blandt andet har jo Fremstillingen af Resultaterne gennem Publikationsvirksom-

*) En Fortegnelse over de Finansministre, under hvilke Det statistiske Departement (Statens statistiske Bureau) har sorteret i Tidsrummet 1896—1920, findes som Bilag II (Side 142).

heden en litterær og videnskabelig Side, der medfører, at Ansvaret for et statistisk Arbejde i en ganske anden Forstand, end Tilfældet ellers som Regel er i Administrationen, maa ligge hos den Embedsmand, der forestaar Ledelsen.

En naturlig Begrænsning møder Departementets Selvstændighed dog deri, at der — som foran nævnt — forud for hvert Finansaars Begyndelse skal forelægges Finansministeren til Godkendelse en Arbejdsplan for det kommende Finansaar, samt at der aarlig skal afgives Beretning om Planens Gennemførelse. De af Departementet i Henhold hertil afgivne Beretninger offentliggøres hvert Aar i Ministerialtidende.

Omkostningerne ved Driften af Det statistiske Departement er i Løbet af de 25 Aar steget meget stærkt. I det første Finansaar efter Omordningen i 1896 naaede Udgifterne næppe 60 000 Kr. Derefter var der Stigning Aar for Aar indtil Finansaaret 1902—03, da Beløbet var oppe paa 119 000 Kr. I de følgende 4 Aar var Udgifterne noget lavere, men fra 1907—08 følger atter en Stigning; efter et foreløbigt Kulminationspunkt i 1911—12 og 1912—13 (ca. 180 000 Kr.) følger et Par Aar med noget lavere Beløb, men derefter tager Stigningen atter Fart og vedvarer uafbrudt; det højeste Beløb naas i det sidst forløbne Finansaar, 1919—20, nemlig 540 000 Kr. (I Tallene er ikke medtaget Omkostningerne ved Driften af det midlertidige „Fordelingskontor“, hvilke Omkostninger føres til Udgift paa Indenrigsministeriets Budget under overordentlige Udgifter.) Udgiftsbeløbene for hvert enkelt Aar i Perioden fremgaar nærmere af Bilag V (Side 161). Naar denne Oversigt, der er udarbejdet paa Grundlag af Regnskabsmateriale i Departementets Arkiv, viser noget større Totalbeløb end de Tal, der er opført paa Departementets Konto i Statsregnskaberne, har dette sin Grund dels deri, at forskellige Lønningsudgifter (Dyrtilstillæg o. l.) er bog-

førte i Statsregnskabet paa andre Konti end Departementets, dels deri at der i Statsregnskabets Tal er fradraget Indtægter, som er indgaaet i Departementets Regnskab, herunder saaledes Indtægten ved Salg af Publikationer. — I Oversigten er Udgifterne delt i 4 Grupper: Lønninger til Tjenestemænd, Lønninger til det ikke fast ansatte Personale (Ekstraarbejdere og anden lignende Medhjælp), Udgifter til Trykning og Udgivelse af Skrifter, samt andre Udgifter; den sidstnævnte Post omfatter bl. a.: Papir (Spørgeskemaer m. v.), Bøger, Porto og Telegrammer, Telefon, Elektricitet, almindelige Kontorfor nødenheder (herunder Regnemaskiner), Inventar, Rengøring, Leje af Lokaler samt Rejsseudgifter. Alle 4 Grupper af Udgifter præges af den samme stigende Bevægelse, men Tallene i de 4 Rækker bevæger sig ikke parallelt. En nøjere Undersøgelse vil vise, at de store ekstraordinære Arbejder (Folketællinger o. lign.) genspejler sig i Regnskaberne paa den Maade, at Udgiften til Papir (Spørgeskemaer) kommer først, derefter Bearbejdesomkostninger (Lønning af Ekstraarbejdere), og endelig Udgifterne til Resultaternes Offentliggørelse (Trykning). Den meget stærke Stigning i Udgiftstallene for de seneste Aar skyldes vel i nogen Grad Krigsperiodens mange ekstraordinære Arbejder, men nok saa meget den almindelige Prisstigning paa Papir, Trykningsarbejde m. m. samt Stigningen i Lønninger til Tjenestemænd og Ekstraarbejdere. Den meget stærke Stigning i Udgiften til Lønning af faste Tjenestemænd i Finansaaret 1919—20 skyldes delvis den foran nævnte Oprettelse af 40 Kontoriststillinger (tidligere Ekstraarbejdere).

Statens statistiske Bureau havde indtil 1. Januar 1899 Kontorlokaler i Ministerialbygningen, men flyttede da til Naboejendommen, Kristiansgade 2 og Slotsholmsgade 12, hvor Departementet endnu bor til Leje. I Tidens Løb er Antallet af de lejede Værelser blevet forøget fra 25 til 31, og da Pladsen desuagtet blev for trang, maatte der i

nogle Aar lejes Hjælpelokaler i en Ejendom i Havnegade. Da Departementet overtog Centralledelsen af Levnedsmiddelfordelingen, fik det i den Anledning oprettede „Fordelingskontor“ midlertidig Lokaler i Ministerialbygningen; senere opførtes til Fordelingskontorets Brug 3 Træbaraker i Gaarden og Haven til Slotsholmsgade Nr. 10. Den Del af Lokalerne i disse Barakker, som nu ikke mere benyttes af Fordelingskontoret, er taget i Brug af andre Afdelinger af Departementet, og saaledes er dette hidtil lykkeligt kommen over „Bolignøden“ — om end paa en Maade, der lader adskilligt tilbage at ønske i forskellige Retninger. Et af de første Punkter paa Departementets Ønskeseddel er en Gang at faa til Raadighed en tilstrækkelig rummelig Kontorlejlighed, der tilfredsstiller blot de beskedneste af Tidens Krav til Luft, Lys og Bekvemmelighed, og hvor der bl. a. kunde indrettes et Lokale til Departementets store og værdifulde Bogsamling, som under de nuværende Forhold kun med største Vanskelighed kan skærmes mod at forfalde.

Departementets Bogsamling bestaar dels af fremmede Landes statistiske Publikationer, dels af national-økonomisk Litteratur og en ret værdifuld Afdeling for dansk Topografi; herudover rummer Biblioteket en betydelig Mængde Haandbøger samt en noget uensartet Samling af økonomiske og socialpolitiske Tidsskrifter o. l. Den Kærne, der giver Bogsamlingen dens største Betydning, er den officielle statistiske Litteratur fra saa at sige Alverdens Lande. Samlingen af herhen hørende Værker er den største i sin Art i Landet — for ikke at sige den eneste af nogen Betydning. — Biblioteket, hvis daglige Forretninger varetages af en Sekretær, og som er tilgængeligt for Offentligheden gennem Udlaan og Benyttelse paa Stedet, kan f. T. anslaaes at rumme ca. 40 000 Bind. I 1901 blev der udarbejdet og trykt et systematisk ordnet Katalog; senere Erhvervelser er katalogiserede i et dobbelt Seddelkatalog. I det kgl. Biblioteks aarlige Accessions-

katalog meddeles for den officielle Statistiks Vedkommende Navnene paa de Institutioner, hvis Publikationer Departementet modtager; for den øvrige udenlandske Litteratur anføres i Accessionskatalogen hvert enkelt Værks Titel.

I Departementets Arkiv er i Aarenes Løb, foruden alt hvad der vedrører Korrespondancen, opsamlet dels Raamaterialet til Statistikkens forskellige Grene, dels Arbejdstabeller og lignende. Af dette stærkt fyldende Arkivmateriale har det dog af Pladshensyn været nødvendigt at tilintetgøre adskilligt, som maatte antages at være uden blivende Betydning. Fuldstændig bevaret er bl. a. Materialet til samtlige danske Folketællinger, dog saaledes at Tællingerne indtil 1901 (denne medregnet) er afleveret til Rigsarkivet, medens Resten opbevares i Departementet.

2. Departementets Virksomhed i Almindelighed.

I Loven af 1895 hedder det i Slutningen af § 1: „Bureauets Beretninger udgives i Trykken saa hurtigt, som ske kan under Hensyn til Materialets Tilvejebringelse og Beskaffenhed.“

De Publikationsrækker, som det reorganiserede Bureau tog i Arv i 1896, var: „Statistisk Tabelværk“, „Statistiske Meddelelser“ og „Statistiske Sammendrag“. Alle disse tre Publikationsrækker er blevet fortsat („Sammendraget“ i Skikkelse af „Aarbog“); men desuden er der tilkommet to nye Publikationsrækker, nemlig „Handelsstatistiske Meddelelser“ og „Statistiske Efterretninger“.

Idet der med Hensyn til Enkeltheder henvises til den som Bilag VI (Side 162—177) meddelte udførlige Fortegnelse, skal her gøres nogle kortfattede Bemærkninger om hver enkelt af de nævnte Publikationsrækker.

„Statistisk Tabelværk“ er efter Bindenes Indhold delt i 5 Afdelinger: Litra A omhandler Befolkningsstatistik og Industristatistik, Litra B Retsstatistik, Litra C

Landbrugsstatistik, Litra D Handels- og Skibsfartsstatistik, Litra E Finansstatistik. Uagtet flere af de nye Emner, der i Tidens Løb er taget op til Behandling, og hvis Resultater er behandlede i Tabelværker, strængt taget ikke hører hjemme i nogen af disse 5 Afdelinger, har man dog ikke ment at burde udvide Rammerne, men henført de enkelte Bind til de Litra af Tabelværket, hvor det nærmeste Emne-Slægtskab var at finde. I de sidst forløbne 25 Aar er i alt udgivet 80 Bind af Tabelværket, nemlig af Litra A 15 Bind, af Litra B 6 Bind, af Litra C 6 Bind, af Litra D 41 Bind og af Litra E 12 Bind.

„Statistiske Meddelelser“ var oprindelig bestemt til Offentliggørelse af saadanne af Bureauet udarbejdede Betænkninger og lignende Lejlighedsarbejder, som kunde paaregnes at have Interesse for en videre Kreds. Efterhaanden optoges dog i Meddelelserne Redegørelser vedrørende Emner, der henhører til Bureauets ordinære Arbejdsomraade, og Afgørelsen af om et Emne skal behandles i „Tabelværket“ (kvart Format) eller i „Meddelelser“ (oktav Format) sker nu saa at sige udelukkende under Hensyn til Omfanget af den paagældende Publikation og til, hvilket Format der af rent praktiske Grunde maa foretrækkes i hvert enkelt Tilfælde. I de senere Aar, hvor Bestræbelserne er gaaet ud paa at gøre Fremstillingen af de statistiske Resultater saa kort og knap som muligt, har der været en Tilbøjelighed til fortrinsvis at benytte „Meddelelserne“ — ogsaa fordi det mindre Format falder mere bekvemt for Læseren end det større. Af „Statistiske Meddelelser“ er der siden 1896 udgivet ialt 336 Hefter, samlede i 62 afsluttede og 2 paa-begyndte Bind.

Da de Kvartalsberetninger angaaende Vareomsætningen med Udlandet, der i en Aarrække havde været offentliggjorte i „Statistiske Meddelelser“, i 1910 afløstes af Maanedsberegninger, fandt man det hensigtsmæssigt at samle disse i særlige Bind, og saaledes opstod den nye

Publikationsrække „Handelsstatistiske Meddelelser“, hvoraf der hidtil er udkommet 129 Hefter, samlede i 10 afsluttede og 1 paabegyndt Bind.

„Statistisk Aarbog“ er en direkte Fortsættelse af de ældre „Statistiske Sammendrag“. Det første Bind af Aarbogen udkom i Foraaret 1896, og derefter er der udsendt et Bind hvert Aar, saaledes at Bindet for 1920 bliver det 25. Medens man baade i Tabelværkerne og i „Meddelelser“, naar bortses fra enkelte Undtagelser, har ledsaget den tabellariske Fremstilling med en Tekstafdeling, eller i nogle Tilfælde endog har givet den tekstmæssige Fremstilling en saadan Plads, at Tabellerne kom i anden Linje som en Art Illustration, bestaar Aarbogens Indhold udelukkende af Tabeller. Dette hænger sammen med Formaålet med Aarbogen, som er at give en stærkt sammentrængt Oversigt over de nyeste statistiske Data paa de forskellige Omraader af Stats- og Samfundslivet. I Aarbogens Tabeller vil man da for det første finde Resuméer af, hvad der udførligere er offentliggjort i Departementets øvrige Publikationer; endvidere nye Tal, hentede fra Materiale, der findes i Departementet, men endnu ikke er naaet frem til Offentliggørelse; dernæst Uddrag af Aarsberetninger o. lign. fra offentlige Myndigheder, private Erhvervsvirksomheder, faglige Organisationer m. m., suppleret med de nyeste Oplysninger, der kan fremskaffes paa det Tidspunkt, da de enkelte Ark gaar i Trykken; endelig Oversigter, hvortil Departementet indsamler særligt Materiale fra offentlige Myndigheder eller private. Aarbogens Indhold er en broget Mangfoldighed af statistiske Data, og da Opmærksomheden stadig er henvendt paa at forøge Stoffet med nye Emner, har hvert nyt Bind en Tilbøjelighed til at blive mere omfangsrigt end dets Forgænger, — en Tilbøjelighed, der imidlertid maa bekæmpes med haard Haand, da Bogen ellers vilde blive mindre overskuelig, ligesom Fremstillingen vilde tage for lang Tid. Ved Siden af Vanskeligheden ved at sammen-

trænge og begrænse Stoffet, er Valget af nye Emner en Opgave, som ikke altid er helt let; paa den ene Side maa Idealet jo være at give Bogen et saa alsidigt Indhold, at Læserne aldrig risikerer at søge forgæves; paa den anden Side tør ingen nok saa ringe Plads beslaglægges af ligegyldige Oplysninger, men Overgangen fra endog ret vigtige Ting til Snurrepiberier kan undertiden være flydende. — Ved Materialets Tilvejebringelse i rette Tid frembyder sig nye Vanskeligheder. Det fuldstændig berettigede Krav, at Aarbogen paa alle Omraader skal meddele de nyeste Oplysninger, medfører, at der i den Tid af Aaret, da Bogen udarbejdes og trykkes (fra September til December), maa øves et haardt Pres paa Aarbogens mange Medarbejdere rundt om i offentlige og private Kontorer, og — lad det her være sagt til Ros for disse mange: det er overordentlig anerkendelsesværdigt, hvad der her ofte ydes af uegennyttigt Arbejde til Bedste for Statistisk Aarvog. — Af Aarbogens fire Hovedafsnit behandler det første Forholdene i det egentlige Danmark, det andet Rigets fjernere Dele (nu Færøerne og Grønland). I et tredje Afsnit gives Hovedpunkterne af Islands Statistik, medens det fjerde giver forskellige internationale Oversigter. Denne sidste (internationale) Afdeling af Aarbogen paa-begyndtes i 1898; til og med Aargangen 1908 udarbejdedes de paagældende Tabeller af det danske og det norske Statsbureau i Forening; i de derefter følgende Aar har ogsaa det svenske statistiske Centralbureau deltaget i Samarbejdet paa dette Omraade.

I Forbindelse med Omtalen af Statistisk Aarvog kan nævnes, at Departementet, i Anledning af det internationale statistiske Instituts Møde i København i 1907 udgav en Række historisk-statistiske Oversigtstabeller med fransk Tekst og under Titelen: „Précis de Statistique 1907“. Da det viste sig, at dette Resumé blev stærkt benyttet baade i Indland og især i Udlandet, udarbejdedes en ny Udgave, der i 1913 udsendtes (denne Gang med

baade dansk og fransk Tekst) under Titelen „Statistiske Sammen drag 1913“.

Paabudet i Loven af 1895 om Offentliggørelse saa hurtigt som muligt af de statistiske Resultater kunde vel siges at være efterkommet derved, at Aarbogen paa alle Omraader bragte de nyeste Oplysninger til Supplering af „Tabelværkerne“s og „Meddelelserne“s fyldigere Redegørelser. Alligevel kom der et Tidspunkt, da man ikke mente at kunne slaa sig til Ro hermed. Man fandt det urimeligt, at f. Eks. Resultaterne af Lejlighedsundersøgelser eller de summariske Data fra større Tællinger og Departementets løbende Arbejder ikke kunde meddeles Offentligheden i knap Form, saa snart de forelaa. Dette foranledigede, at Tanken om at indføre en egentlig tidsskriftagtig Publikation — en Tanke, som tidligere havde været fremme — blev ført ud i Livet fra Begyndelsen af 1909. Tidsskriftet, der fik Navnet „Statistiske Efterretninger“, udsendtes i de første Aar med et Nummer hver Maaned. Ved Affattelsen af de Meddelelser, det bragte, blev der lagt megen Vægt paa saa vidt muligt at undgaa tabellariske Opstillinger og i det hele taget at gøre Stoffet egnet til i ubearbejdet Form at kunne indgaa i Dagspressen og Fagbladene. (For at lette Artiklernes Søndeling og Opklæbning trykkes de Eksemplarer, der tilstilles Pressen, kun paa den ene Side af Papiret.) Stoffet i „Statistiske Efterretninger“ udvidedes efterhaanden, dels ved at man gik over til at bringe periodiske Redegørelser fra forskellige Omraader (Arbejdsløshed, Arbejds løn, Høstudsigter, Detailpriser), dels derved at en Række Emner, hvortil der indsamles Materiale til Brug for Aarbogen, nu gøres til Genstand for Omtale i „Statistiske Efterretninger“, saa snart de nye Tal foreligger; endelig har de mange ekstraordinære Undersøgelser under og efter Krigsperioden afgivet et betydeligt Stof til Tidsskriftet. Under denne Udvikling har man ikke fundet det hensigtsmæssigt at fastholde den oprindelige Regel om, at Meddelel-

serne i Tidsskriftet kun undtagelsesvis maatte benytte tabellariske Opstillinger, men vælger nu i hvert enkelt Tilfælde den Fremstillingsform, der efter Emnets Art falder naturligt. Ogsaa i en anden Henseende er man kommet bort fra det regelbundne: det tilstræbes ikke at fastholde et bestemt Tidsmellemrum mellem Udsendelsen af de enkelte Numre, — der udgives et Nummer saa snart der foreligger Stof, hvis øjeblikkelige Offentliggørelse formenes at være af Interesse. Herved er man endelig naaet til en bogstavelig Opfyldelse af Paabudet i Loven af 1895, at Offentliggørelsen skal finde Sted „saa hurtigt som ske kan“. Naar Læserne af Departementets Publikationer modtager et omfangsrigt Tabelværk om en eller anden større Tælling 2—3 Aar efter dens Afholdelse, finder han maaske, at Offentliggørelsen kommer ret sent; han bør da erindre, at Hovedresultaterne allerede paa et langt tidligere Tidspunkt har foreligget for Offentligheden gennem Aarbogen og „Efterretninger“. — I de 12 Aar, der er forløbet, siden „Statistiske Efterretninger“ begyndte at udkomme, er der ialt udsendt 216 Numre.

Udenfor de sædvanlige Publikationsrækker har Departementet udgivet forskellige Arbejder, hvorom henvises til Fortegnelsen Bilag VI (Side 177).

Endelig kan det i denne Sammenhæng nævnes, at ugentlige, kortfattede Beretninger om Udførselen af Landbrugsprodukter siden 1904 (bortset fra Krigsaarene) har været offentliggjort gennem Ritzaus Bureau og Statstidendes Tirsdags-Nummer.

Siden 1903 har Departementets Publikationer som Regel været paraferede af Chefen for det Kontor, hvor vedkommende Arbejde er udført (undertiden dog af en anden Tjenestemand som Kontorchefens Stedfortræder). Ved Paraferingen angives, hvem der bærer det formelle Ansvar for Hefkets Indhold, hvis Udarbejdelse iøvrigt ofte skyldes en anden Tjenestemand, undertiden et Samarbejde mellem flere.

I den foran citerede § 1 i Loven af 1895 hedder det, at „det paahviler Bureauet at yde Administrationen Bistand ved statistiske Beregninger og Oplysninger, Afgivelse af Erklæringer m. m.“ Det siger sig selv, at en Redegørelse for denne Side af Virksomheden vilde føre ind paa Vidtløftigheder, som baade vilde være trættende og til liden eller ingen Nytte. Her skal det kun fremhæves, at Departementet gennem en Mængde Specialundersøgelser o. l. har ydet Bidrag til Forberedelsen af en Række Lovgivningsarbejder paa forskellige Omraader. En Del af de herhen hørende Redegørelser og Erklæringer findes trykt i Rigsdagstidende, dels i Motiverne til Lovforslag, dels i Udvalgsbetænkninger, andre er ikke naaet længere end til en Arkivhylde — nogle ikke en Gang s a a langt. Til rent administrativt Brug udfører Departementet forskellige Beregningsarbejder vedrørende Repartitioner o. lign. Et Arbejde af særlig Art er den Opgørelse af Folketingsmandaternes Fordeling, der skal foretages efter hvert Valg.

Udgivelsen af de trykte Publikationer var vel nok i ældre Tid den eneste Vej, ad hvilken Resultaterne af det statistiske Bureaus Arbejder naaede ud til Landets Befolkning. Til Brug for Regeringsmyndigheder og Rigsdagen blev der vel ogsaa i hine Tider afgivet mere eller mindre omfattende Responsa eller Enkeltoplysninger, men ligesom det for en Menneskealder siden sjældent faldt en Privatmand ind at henvende sig i Statistisk Bureau om en Oplysning eller for at søge Vejledning i et statistisk Emne, saaledes ansaa Bureauets Tjenestemænd det i de Tider som en Pligt at bevare Tavshed med Hensyn til de statistiske Resultater, indtil det højtidelige Øjeblik kom, da de forelaa paa Tryk. Heri skete der vel allerede straks efter Bureauets Omordning i 1896 nogen Forandring, men der gik dog lang Tid, før Almenheden i større Omfang fandt Vej til Bureauet, og indenfor dettes Mure holdtes Dogmet om det utrykte Materiales Hemmeligholdelse for

saa vidt i Live, som det altid i hvert enkelt Tilfælde var Genstand for Overvejelse, om en Privatperson kunde faa talmæssige Oplysninger stillet til Raadighed. I ingen Henseende er imidlertid Forskellen mellem før og nu saa betydelig som paa dette Punkt. I bestandig stigende Grad har Almenheden faaet Øjet opladt for den praktiske Brug, der kan gøres af den officielle Statistik, og i tilsvarende Grad modtager Departementet Anmodninger om specielle Oplysninger. Besvarelsen af saadanne Anmodninger ad skriftlig eller mundtlig Vej — i stort Omfang ogsaa pr. Telefon — er nutildags et meget betydeligt Led i Departementets daglige Arbejde. Og Departementets Tjenestemænd er nu indlevede i den Opfattelse, at det statistiske Materiale, hvis Tilvejebringelse kun er mulig ved hele Befolkningens Medvirken og ved store personlige og pekuniære Ofre fra mange Enkeltpersoner, i Virkeligheden er Allemands Ejendom, og at de statistiske Resultater i saa stort Omfang som muligt bør stilles til Raadighed for enhver, der har Brug derfor. For Departementet selv medfører denne Del af Virksomheden den store Fordel, at den bringer den officielle Statistik og dens Tjenestemænd i stadig direkte Berøring med det praktiske Liv — en nødvendig Betingelse for, at den statistiske Tjeneste kan bevare sig frisk og udviklingsdygtig. Undertiden kræver Besvarelsen af de Spørgsmaal, der stilles, et betydeligt Arbejde (Arkivundersøgelser, fornyet Gennemgang af et Materiale, hvis Bearbejdelse er afsluttet, o. l.). I saadanne Tilfælde maa det naturligvis altid bero paa et Skøn, om Anmodningen kan efterkommes, men man stiller sig dog nutildags paa det Standpunkt, at ethvert Ønske, bag hvilket der ligger et rimeligt og nyttigt Formaal, bør imødekommes i saa stort Omfang som muligt. I visse Henseender er det dog nødvendigt at begrænse den Liberalitet, der kan vises paa dette Punkt. Det tidligere ret strængt gennemførte Princip, at statistiske Oplysninger, der meddeltes af Departementet, kun kunde benyttes „fortroligt“,

saaledes at de f. Eks. ikke maatte bringes frem for Offentligheden eller en større Kreds, før de ved Departementets Foranstaltning forelaa paa Tryk, er undertiden blevet mistydet, som om det skulde være Departementet saa overordentlig magtpaaliggende, at dets Publikationer ikke paa Forhaand berøves Nyhedens Interesse. Den nævnte Regel var dog langt mere fremgaaet af den rigtige Tanke, at det bør være Departementet selv der bestemmer, i hvilken Form og Sammenhæng Offentligheden faar Kundskab om de statistiske Resultater. Reglen fastholdes nu ikke med samme Strænghed som tidligere, men iøvrigt naas det tilsigtede i alt væsentligt derved, at alle statistiske Resultater af større Betydning og almindelig Interesse offentliggøres i „Statistiske Efterretninger“, saa snart de foreligger. Den Interesse, der fra Dagspressens og anden Side vises lige overfor visse af Departementets Undersøgelser, fører undertiden til, at man ønsker at erholde Forhaandsmeddelelser om det formodede Resultat af en Undersøgelse; det siger sig selv, at hvis man indlod sig paa at imødekomme saadanne Ønsker, vilde man udsætte sig for at skabe Forvirring og svække den officielle Statistiks Autoritet. — Meddelelsen af Oplysninger til Private (og iøvrigt ogsaa til offentlige Myndigheder) møder ogsaa en Begrænsning i Henseende til Arten af det, man ønsker at vide. Det er en Hovedgrundsætning for den officielle Statistik, at det Materiale, der ved Pligt eller af fri Vilje stilles til Departementets Raadighed, alene er bestemt til at tjene statistiske Formaal, men at alle Enkeltoplysninger behandles fortroligt. Heraf følger f. Eks., at en Forretningsdrivende vel kan faa Oplysning om den samlede Indførsel til Landet af en vis Vare, men at det er udelukket, at der kan gives ham Meddelelse om, hvad hans Konkurrent har indført. Ogsaa overfor offentlige Myndigheder hævder Departementet det samme Princip. Der er eksempelvis forekommet flere Tilfælde, hvor der til

Brug i Retssager er forlangt afgivet Oplysninger af den Art, som i Statistikken betragtes som fortrolige, men lige overfor Departementets Hævdelse af, at Afgivelse af de paagældende Oplysninger vilde være at betragte som Brud paa Tro og Love, er Kravet altid stiltiende blevet frafaldet.

Det statistiske Departements Deltagelse i den internationale Statistik har i første Linje bestaaet i Vedligeholdelse af en stadig Forbindelse med den officielle Statistiks Organer i de forskellige Lande. Med Statsbureauerne og med de kommunale statistiske Kontorer i større Byer er der udvekslet Publikationer med det Resultat, at Departementet raader over en, om ikke komplet saa dog meget fyldig Samling af fremmede Landes officielle Statistik, ligesom omvendt de danske Publikationer er at finde i en Mængde statistiske Bogsamlinger Verden over*). Ved Siden heraf har Departementet i stort Omfang ydet sin Bistand til fremmede Statistikere og andre, som til litterært eller praktisk Brug har ønsket Oplysninger om danske Forhold. I Forbindelse hermed maa fremhæves Departementets Bidrag til de mangfoldige Undersøgelser, der i Tidens Løb er foretaget af Specialkomitéer, nedsatte af det internationale statistiske Institut, og i de seneste Aar Danmarks Andel i de Publikationer, der udgives af det nævnte Instituts permanente Bureau i Haag. Paa den fællesnordiske Statistiks Omraade har Arbejdet særlig koncentreret sig om de internationale Tabeller i Aarbøgerne (se Side 23), om visse Sider af den sociale Statistik samt om Udarbejdelsen af tabellariske Oversigter over Handelsomsætningen mellem de tre nordiske Lande (se nærmere Side 82).

Som et Led i Forbindelsen med Udlandet skal slutte-

*) For at lette Fremmedes Benyttelse af de danske statistiske Publikationer er som Regel Tabellernes Hoveder og Forspalter affattede baade paa Fransk og Dansk. I nogle Tilfælde har man tilføjet et paa Fransk affattet Resumé.

lig nævnes Deltagelsen i en Række internationale Møder, hvor Departementet har været repræsenteret — som Regel ved dets Chef, saaledes i de sidste 25 Aar de af det internationale statistiske Institut afholdte Møder i St. Petersborg 1897, i Kristiania 1899, i Budapest 1901, i Berlin 1903, i London 1905, i København 1907, i Paris 1909, i Haag 1911 og i Wien 1913; endvidere den internationale handels-statistiske Konference i Bruxelles 1910. Det skandinaviske Samarbejde har særlig haft sin Støtte i de Møder, der (siden 1889) jævnlig har været afholdt mellem Cheferne for de tre nordiske Statsbureauer (se Bilag VII, Side 178); dernæst i Konferencer med specielle Emner som Genstand, saaledes de handelsstatistiske Konferencer i København 1905, i Göteborg 1906, i Kristiania 1908 samt i Lund 1918 og Stockholm 1920; endvidere det i Anledning af Vedtagelserne paa den internationale Arbejdskonference i Washington afholdte Møde om Arbejdsløshedsstatistik i Kristiania 1920. Endelig kan det nævnes, at der som Fortsættelse af et Samarbejde, der har sit Udspring i enkelte Tjenestemænds Studiebesøg i Nabolandene, er afholdt en uofficiel socialstatistisk Konference i Stockholm 1920.

3. Statistik over Landets Flademaal og den administrative Inddeling.

Under det Arbejdsomraade for Statens statistiske Bureau, der angives i Loven af 1895, er Statistikken over Landets Flademaal ikke nævnt. Der gik dog ikke lang Tid efter Omordningen af Bureauet, før dette Arbejdsfelt blev taget op. Ved de Undersøgelser, hvortil der krævedes Kendskab til Landets samlede Flademaal eller til Arealets Størrelse indenfor de forskellige administrative Inddelinger, havde man hidtil hjulpet sig med Uddrag af Matrikelens Protokoller, suppleret med særlige Opgørelser over

„Søplanen“. Man var imidlertid klar over, at nøjagtigt Kendskab til Arealets Størrelse ikke kunde fremskaffes paa Grundlag af Matrikelmaterialet, som ved Inddæmninger, ved Landtab paa Grund af Bortskylning m. m. gennem en lang Række af Aar nødvendigvis maatte være blevet behæftet med Unøjagtigheder, hvortil kom, at forskellige ikke skyldsatte Arealer (offentlige Veje, Kirkegaarde, Jærnbaner m. v.) udgik af Matrikelen. Paa Bureauets Initiativ blev der da i 1897 nedsat en Kommission bestaaende af en Repræsentant for Generalstabens, en Repræsentant for Matrikelkontoret og Direktøren for Statens statistiske Bureau med den Opgave: dels at fastslaa, hvad der skulde forstaas ved Landets samlede Areal, og dels paapege, hvorledes dette Areal med størst Tilnærmelse kunde konstateres. Betænkning herover blev afgivet til Finansministeriet i April 1898. Det blev bestemt, at „Danmarks Areal omfatter alt Landet og alle indenfor Landets Konturer værende Søer og Vandløb“. Der var Enighed om, at den foreliggende Opgave bedst maatte kunne løses gennem et Samarbejde mellem Matrikelkontoret og Generalstabens ved Hjælp af Generalstabens store topografiske Kortmateriale. Til Brug ved Bestemmelsen af de enkelte Sognes Areal skulde Sognegrænserne fra Matrikelkortene overføres paa Generalstabens Maalebordsblade. Den praktiske Løsning af den foreliggende Opgave betød et meget betydeligt Arbejde; de nødvendige Midler hertil blev imidlertid bevilgede og i Aarene 1899—1905 gennemførtes Generalstabens planimetrisk Opmaaling af Maalebordsbladene til Konstatering af Landets og de enkelte Sognes Areal. Resultaterne af den hele Opmaaling foreligger i Departementets Publikation om „Danmarks Areal“ (Stat. Medd. 4. R. 20. B. 3. Hæfte), hvor der gives Oplysninger om Sognegrænsernes Længde, derunder særlig Kystlinjen og den daværende Rigsgrænse mod Syd; Sognets Landareal og Vandareal, det sidste delt i Søer o. l., og Vandløb saavel i som inden-

for Grænserne mellem Sognene; endelig det samlede Tal for hele det under Sognet henregnede Areal.

Gennem Samarbejde med Generalstabten holdes disse Tal à jour, saa at Departementet til enhver Tid er paa det rene saavel med Landets samlede Areal som med de enkelte Sognes Areal. Alle Arealopmaalingen vedrørende Forandringer (Ændring af Sognegrænser, Forandringer som Følge af Landvinding fra Havet eller Indsøer eller paa Grund af Bortskylning) indtegnes paa et i Departementet beroende Eksemplar af Generalstabens Maalebordsblade. Generalstabens Opmaaling af Landets og de enkelte Sognes Arealer danner altsaa nu det faste Grundlag for den almindelige Kontrol med de Opgivelser, Departementet ved sine Opgørelser over Arealets Anvendelse modtager gennem By- og Sogneraadene.

I Forbindelse med Statistikken over Landets Flademaal kan det nævnes, at alle Forandringer i de forskellige Forvaltningsomraader o. l. indberettes til og bogføres i Departementet, ligesom der gives dette Lejlighed til at udtale sig, forinden der træffes Bestemmelse i Sager vedrørende Kommunedelinger, Indlemmelser af Landdistrikter i Købstadkommuner o. l. For alle de i Løbet af et Femaar foregaaede Forandringer med Hensyn til den administrative Inddeling redegøres der i Folketællingshæfterne. De Forandringer, der foregaar med Sogneinddelingen bliver, som foran nævnt, rettede paa et Eksemplar af Generalstabens Maalebordsblade, hvorpaa Sognegrænserne er indtegnede.

Ved Siden af de af de forskellige Forvaltningsgrene benyttede Inddelinger af Landet, anvender Departementet en Inddeling i Herreder, som ikke falder sammen med nogen af de i Praksis bestaaende administrative Inddelinger. Grunden hertil er, at der til statistisk Brug savnes et Mellemlid mellem Sognene og Amterne. Ved Reformationen blev Herrederne ogsaa Grundlaget for den kirkelige Inddeling af Landet, og de ligger til Grund for den

bestaaende Inddeling i Retskredse. I begge Henseender er der dog idelig foregaaet Omlægninger, og da det var i høj Grad ubekvem — saaledes som det tidligere var Tilfældet — snart at benytte en, snart en anden Inddeling, gik man fra 1902 over til i alle Departementets Arbejder at benytte en fast Herredsinddeling. Hertil valgte man den i Tiden omkring 1800 anvendte Inddeling, som man altsaa saa at sige lod stivne til statistisk Brug.

Til Brug ved Fremstillingen af Kartogrammer o. l. har Departementet, ved Minorering af Generalstabens Maalebordsblade ladet udarbejde et Danmarkskort i Maalestok 1:1 000 000, alene indeholdende Sognegrænser og Sognavne. Kortet er nærmest bestemt til indre Brug, men det har iøvrigt ogsaa fundet Anvendelse til praktiske Arbejder udenfor Departementet. Et lignende Kort over største Delen af Sønderjylland blev i 1919 udarbejdet paa Grundlag af de tyske Maalebordsblade.

4. Befolkningsstatistik.

A. Folketællingerne.

Et Par Aar før Det statistiske Bureau reorganiseredes, var Arbejderne vedrørende Folketællingen 1890 blevet afsluttet med Udsendelsen af en Tekstfremstilling af Tællingens Hovedresultater, der knyttede sig til det tidligere offentliggjorte Tabelværk. Tekstbindet (Statistisk Tabelværk, 4. Række, Lit. A, Nr. 8 a) indledes med en udførlig Redegørelse for Fremgangsmaaden ved samtlige danske Folketællinger i Tidsrummet 1769—1890.

En ny Folketælling skulde i Henhold til den kgl. Resolution af 8. Maj 1874 være afholdt den 1. Februar 1900. For saa vidt som denne Tælling skulde redegøre for Befolkningsforholdene ved Overgangen mellem det 19de og det 20de Aarhundrede, var Tidspunktet imidlertid uheldigt valgt (det nye Aarhundrede begyndte jo 1. Januar

1901), og Bureauet udvirkede derfor en ny kgl. Resolution (af 3. September 1898), hvorefter Tællingstidspunktet flyttedes et Aar frem. Herved opnaaedes tillige, at man kom det i de fleste andre Lande anvendte Tællingstidspunkt nærmere. Ved den nævnte Resolution bestemtes det endvidere, at der i Fremtiden, ligesom i Perioden 1840—60, skulde afholdes Folketælling hvert femte Aar i Stedet for hvert tiende*).

Til Afholdelse af Folketællingen i 1901 blev der paa Finansloven bevilget efter Omstændighederne ret rigelige Pengemidler, og Tællingen blev forberedt omhyggeligt og i god Tid, for at man kunde faa det bedst mulige for Pengene.

De Spørgsmaal, der blev optagne paa Tællingsskemaerne, afveg vel ikke i væsentlig Grad fra tidligere Tidens; det var nærmest en Uddybning af Spørgsmaalene og en fyldigere Redaktion, der fandt Sted; saaledes spurgtes der ikke som hidtil om „fyldt Aldersaar“ men om Fødselsaar og Fødselsdag. Til Oplysningerne om Fødested knyttedes Spørgsmaal om sidste Fraflytningssted og -aar, og foruden Erhvervsangivelserne forlangtes der Oplysning om, i hvis Tjeneste der arbejdedes. Helt ny var derimod de Spørgsmaal, der optoges paa Skemaerne til Brug for en Ægteskabsstatistik, nemlig Spørgsmaalet om, naar Ægteskab var indgaaet (og naar opløst), samt om, hvormange levende og hvormange døde Børn der var i Ægteskabet.

Skønt disse Ændringer i Spørgeskemaets Affattelse utvivlsomt betegnede et Fremskridt, skulde det ny Land for Statistikken dog navnlig indvindes gennem Bearbejdelsen af Materialet. Denne havde tidligere fundet Sted paa den Maade, at der fremstilledes statistiske Tabeloversigter for Tællingsenheden (Sogn eller Herred) med de Oplysninger, der ønskedes, hvorefter disse Tabeller blev

*) I den 11aarige Periode mellem 1890 og 1901 fandt ingen almindelig Folketælling Sted. Derimod udgav Bureauet i 1897 et Hæfte af Statistiske Meddelelser indeholdende Hovedresultaterne af de i 1895—96 afholdte kommunale Mandtal og Folketællinger.

møjsommeligt sammentalte til de større Enheder (Amter og Landsdele), for hvilke Oversigter offentliggjordes. Det er klart, at man paa den Maade maatte nøjes med de mest nødtørftige Tabeloversigter, og at den statistiske Bearbejdelse ikke paa denne Maade kunde gaa tilstrækkeligt i Dybden — i al Fald ikke dybt nok til at tilfredsstille moderne Fordringer. Derfor blev Arbejdet nu lagt saaledes an, at der først foretoges en almindelig sognevis Optælling af Befolkningen med Deling efter Mænd og Kvinder, og at derefter samtlige Oplysninger paa Listerne ved Hjælp af Tegn (Bogstaver og Tal) udskreves paa Individualkort.

Efter at der i Marts Maaned 1901 var offentliggjort en fcreløbig Opgørelse af Folketallet, udsendtes i September den endelige Redegørelse „Folkemængden d. 1. Febr. 1901“ med Deling efter Mænd og Kvinder og med Angivelse af Folketallet efter de vigtigste administrative Inddelinger.

Skønt sidstnævnte Hæfte i Udseende lignede sine Forængere fra det gamle Bureaus Tid, var der i Hæftet optaget Oplysninger, der skulde faa en ikke ringe Betydning i den kommende Tid. Med Halvfemsernes Jærnbanelove begyndte nemlig Bebyggelsen paa Landet at skifte Karakter, idet der hist og her opstod „Stationsbyer“, og før disse foretog Bureauet nu særlige Opgørelser af Folketallet, som anførtes notevis ved de Sogne, hvor Bebyggelsen var opstaaet.

Arbejdets andet Led blev Udskrivningen og Bearbejdelsen af Individualkortene. For Statistikken om Befolkningens Aldersfordeling, ægteskabelige Stilling, Trossamfund og Fødested gav Bearbejdelsen vel ikke meget fyldigere Resultater, end Fortiden bød paa, men Arbejdet gik langt lettere fra Haanden og blev ogsaa billigere. For Erhvervsstatistikken Vedkommende betød den nye Bearbejdsmaade derimod overordentlig meget. Kortsystemet muliggjorde nemlig, at man uden at miste Herredømmet over Materialet, for de mindre administrative

Enheder som By eller Amt kunde begrænse den statistiske Deling til de Oplysninger, der skønnedes tilstrækkelige til dette Brug, (f. Eks. Hovederhvervsgrupper som Handel, Landbrug, Haandværk og Industri o. s. v.), men for de store statistiske Omraader som Hovedstad, Provinsbyer og Landdistrikter, kunde udnytte Materialet fuldt ud. Man inddelte her i 236 forskellige Erhverv, og for hvert af disse gaves der Oplysning om Erhvervsudøvernes Alder, Køn, ægteskabelige Stilling, Stilling i Erhvervet m. v. For visse Grupper af samhørende Erhverv gaves tillige Oplysning om de til Erhvervet hørende Personers Fødested.

Resultaterne af denne Bearbejdelse af Folketællingsmaterialet offentliggjordes i to i 1903 og 1904 udsendte Bind af Tabelværket.

Den Undersøgelse, der foretoges paa Grundlag af Folketællingsmaterialets Oplysninger om Befolkningens ægteskabelige Forhold, foreligger trykt i et særskilt Hæfte af Statistiske Meddelelser, som udsendtes i 1905. Bearbejdelsen omfattede noget over 91 000 Ægteskaber og foretoges „repræsentativt“, idet man udskilte en Del Erhvervsgrupper (i Hovedstaden 12, i Provinsbyerne 10 og paa Landet 8), indenfor hvilke Ægteskabsforholdene for alle til Erhvervet hørende Personer undersøgtes; for de tre store Landbrugserhverv medtoges dog kun hver 5te Person. Foruden disse Erhvervsgrupper foretoges der en fuldstændig Bearbejdelse af Materialet for et enkelt Amt (Maribo). Der tilvejebragtes paa denne Maade et samlet Billede af Ægteskabshyppighed, Vielsesalder, Ægteskabets Varighed samt Børneantal og Børnedødelighed i Ægteskabet, og Hæftet kom saaledes til at danne en udførligere og navnlig almindeligere Fortsættelse af den eneste hidtil foreliggende Ægteskabsstatistik, der i 1890 udarbejdedes af Rubin og Westergaard paa Grundlag af københavnske Kirkebøger.

For Island, Grønland og de dansk-vestindiske Øer udsendtes paa Grundlag af Tællingen i 1901 ligesom ved de

tidligere almindelige Folketællinger særlige Hæfter med befolkningsstatistiske Oplysninger.

Den næste almindelige Folketælling i Danmark afholdtes d. 1. Februar 1906. Ved Tællingens Planlæggelse bestemtes det at begrænse Bearbejdelsen til at skaffe Oplysning om Folketal, Befolkningsstilvækst og Befolkningens Fordeling i Sognene og i forskellige administrative Omraader, men at udskyde dyberegaende Undersøgelser af Befolkningens Fordeling efter Alder, Fødested og Erhverv — Forhold, som erfaringsmæssigt kun forskyder sig ret langsomt — til Tællingen i 1911. Efter denne Plan skulde kun hver anden Folketælling bearbejdes til Bunds, medens man ved de mellemliggende Tællinger skulde nøjes med at konstatere Femaarets Forskydninger i Folketal indenfor de forskellige Tællingsomraader.

Resultatet af Tællingen forelaa i April 1906 trykt i Statistiske Meddelelser. Hæftet sluttede sig baade i Form og Indhold nær til Forgængeren i 1901; kun var der udarbejdet særlige Oversigter i Indledningen til Belysning af Folketallet i Stationsbyer og andre bymæssige Bebyggelser, idet der i Forbindelse med Tællingen var tilvejebragt Oplysninger om ca. 170 saadanne nye Smaabyer.

Ved Folketællingen i 1901 var der ikke givet Oplysninger om Erhvervsfordelingen i Landets Kommuner, og derfor blev der nu — tildels af Hensyn til Stationsbyernes Opstaaen — foretaget en saadan Opgørelse. Den blev i Følge Sagens Natur ret summarisk, idet der kun blev givet Oplysning om Hovederhvervsgrupper (Industri og Haandværk, Handel, Landbrug o. s. v.). Resultaterne foreligger trykt i Statistiske Meddelelser.

Tællingsmaterialet for 1906 blev iøvrigt gennemgaaet særskilt med det Maal for Øje at skaffe en paalidelig Adressefortegnelse over alle de Personer, hos hvilke der skulde indhentes Oplysninger ved den Haandværks- og Industritælling, der afholdtes samme Aar i Juni Maaned:

Folketællingen i 1911 skulde efter Planen være en „stor“ Folketælling, ved hvilken der i Lighed med Tællingen i 1901 tilvejebragtes saa fyldige Oplysninger som muligt om Befolkningen og dens Erhverv. Ligesom ved Tællingen i 1901 blev Arbejdet foretaget i to Trin, idet man først saa hurtigt som muligt fik opgjort Folketallet i Sogne, Amter o. s. v. Efter at et foreløbigt Resultat af Tællingen havde været offentliggjort i Statistiske Efterretninger, udsendtes et udførligt Hæfte med disse Oplysninger i Maj Maaned. I de tilsvarende Hæfter angaaende tidligere Tællinger var der til Sammenligning meddelt Folketal fra enkelte ældre Tællinger, men i dette Hæfte medtoges Folketal for alle Byer og Sogne ved alle hidtil afholdte Tællinger her i Landet, saaledes ogsaa fra Mandtallet i 1769 og Folketællingen i 1787. Tallene for de to sidstnævnte Tællinger havde ikke før været offentliggjort sognevis og maatte tildels skaffes til Veje ved Arkivundersøgelser. Det lykkedes at faa samtlige Tal fra Tællingen i 1787 bragt til Veje, men Materialet fra Mandtallet i 1769 var desværre mangelfuldt, saaledes at der for 2 jydskes Stifters Vedkommende kun kunde anføres Folketallet for Herrederne, men ikke for hvert enkelt Sogn.

Iøvrigt adskilte Hæftet sig kun fra sine Forgængere ved den udførligere Behandling, som „Stationsbyerne“ denne Gang blev Genstand for. Grunden hertil var ikke alene den statistisk-topografiske Interesse, der knytter sig til disse Smaabyers Fremvækst, men ogsaa det administrative Hensyn, at Etatslønningsloven af 27. Maj 1908 havde indført forskellige Lønsatser for Tjenestemænd, der boede i eller udenfor bymæssige Bebyggelser i Landdistrikterne. Der var af denne Grund bleven sat et stort Arbejde ind paa at tilvejebringe saa gode Oplysninger som muligt, og da der jo ikke findes administrativt fastslaaede Grænser for Stationsbyernes Omraade, havde dette ført med sig, at der i adskillige Tilfælde maatte foretages Undersøgelser i Marken for at fastslaa en Bebyggelses

Karakter og Udstrækning, ligesom der ogsaa gennem Post- og Jærnbaneetaterne skaffedes saa fyldige Oplysninger til Veje som muligt. Antallet af bymæssige Bebyggelser, der medtoges ved denne Tælling, var ca. 300.

Det andet Led i Bearbejdelsen af Folketællingen 1911 blev — ligesom i 1901 — Opgørelsen af Befolkningen efter Alder, Køn, ægteskabelig Stilling, Trossamfund, Fødested og Erhverv m. v. Ved denne Tælling blev der desuden søgt Oplysning om Afstanden mellem Bopæl og Arbejdsplads for den arbejdende Del af Befolkningen. De herom indsamlede Oplysninger viste sig dog i Almindelighed lidet brugelige, og var kun for Hovedstadens Vedkommende af en saadan Art, at Resultaterne fandtes egnede til Offentliggørelse (jfr. Tabelværk for Københavns Statistik Nr. 18).

I teknisk Henseende adskiller Bearbejdelsen af Folketællingsmaterialet 1911 sig fra de tidligere Tællinger derved, at der for første Gang i Danmark benyttedes elektriske Sorterings- og Tællemaskiner. Man ventede sig ganske vist ikke nogen økonomisk Fordel af denne Behandlingsmaade (dertil er selv et Kortmateriale paa 3 Millioner Enheder for lille), men man haabede at naa et nok saa paalideligt Resultat, dels ved den næsten fejlfri Sortering, der kan opnaas ved Maskindriften; desuden kunde man arbejde med et forholdsvis lille, men særlig øvet og paalideligt Personale og paa stærkt begrænset Plads, der muliggør et effektivt Tilsyn. I disse Henseender holdt det anvendte „Hollorith-System“, hvad det lovede*). Tællingen gennemførtes hurtigt og let, og den altid nødvendige Afstemning af de tilvejebragte Tabeller gik langt lettere fra Haanden end ved Tællingen i 1901. I Maj 1913 offentliggjordes de første Resultater (i Statistisk Tabelværk), og i Marts 1914 fulgte 2. Del af Folketællingstabelværket.

Med Hensyn til Indhold sluttede disse Tabelværker sig

*) Jfr. Statistiske Efterretninger 1911. Nr. 5.

nær til Forgængerne i 1901; dog havde man for Erhvervs-
tabellernes Vedkommende anset det for praktisk kun at
give summariske Oversigter for Enkelterhvervene, og
alene for Hovederhvervs- og Undererhvervsgrupper samt
for alle de Erhverv, der havde almindelig Interesse og
talte mange Udøvere, at offentliggøre Tabeller i samme
Udførlighed som i 1901. Til Brug for Specialundersøgelser
udarbejdedes naturligvis Tabeller i samme Udførlighed
for alle Erhverv og særskilt for Hovedstad, Provinsbyer
og Landdistrikter, og det meddeltes i Indledningen, at
disse utrykte Tabeller stod til Raadighed for Offentlig-
heden til Benyttelse i selve Departementet, hvis der
maatte blive Brug for fyldigere Oplysninger, end Tabel-
værket bød paa. Der opnaaedes herved — rent bortset fra
den indvundne Besparelse i Trykningsomkostninger — at
Tabelværket kunde indrettes mere overskueligt, saa at det
blev lettere at benytte.

Folketællingen i 1916 skulde efter den foran omtalte
Plan være en „lille“ Tælling, ligesom den i 1906. Hæftet
om Folketallet i de administrative Omraader udarbej-
dedes med de tidligere Publikationer af denne Art som
Forbillede og forelaa trykt i Juni 1916. Men Tællings-
materialet fandt desuden paa forskellig Maade en ikke
tidligere kendt praktisk Anvendelse, ligesom man ogsaa
benyttede det som Grundlag for en almindelig Indtægts-
og Formuestatistik.

Hvad første Punkt angaar, blev Tællingsmaterialet
efter Anmodning udlaant til Sogne- og Byraadene for af
disse at benyttes ved Udarbejdelsen af de nye Valgsteder,
som den i 1915 ændrede Valglov medførte.

Da det endvidere under Verdenskrigen blev nødven-
digt at rationere forskellige Levnedsmidler, fandt man
gennem Folketællingsmaterialets Oplysninger om Livs-
stilling m. v. et Middel til bl. a. at afgøre, i hvor
stort Omfang der burde tildeles Kommunerne Tillægs-
brødkort til Personer, der beskæftigedes ved haardt legem-

ligt Arbejde. Ogsaa paa anden Vis har Folketællingsmaterialet ved forskellige Lejligheder været til Støtte for Levnedsmiddel-Rationeringen, indtil man kom ind paa at tilvejebringe særlige Mandtal til Brug for Fordelingen af Ernæringskort.

Den ovenfor omtalte Indkomst- og Formuestatistik, der knyttedes til Tællingen 1916, tilvejebragtes paa den Maade, at Tællingsskemaerne, efter at den første statistiske Bearbejdelse var tilendebragt, sendtes tilbage til Kommunerne, som derefter lod paaføre Listerne de Oplysninger om Indkomst- og Formueforhold, som kunde hentes fra de kommunale Ligningslister. Med disse Oplysninger sendtes Listerne tilbage til Departementet, hvor disse Data tilligemed Skemaernes Oplysninger om Alder, Livsstilling m. v. blev udskrevet paa Individualkort. Resultatet af denne Undersøgelse er offentliggjort i Statistisk Tabelværk. Der foreligger her for første Gang en almindelig Undersøgelse — omfattende hele den voksne Befolkning, med Undtagelse af gifte Kvinder — af Indtægtsfordelingen i de enkelte Erhverv og de enkelte Aldersklasser; men Forholdene har ganske vist medført, at endnu medens Bearbejdelsen af Tællingens omfattende Materiale foregik, ændredes Indtægtsniveauet og Indtægtsfordelingen i en saadan Grad, at Oplysningerne for 1916 nu i det væsentlige kun har Interesse som et Sammenligningsgrundlag for senere Undersøgelser af tilsvarende Art. Gennem en saadan vil man paa en meget indgaaende Maade blive i Stand til at belyse Krigsaarenes Indflydelse paa Befolkningens Indtægtsforhold. Bortset fra, hvad Undersøgelsen indeholder om Indtægtsforhold, gav den tillige en Erhvervs-tælling, der har sin selvstændige Interesse og er udarbejdet i ret nær Tilslutning til Tællingen af 1911.

Med Hensyn til Folketællingen 1916 skal det endelig omtales, at der foruden de sædvanlige paa Skemaerne optagne Spørgsmaal søgtes Oplysning om Arbejdsudygtighed, som skyldtes medfødt eller senere paadraget Invali-

ditet. Hensigten med disse Spørgsmaal var at tilvejebringe en Statistik, der kunde danne Grundlaget for Lovgivningsmagtens Overvejelser med Hensyn til Løsningen af Spørgsmaalet om Alders- og Invaliditetsforsorgen. Den af Departementet udarbejdede Invaliditetsstatistik, der omfattede ca. 41 000 Personer, blev efter Samraad med Sundhedsstyrelsen foretaget for 20 forskellige Invaliditetsgrupper, saaledes at der for hver af disse gaves Oplysning om Alder og Forsørgelsesforhold, resp. Erhverv. Resultaterne er offentliggjorte i Statistiske Meddelelser.

B. Statistikken over Befolkningens Bevægelse.

Materialet til Statistikken over Ægteskaber, Fødsler og Dødsfald har i Danmark altid været tilvejebragt paa Grundlag af de „Kirkebøger“, der føres af Folkekirkens og de af Staten anerkendte Trossamfunds Præster. For omtrent 150 Aar siden blev det paalagt Sognepræsterne hvert Aar at give Indberetning om indgaaede Ægteskaber, Fødsler og Dødsfald. I 1896 blev de paagældende Skemaer omordnede, idet der paa en Række Punkter blev givet fyldigere Oplysninger end tidligere (f. Eks. Angivelse af Børnenes Køn og Mødrenes Alder ved Tvilling- og Trillingfødsler, om Kombinationen af Alder og ægteskabelig Stilling ved Dødsfald og om borgerlige Ægteforeninger).

Trods væsentlige Forbedringer var dog den Form, hvori Materialet til Statistikken over Befolkningens Bevægelse forelaa, utilfredsstillende. Igennem de skematiske Indberetninger var Rammerne for Bearbejdelsen een Gang for alle fastlagt, og enhver Indtrængen i Stoffet efter andre Linjer var udelukket. Statistikken over Ægteskaber, Fødsler og Dødsfald var stivnet i en bestemt Form, og der var for Bureauet paa dette Omraade ikke meget at gøre ud over at sammentælle Indberetningsskemaerne og offentliggøre Resultaterne saa overskueligt som muligt.

Vejen til at skaffe denne vigtige Gren af Befolkningsstatistikken den nødvendige Bevægelsesfrihed var den at faa gennemført en Ordning, hvorved de skematiske Indberetninger afløstes af Individualoplysninger. Et Forsøg i denne Retning, der laa mange Aar tilbage i Tiden, var ikke lykkedes. Da der imidlertid i Henhold til Lov af 15. Maj 1903 var blevet nedsat et kirkeligt Udvalg med meget omfattende Opgaver, fandt Bureauet Tiden moden til at søge Sagen gennemført. Et Forslag, der gik ud paa, at Materialet skulde afgives af Præsterne i Form af Udskrifter af Kirkebøgerne paa Blanketter (een for hvert indgaaet Ægteskab, hver Fødsel og hvert Dødsfald), blev — efter langvarige Forhandlinger, og efter at Sagen havde været behandlet af et af Kirkeministeriet nedsat særligt Udvalg — tiltraadt af nævnte Ministerium, saaledes at den nye Ordning kunde træde i Kraft den 1. Januar 1911.

Naar der saaledes hengik 7 Aar, inden det lykkedes at gennemføre denne, for Befolkningsstatistikken saa væsentlige Nyordning, var Grunden delvis den, at Sagen en Tid var sammenkædet med Spørgsmaalet om Indførelse af egentlige Civilstandsregistre. Da dette Spørgsmaal imidlertid, efter at det ovenfor nævnte kirkelige Udvalg havde afsluttet sit Arbejde, stillede i Bero, var der ingen Grund til at opsætte Spørgsmaalet om Indberetningsformen for Kirkebogsmaterialet, saa meget mindre, som Bureauets Bestræbelser i denne Sag nu efterhaanden fandt kraftig Støtte udefra (f. Eks. fra Forsikringsraadets Side).

Det er altsaa vedblivende Kirkebøgernes Oplysninger, der giver Materialet til Statistikken over Befolkningens Bevægelse, idet Blanketterne kvartalsvis indsendes af Folkekirkens Sognepræster (gennem Biskopperne) og af Præsterne ved de fra Folkekirken afvigende, statsanerkendte Samfund (gennem Amtmændene). Nogen Vanskelighed volder det at undgaa Unøjagtigheder (navnlig Dobbelttællinger), fordi Grænsen mellem, hvad der skal indberettes af de anerkendte Trossamfunds Præster, og hvad der

ligger under den folkekirkelige Sognepræsts Indberetningsomraade, undertiden ikke er de paagældende Embedsmænd fuldt præsent. Men alt i alt maa det siges, at Materialet, saaledes som det nu indgaar til Departementet, er tilfredsstillende, og i hvert Fald overmaade meget nyttigere end de ældre skematiske Indberetninger.

For Aarene 1895—1910 har Departementet udgivet Oplysningerne om Ægteskaber, Fødte og Døde i tre Tabelværker, der slutter sig ret nær til de tidligere udgivne, omend de baade ved den omtalte Udvidelse af Stoffet i 1896 og ved den mere dybtgaaende Bearbejdelse af Materialet i Indledningerne og den mere overskuelige Indretning af Tabellerne betegner ret væsentlige Fremskridt.

I Tabelværket for Femaaret 1911—15 er Oplysningerne for første Gang bearbejdede paa Grundlag af Individualkortene. For saavel Ægteviede som fødende Mødre og Døde gives nu Aldersoplysninger med eetaarige Grupper istedetfor tidligere femaarige, ligesom man for alle tre Grupper Vedkommende har gennemført en Kombination af Livsstillinger med andre af de foreliggende Data. De væsentligste af de nye Oplysninger, som Bearbejdelsen nu giver, fremgaar iøvrigt af følgende.

For Ægteskabernes Vedkommende belyses de Viedes Alder særskilt for Ungkarle (Piger), Enkemænd (Enker) og Fraskilte; herved naas dels en korrekt Besvarelse af Spørgsmaalet om Vielsesalderen ved 1. Ægteskab, dels faar man et rensset Materiale til Oplysning om Enkemænds og Enkers Giftermaalshyppighed. Endvidere er Oplysningerne om de Viedes Trossamfund fyldigere end før. — Hvad Fødselsstatistikken angaar, skal nævnes, at man gennem Individualmetoden har kunnet belyse Dødfødselsprocentens Afhængighed af Moderens Alder. — De største Fremskridt vil man dog finde paa Dødelighedsstatistikens Omraade; saaledes kan det anføres, at Børnedødeligheden belyses maanedsvis gennem hele det første

Leveaar, og ved Kombination med Fødselsstatistikken er den beregnet særskilt for de forskellige Samfundsklasser; Sondringen mellem ægtefødte og uægtefødte Børn er ført op gennem de 5 første Leveaar; endelig er separerede og fraskilte udskilt fra Enkemænd og Enker. — Foruden de foran nævnte Oplysninger, der gives for hvert Aar, har man foretaget specielle Undersøgelser for et enkelt Aar, f. Eks. over Ugedagen for Ægteskabets Indgaaelse og over Kombination af Bruds og Brudgoms Forældres Livstilning, samt en Fordeling af de Døde efter Hjemsted og Alder. Endelig er der foretaget forskellige Udvidelser af de paa matematisk Grundlag hvilende Beregninger, navnlig for saa vidt angaar Børnedødeligheden.

En Skilsmissestatistik paabegyndte Statens statistiske Bureau i 1896, og den er siden bleven fortsat. Materialet er for Skilsmisser ved Dom aarlige Indberetninger fra Retsbetjentene og for Skilsmisser ved Bevilling de i Justitsministeriet beroende Akter. Resultaterne af Bearbejdelsen offentliggøres i Tabelværkerne over Ægteskaber, Fødsler og Dødsfald.

Medens den almindelige Dødsaaarsags-Statistik siden 1890 varetages af Sundhedsstyrelsen, er der dog en enkelt Gren af denne Statistik, der bearbejdes af Departementet, nemlig Statistikken over Selvmord og Dødsfald ved ulykkelige Hændelser. Materialet, der benyttes, er Udskrifter af de i Anledning af Dødsfaldene optagne Forhør og de medico-legale Ligsyn. I de sidste 25 Aar er der om disse Emner udgivet 3 Publikationer, nemlig om Selvmord i Aarene 1886—95 og om Selvmord og Dødsfald ved ulykkelig Hændelse i 1896—1905 og 1906—15. Materialet til denne Statistik er, hvad Kvaliteten angaar, det bedst mulige, men det lader adskilligt tilbage at ønske i Retning af Fuldstændighed; for Ulykkestilfældenes Vedkommende har dette sin Grund i, at der i mange Tilfælde hængaar saa lang Tid mellem den ulykkelige Hændelse og Dødsfaldet, at der ikke bliver foretaget medico-legalt

Ligsyn. Departementet har i de senere Aar ad forskellige Veje søgt at bøde paa Materialets Ufuldstændighed, bl. a. ved at samle Udklip af Dagspressens Meddelelser om indtrufne ulykkelige Hændelser, der har Tab af Menneskeliv til Følge. (Ved Siden af den ordinære Statistik over Dødsfald ved ulykkelige Hændelser har Departementet to Gange foretaget ekstraordinære Undersøgelser angaaende Ulykkestilfælde, se nærmere herom Afsnittet om Socialstatistik, Side 96.)

Beregningen af de, fra 1896 hvert femte Aar, konstruerede Dødelighedstavler, der findes optaget i Tabelværkerne over Ægteskaber, Fødsler og Dødsfald, er siden dette Tidspunkt foretaget paa principiel anden Maade end forhen. Ikke blot tages der fra nu af Hensyn til Vandringernes Indflydelse paa Resultaterne — en Indflydelse, som ganske vist har vist sig faktisk at være omtrent forsvindende for de fleste Aldersklassers Vedkommende —, men Beregningsmaaden lægger tillige an paa at følge fra Aar til Aar Antallet af Individuer i hver enkelt Generation fra en Folketælling til den næste. Samtidig kunde man herved gaa over til Tavler, der gik frem efter eetaarige Aldersintervaller i Modsætning til de tidligere beregnede, der kun gav Antallet af overlevende efter 5, 10, 15 o. s. v. Aars Forløb. For Tiden fra 1896 til 1911, d. v. s. indtil den ovenfor omtalte Ændring af Indberetningsformen for Dødsfald m. v. fandt Sted, medførte denne Udvidelse ganske vist, at en betydelig Del af de Tal, der herved blev Brug for, navnlig Antallet af Dødsfald (og af overkydende udvandrede) fordelt efter Fødselsaar, maatte tilvejebringes ved Beregninger ud fra det givne Materiale, i det væsentlige Antallet af aarlige Dødsfald fordelt i femaarige Aldersgrupper. Ikke desto mindre havde den ændrede Beregningsmaade allerede i den første Del af 25-Aars-Perioden, i hvilken Indberetningsformen kun var netop tilstrækkelig udførlig til Formaalet, sine store Fordele, først og fremmest metodisk, derved at den stillede

Bearbejdelsen baade af Folketællingerne og af Fødsels- og Dødsfaldsstatistikken i umiddelbar Forbindelse med hinanden, men ogsaa rent praktisk ved de „Biprodukter“, som fremkom udover selve Dødelighedstavlen, f. Eks. Befolkningens Fordeling efter Alder fra Aar til Aar, korrigerede Folketal for hvert Aars 1. Juli, Antal Personer, der i Løbet af et Aar overskrider en vis Aldersgrænse o. s. v.

For den aarlige Ind- og Udvandring til og fra Danmark saavel som om Vandringerne indenfor Landets Grænser foreligger der ikke nogen almindelig Statistik ud over de Resultater, der kan udledes af Folketællingsmaterialet, og for hvilke der er gjort udførlig Rede i Tabelværkerne vedrørende Folketællingerne 1901 og 1911. Om den oversøiske Udvandring udarbejder Departementet nu som tidligere en aarlig Statistik paa Grundlag af Genparter af de Udvandringskontrakter, der i Henhold til Lov af 1. Maj 1868 tilsendes Politimestrene, og af disse udlaanes til Departementet. Resultaterne offentliggøres hvert Aar i Aarbogen og i Statistiske Efterretninger. Forøvrigt gælder det om disse Tal for Udvandrere, at medens de tidligere maatte siges at være ret tilfredsstillende, er de det nu i mindre Grad. Tidligere var nemlig den aldeles overvejende Del af de til oversøiske Lande rejsende virkelige Udvandrere, medens nu, hvor Forbindelsen med Amerika er saa meget hurtigere og lettere, et stigende Antal er Personer, der drager over Havet i andet Øjemed end at bosætte sig i det fremmede Land.

Medens Departementet iøvrigt ikke har inddraget antropologiske Undersøgelser under sit Arbejdsomraade, udarbejder det dog aarlig en Statistik over Værnepligtiges Højdemaal paa Grundlag af Sessions-Maalingerne. Resultaterne offentliggøres i Statistisk Aarbog.

Det betydelige befolkningsstatistiske Stof, der i Tidens Løb var publiceret ad officiel Vej, blev i 1905 i sammentrængt Form benyttet til Udarbejdelse af en samlet systematisk Fremstilling af den danske Befolkningsstatistik.

Denne Fremstilling, der offentliggjordes i Statistisk Tabelværk under Titelen „Befolkningsforholdene i Danmark i det 19de Aarhundrede“, rækker i Tid saa langt tilbage, som brugelige Oplysninger kunde skaffes til Veje; saaledes er medtaget Hovedresultaterne af Folketællingen 1787 (delvis ogsaa af den første danske Folketælling 1769) samt summariske Oplysninger om Ægteskaber, Fødte og Døde for en stor Del af det 18. Aarhundrede.

5. Landbrugsstatistik.

Allerede før Omordningen af det statistiske Bureau var Landbrugsstatistikken i det væsentlige lagt til Rette inden for de samme almindelige Rammer som nu. Dette betyder dog ikke, at der i den siden da forløbne Tid ikke er foregaaet nogen Udvikling med Hensyn til denne Side af Departementets Arbejde. De almindelige Opgaver er vel bibeholdt, men, som det vil fremgaa af det følgende, har man inden for disse paa mange Maader gennem mere detaillerede Spørgeskemaer o. l. søgt at trænge dybere ind ved Behandlingen af forskellige Spørgsmaal, og der er fremdeles ved en Række af Specialundersøgelser, som Tid efter anden knyttedes til de almindelige Tællinger, taget nye Spørgsmaal op til statistisk Behandling. Under dette Arbejde har det stadig været Departementet magtpaaliggende at holde Føling med Udviklingen inden for det praktiske Landbrug. Dette er søgt opnaaet ved et for Statistikken utvivlsomt frugtbringende Samarbejde dels med forskellige af Landbrugets Organisationer, dels med den faglige Sagkundskab inden for Landbrug og Skovbrug.

A. Ejendommenes Fordeling efter Størrelse og Besiddelsesmaade.

Fra 1850 indtil 1905 har Departementet udarbejdet periodiske Publikationer vedrørende Ejendommenes Forde-

ling efter Størrelses- og Besiddelsesforhold paa Grundlag af Matriklen af 1844. For en Periode af 55 Aar var Grundlaget for denne Statistik altsaa det samme, og Maaden paa hvilken Materialet skaffedes til Veje, nemlig gennem Indberetninger fra Amtsstuerne, var den samme — undtagen for Opgørelsen 1850, da det skaffedes til Veje gennem Sogneforstanderskaberne.

Imidlertid fandt der ved Loven om Ejendomsskyld samt ved Loven om Ændringer i og Tillæg til de nugældende Regler for den kommunale Beskatning (begge af 15. Maj 1903) en radikal Ændring Sted med Hensyn til Beskatningsgrundlaget for de faste Ejendomme, idet Hartkornet fra og med 1904 forsvandt som Grundlag for Skatterne til Staten, og det samme gjaldt efterhaanden med Hensyn til Hartkornet som Basis for den kommunale Beskatning. Den Interesse, der hidtil var knyttet til Hartkornet som Beskatningsgrundlag, faldt dermed bort. Dertil kom, at Hartkornet jo i Tidens Løb, navnlig for Jyllands Vedkommende, var blevet en ret upaalidelig Maalestok for Landejendommenes Størrelse, og endelig havde Spørgsmaalet vedrørende Besiddelsesforholdene, i alt Fald saaledes som det hidtil havde været formuleret, tabt en Del af sin tidligere Betydning derved, at det gamle Fæsteforhold var stærkt paa Veje til at forsvinde. Ud fra disse Betragtninger besluttede Departementet at standse den her omtalte Række af Publikationer og lade den afløse af en helt ny Række, der skulde give den tabellariske Fremstilling og statistiske Bearbejdelse af det Materiale, der tilvebragtes gennem de periodisk tilbagevendende Vurderinger til Ejendomsskyld.

Som ovenfor berørt var det Materiale, der laa til Grund for Statistikken vedrørende Hartkornets Fordeling, i det væsentlige ensartet gennem hele den Periode, som denne Statistik omfattede. Ved den sidste Opgørelse for 1905 besluttedes det derfor at sammenarbejde Hovedresultaterne fra alle de tidligere Tællinger. Dette skete i den afslut-

tende Publikation „Danmarks Jordbrug 1850—1905“, hvori Resultaterne fra de foregaaende Opgørelser optryktes herredsviis og i Tekstafdelingen sammenarbejdedes til en almindelig historisk-statistisk Oversigt over de Forskydninger, der i den Tid i hvilken Matriklen af 1844 dannede Beskatningsgrundlaget, havde fundet Sted med Hensyn til Landejendommenes Gruppering efter Størrelse og efter Besiddelsesforhold. Som Supplement medtoges de tilsvarende Oplysninger fra Tabelkommissionens store Undersøgelse om Hartkorn, Banktaksation m. m. fra 1835. Grundlaget her var imidlertid den gamle Matrikel af 1688. Der kunde ganske vist af forskellige Grunde vanskelig være Tale om at sammenarbejde dette Materiale med Matriklen af 1844; men i den nævnte Publikation blev dermed Hovedresultaterne fra samtlige herhenhørende statistiske Undersøgelser i Tiden mellem 1835 og 1905 gjort lettere tilgængelige for Offentligheden.

Den Række af Publikationer, der nærmest maa betragtes som en Fortsættelse af den med Aaret 1905 afsluttede, er Tabelværkerne vedrørende Vurderingen til Ejendomsskyld.

Siden 1904, da den første Vurdering til Ejendomsskyld fandt Sted, har Departementet i Samarbejde med Overskyldraadet ladet foretage en Opgørelse og Bearbejdelse af de almindelige Vurderinger til Ejendomsskyld, hvoraf Resultaterne er udgivet i tre Tabelværker, henholdsvis for 1904, 1909 og 1916.

Samtlige Opgørelser er for Landdistrikternes Vedkommende foretaget for hver Kommune (Vurderingsdistrikt) og for hver Skyldkreds, med Deling mellem Landejendomme, særskilt vurderede Skove og „Andre Vurderinger“ og yderligere med Deling af Landejendommene efter Størrelsesgrupper. Hertil sluttede sig i 1909 og 1916 en Opgørelse for hver Skyldkreds af Landejendomme efter Ejendomsskyldværdiens Størrelse og af „Andre Vurderinger“ efter de forskellige Fritagelsesregler i Ejendoms-

skyldloven. For Byernes Vedkommende gav Tabelværket i 1904 kun en summarisk Optælling for hver By, medens der i 1909 og 1916 blev foretaget en Opgørelse med Deling mellem Landejendomme og „Andre Vurderinger“, de sidste med en tilsvarende Inddeling som for „Andre Vurderinger“ i Landdistrikterne.

I 1916 er Resultaterne for saavel „Andre Vurderinger“ i Landdistrikterne som for Vurderingerne i Byerne givet en Del mere detailleret end tidligere. Foruden om Ejendomsskyldværdien indeholdt Tabelværkerne for 1904 og 1909 tillige Oplysning om Bygningsassurance, samt for 1909 og 1916 tillige om det skattefri Fradrag i Henhold til Ejendomsskyldlovens forskellige Fritagelsesregler. For 1916 er Resultatet af Opgørelserne af Brandassurancen ikke offentliggjort.

For 1916 blev der sammen med Opgørelsen af Ejendomsskyldvurderingen foretaget en Opgørelse af Jordværdien efter den samtidig med Ejendomsskyldvurderingen for første Gang stedfundne særskilte Vurdering af Landets Jord. Resultaterne heraf er opført sammen med og i samme Omfang som Ejendomsskyldværdien.

Spørgsmaalet om Landejendommenes Fordeling efter Størrelse og Besiddelsesmaade har Departementet yderligere søgt at belyse i Forbindelse med Arealopgørelsen 1901 i Publikationen „Danmarks Ejendomme med Jordtilliggende i 1901“. Der blev deri for første Gang gjort et Forsøg paa inden for Delingen mellem Gaarde og Huse-tilliggende. Samtidig toges Spørgsmaalet om Besiddelsesforholdene op til Undersøgelse ud fra en mere rationel og detailleret Deling efter Besiddelsesrettens forskellige Former: Selveje og Arvefæste, Fæste, Forpagtning, Leje samt Jord hørende ind under Embeds- og Tjenesteboliger.

Som nærmest sluttende sig til de her omtalte statistiske Arbejder skal endnu nævnes et Par Specialunder-

søgelse, nemlig en Undersøgelse vedrørende „Fæste-, Leje- og Tjenestehuse paa Landet samt Landarbejderne i disse“, hvilken Undersøgelse blev foretaget i 1899 paa Foranledning af Folketingets Udvalg angaaende Forslag til Lov om Fæste- og Lejehuse. Fremdeles Undersøgelser angaaende Stats-Husmandsbrug foretagne i Aarene 1906 og 1911 — Arbejder, der optoges for at bringe Klarhed over, hvorledes Lovene vedrørende Oprettelsen af disse Brug var blevet ført ud i Livet. Der blev her gjort udførlig Rede for Antallet og den geografiske Fordeling af de i Henhold til de nævnte Love oprettede Husmandsbrug, Besiddernes personlige Forhold (Alder ved Husets Overtagelse, ægteskabelig Stilling m. m.), de oprettede Husmandsbrugs Størrelse og Værdi, om Kreaturhold, Trækraft, Deltagelse i Andelsvirksomhed m. m.

B. Arealets Anvendelse.

Med Aaret 1861 begyndte de periodiske og systematiske Opgørelser over Arealets Benyttelse. Til en Begyndelse omfattede denne Statistik ikke Landets samlede, men kun dets „benyttede Areal“. Fra og med Aaret 1881 gik man over til at medtage Landets samlede Areal. Oplysningerne indhentes stadig paa samme Maade, nemlig ved Spørgeskemaer, som gennem By- og Sogneraad udsendes til Udfyldning af hver enkelt Jordbruger. Ved denne Reform af Statistikken over Arealanvendelsen opstod der imidlertid straks et Spørgsmaal, som i den følgende Tid voldte adskillige Vanskeligheder, Spørgsmaalet om Størrelsen af hvert enkelt Sogns Areal. De Vanskeligheder, der her kom frem, medførte, at der paa Departementets Initiativ blev foretaget den foran (Side 31) omtalte planimetrisk Opmaaling af Generalstabens Kort med efterfølgende Arbejder. For Statistikken over Arealets Anvendelse blev det en betydelig Støtte, at man saaledes til enhver Tid har fuld Klarhed over det samlede Flademaal indenfor hvert Sogn.

Den for Statistikken over Arealets Benyttelse lagte almindelige Arbejdsplan gik ud paa periodiske, med 5 Aars Mellemlum tilbagevendende Tællinger, saaledes at der hvert tiende Aar foretoges større og mere detaillerede Opgørelser, som publiceredes i Tabelværksformat, medens der ved Midten af de tjaarige Perioder foretoges mindre Tællinger, hvor Undersøgelsen begrænsedes til de Forskydninger, der havde fundet Sted med Hensyn til de vigtigere Anvendelser af Arealet. Denne Arbejdsplan overholdtes i det store og hele indtil Verdenskrigens Udbrud. Større Tællinger fandt Sted 1896 og 1907, mindre Tællinger i 1901 og 1912.

Ved de større Tællinger i 1896 og 1907 blev der gjort udførligt Rede, ikke blot for de dyrkede Arealer, men ogsaa for de Arealer, der henlaa udyrket. Naar ved disse Tællinger f. Eks. Rodfrugtarealerne blev gjort til Genstand for mere indgaaende Undersøgelser end Tilfældet tidligere havde været, var dette en naturlig Følge af den større Rolle, som disse Aفرøder var kommet til at spille. Ved Arealtællingen 1907 blev der for første Gang gjort et beskedent Forsøg paa at kombinere Arealanvendelse og Ejendomsstørrelse, men kun for en enkelt Aفرødes Vedkommende, nemlig Sukkerroerne.

I Forbindelse med Arealtællingen 1907 foretoges et Par helt nye Specialundersøgelser. For det første en Undersøgelse af, i hvilket Omfang Maskiner var kommet til Anvendelse i Landbruget. Ved denne Statistik, der foreligger offentliggjort i Publikationen „Anvendelsen af Landbrugsmaskiner m. v. i Danmark“, blev der tilvejebragt Oplysning om, paa hvor mange Ejendomme der benyttedes Saamaskiner, Slaamaskiner, Mejemaskiner og Tærskværker; fremdeles blev der gjort Forsøg paa Sondring mellem Benyttelsen af egne Maskiner, Andelsmaskiner og lejede Maskiner, og endelig tilvejebragtes der Oplysninger om Vindmotorer, Aglebeholdere og Møddinghuse. — Endvidere foretoges i Forbindelse med Areal-

tællingen 1907 en indgaaende Specialundersøgelse vedrørende vore Skove. Resultatet af denne foreligger offentliggjort i „Skovbruget i Danmark“, der bl. a. giver Oplysning om Bevoksningens Art (Løvtræ, Naaletræ, Krat af Hassel og andre Buske), idet der samtidig indenfor Løvtræernes Gruppe sondredes mellem Bøg, Eg og andre Løvtræer. Skovejendommene inddeltes efter Størrelsen af de tilhørende Skovarealer, og for de større Skovdistrikters Vedkommende indhentes Oplysninger om Aldersfordelingen i de forskellige Bevoksninger samt om det aarlige Vedudbytte, ligesom der ogsaa blev gjort Rede for de forskellige Arter af Skovbesiddelser.

Ved Areal-tællingen i 1901 blev der tilvejebragt Oplysning baade om den paatænkte og om den virkelige Anvendelse af Arealet. Grunden hertil var, at Vejrliget den foregaaende Vinter havde været skæbnesvangert for den om Efteraaret udlagte Vintersæd; paa store Strækninger var navnlig Hveden bleven ødelagt, hvad der medførte Ompløjning i vid Udstrækning af denne Afgrøde. Der tilvejebragtes derved et Materiale, der giver en Forestilling om, hvilket Omfang en saadan Katastrofe kan antage ogsaa i vor Tid. Ved Areal-tællingen i 1912 gjordes der under Samarbejde med De samvirkende Haveselskaber og Almindelig dansk Gartnerforening for første Gang et Forsøg paa en almindelig Optælling af større Frugttræer. Fremdeles blev der under Samarbejde med Dansk Jagtforening skaffet Materiale tilveje til Belysning af Jagtudbyttet, ligesom der ogsaa paa Foranledning af Dansk Ferskvandsfiskeriforening indsamledes forskellige Oplysninger om Udbyttet af Ferskvandsfiskeriet, specielt de her i Landet værende Dambrug. Endelig foretog Departementet forsøgsvis en Undersøgelse angaaende Omdrift og Sædskiye ved de større Landejendomme paa Grundlag af de i I. C. B. la Cour's „Danske Gaarde“ givne Oplysninger. De væsentligste Resultater af denne Undersøgelse blev sammen med Resultaterne af de oven-

for nævnte Specialundersøgelser offentliggjorte i Publikationen om Arealets Anvendelse 1912.

Efter Departementets ovenfor skitserede almindelige Arbejdsplan skulde der i Aaret 1917 have været afholdt en ny større Opgørelse af Arealets Anvendelse. Verdenskrigens Udbrud i 1914 greb imidlertid paa en temmelig revolutionerende Maade ind i Landbrugsstatistikken; herom henvises til det særlige Afsnit om Landbrugsstatistikken under Verdenskrigen (Side 62 ff.).

C. Kreaturholdet.

Den for Opgørelserne vedrørende Landets Kreaturbestand lagte almindelige Arbejdsplan var ganske analog med den ovenfor skitserede Arbejdsplan for de periodisk tilbagevendende Undersøgelser om Arealanvendelsen. Der skulde afholdes Tællinger med fem Aars Mellemlum, og saaledes at der hvert tiende Aar foretoges mere detaljerede Undersøgelser, mellem hvilke der i Tiaarsperiodens Midteraar indskødes Tællinger af en mere summarisk Karakter. Fremgangsmaaden ved Oplysningernes Tilvejebringelse var for saa vidt den samme, der anvendtes ved Arealtællingerne, som de af Jordbrugerne selv udfyldte Skemaer ved de kommunale Styrelses Foranstaltning indsendtes gennem Amterne til Departementet. Paa ét Punkt var der dog en væsentlig og vigtig Forskel; ved Arealtællingerne benyttedes Spørgeskemaer, ved Kreaturtællingerne derimod Spørgeskort, saaledes at hver enkelt Ejer eller Bruger fik sit Kort til Udfyldning — en Fremgangsmaade, der i det store og hele maa siges fortræffeligt at have bestaaet sin Prøve. Kortsystemet anvendtes saavel ved de større Kreaturtællinger i 1898 og 1909 som ved de mindre i 1903 og 1914.

Det er en Selvfølge, at en Række af de mere almindelige Spørgsmaal vedrørende Kreaturbestanden, navnlig de større Husdyr, har været nogenlunde de samme ved de

forskellige Tællinger. Naar der foretoges Ændringer (f. Eks. en stærkere Specialisering af Spørgsmaalene), er der altid draget Omsorg for, at Kontinuiteten bevaredes. Som noget væsentlig nyt ved de større Tællinger i 1898 og 1909 maa navnlig fremhæves Undersøgelserne vedrørende Husdyrbestandens Fordeling mellem Ejendomme af forskellig Størrelse, en Undersøgelse, der i 1909 udvidedes til ogsaa at omfatte de fødte Dyrs Fordeling efter Ejendommens Størrelse. Nyt var det endvidere, naar der ved de mindre Tællinger i 1903 og 1914 medtoges en Række Spørgsmaal vedrørende Deltagelsen i Landbrugets Andelsvirksomhed, ved Tællingen i 1903 saaledes Spørgsmaal om, hvorvidt vedkommende Ejer eller Bruger var Medlem af Andelsmejeri, Andelsslagteri, Æggekreds og Kontrolforening. Ved denne Tælling medtoges tillige en Række Spørgsmaal angaaende Mælkeproduktionen paa de enkelte Ejendomme i det sidste Regnskabsaar forud for Tællingens Afholdelse. Ved Tællingen i 1914 udvidedes disse Spørgsmaal til ogsaa at omfatte Deltagelse i Hesteavl-, Kvægavl-, Svineavl- og Faareavlforeninger samt i Andels-Kreatur-Eksportforeninger. Specialundersøgelserne om Mælkeproduktionen og Deltagelse i Andelsvirksomheden er offentliggjorte i særskilte Publikationer.

D. Høststatistik.

Lige siden 1875, da Statistikken vedrørende Høstudbyttet indgik som fast Led i Departementets Arbejdsplan, har Maaden, hvorpaa Oplysningerne til denne Statistik fremskaffedes, været den samme: Foldopgivelser fra Kommunalbestyrelserne, hvilke Opgivelser kombineredes med de ved de periodiske Areal-tællinger konstaterede Arealer med de respektive Afgrøder. Men bortset herfra er Høststatistikken i Tidens Løb undergaaet ikke faa og ret væsentlige Forandringer. For det første med Hensyn til Maaden, hvorpaa den offentliggjordes. I Aarene før 1896 ud-

sendtes en Gang aarlig en Publikation om Høstens Udfald og Udbytte; den udkom i Almindelighed i Maj eller Juni Maaned for det foregaaende Aars Høst. Denne Beretning faldt i to Afdelinger, af hvilke den første indeholdt en almindelig Karakteristik af Afgrødernes Vækstbetingelser, den anden en Redegørelse for Høstens Udfald saavel med Hensyn til Mængde som Værdi. Med 1896 indførtes en Nyordning af Publiceringens Form, idet den tidligere Beretning deltes i to, saaledes at der først paa Vinteren, i November Maaned, udsendtes en særlig „Foreløbig Redegørelse“ for Høstens Udfald; denne svarede nærmest til første Afsnit i de tidligere Publikationer, idet den meddelte den almindelige Karakteristik af Høstaaret i Forbindelse med et med Benyttelse af et Karaktersystem beregnet Skøn over Udbyttets Størrelse. Den endelige Beretning, „Høsten i Danmark“ meddelte de detaillerede Beregninger saavel med Hensyn til Udbytte som til Værdi. Den udsendtes som Regel i April Maaned. Denne Form for Offentliggørelse varede ved til Begyndelsen af Verdenskrigen. Med Aaret 1915 indførtes en væsentlig ny Ordning. Det var paatrængende nødvendigt saa tidlig som muligt at faa Klarhed over Høstens formodede Udbytte. Den foreløbige Beretning inddroges og erstattedes af de i Juli og August Maaneder i „Statistiske Efterretninger“ offentliggjorte ugentlige Meddelelser om Høstudsigterne. Disse Meddelelser hviler paa Skøn, der velvilligst afgives af en Række Sagkyndige rundt om i Landet, navnlig de til Landboforeningerne knyttede Planteavlskonsulenter. Den endelige Beretning kom igen til at indeholde baade den almindelige Skildring af Høstaaret og den afsluttende Beregning af Høstudbyttets Størrelse og Udarbejdelsen af den fremskyndedes saa stærkt, at den for 1915 allerede kunde udsendes i Januar Maaned 1916. Denne Form for Offentliggørelse af Høststatistikken er den nu benyttede.

Imidlertid er det ikke alene med Hensyn til Publika-

tionsmaaden, at Høststatistikken er undergaaet Forandringer siden 1895. De paa de udsendte Skemaer medtagne Spørgsmaal er blevet mere specialiserede. Med Høststatistikken for 1897 indførtes for Sædafgrøderne den Forandring, at der fandt en Deling Sted mellem 2-radet og 6-radet Byg og mellem hvid og graa Havre. Medens der tidligere med Hensyn til Rodfrugter kun skelnedes mellem Kartofler, Sukkerroer og Foderroer, opløstes denne sidste Rubrik i Gulerødder, Runkelroer og andre Foderroer. Cikorieødder medtoges fra nu af ogsaa. Endelig inddrogtes Spørgsmaalet om Halmudbyttet under den aarlige Høststatistik. Fra Aaret 1903 opløstes „andre Foderroer“ i Kaalrabi og Turnips og andre Foderroer og i 1911 suppleredes Høstberetningen med aarligt tilbagevendende Beregninger af Mængden af Sommergræsning og Grønfoder.

Som ovenfor bemærket omfattede de aarlige Høstberetninger fra først af og gennem en lang Aarrække Beregninger vedrørende Udbyttets Mængde og Værdi. Til Grund for Værdiberegningen lagdes Aarets officielle Priser, Kapitelstaksterne. For de Afgrøder, for hvilke der ikke sattes Kapitelstakster — og de blev efterhaanden flere som Aarene gik — benyttedes faste Omregningstal, „Erstatningstal“. Disse afløstes i Aaret 1904 med varierende Erstatningstal, der fastsattes for hvert Aars Høst og grundedes paa det ved Forsøg rundt om i Landet udfundne Tørstofindhold for Aarets Høst af Foderroer. — Imidlertid kom Departementet mere og mere til den Opfattelse, at Værdien i det hele taget maatte anses for at være et ret unøjagtigt Enhedsudtryk for Høstaarets almindelige Karakter; et Aar med lavt Udbytte og høje Priser kunde give større Talværdi end et Aar med stort Mængdeudbytte og lavere Priser. Dertil kom yderligere den Betragtning, at under hele den Produktionsretning, som Landbruget i vor Tid er slaaet ind paa, og ved hvilken de hjemlige Afgrøder normalt anvendes til Foderbrug og ikke direkte sælges, kan en saaledes beregnet

Høstværdi blive positivt misvisende med Hensyn til den almindelige Status for et givet Aar. Disse Betragtninger førte til, at man i Høstberetningen for 1913 udelod Værditabellen, men dog samtidig i Tekstafdelingen meddelte Resultaterne af en summarisk Værdiberegning. Endelig foranledigede den stærke Stigning i Kornpriserne i 1914, at man fra og med dette Aar helt udelod alle Værdiberegninger. Imidlertid havde Departementet allerede flere Aar tidligere været opmærksom paa den Opgave at finde et nyt Enhedsudtryk for det samlede Høstudbytte. Løsningen af denne Opgave lettedes ikke uvæsentlig ved den med Aaret 1904 indførte aarlige Fastsættelse af Tørstofindholdet af Foderroer. De derved givne Erstatningstal i Forbindelse med Omregningstal fra tidligere Tid for Kartofler, Hø og Halm aabnede en Udvej for en Omregning af Høstudbyttet til „Foderenheder“ (à 1 kg Korn) eller „Afgrodeenheder“ (à 1000 kg). Ved denne Beregningsmaade, der allerede bragtes til Anvendelse for Høsten i Aaret 1908, naaedes der saaledes et af Prissvingningerne uafhængigt Fællesudtryk for det enkelte Aars samlede Høstudbytte.

Til Slutning skal man endnu berøre en særlig Række af Publikationer vedrørende Høststatistikken, nemlig de „reviderede Høst-Tabeller“, første Gang beregnede for Perioden 1875—96, siden for Aarene 1897—1907 og endelig for Tiden 1908—14. Ved disse Revisionsberegninger søgte man at raade Bod paa en af de væsentligste Mangler ved Høststatistikken, der bestod i, at et Aars Foldudbytte, da der kun afholdtes Arealtælling hvert femte Aar, eventuelt maatte bringes til Anvendelse paa et for flere Aar siden konstateret Areal — en Ulempe, der navnlig kunde blive meget følelig for Afgroeder, der havde undergaaet betydelige Forandringer i Aarene mellem Arealopgørelserne (f. Eks. Arealer med Foderroer). Revisionen er foretaget paa den Maade, at der ved simpel Interpolation beregnedes Arealer for Afgroederne i de mellem Tællin-

gerne liggende Aar. De beregnede Arealer kombineredes da med de for de tilsvarende Aar givne Foldtal (jfr. under Afsnittet „Landbrugsstatistikken under Verdenskrigen“, Side 62 ff.).

E. Statistik over Salg af Landejendomme og Ejendomspriser.

Undersøgelserne vedrørende Salg af Landejendomme gaar tilbage til 40erne i forrige Aarhundrede. Denne Statistik udarbejdedes ikke periodisk. I 1850erne foretoges ingen saadan Undersøgelse og for den øvrige Tids Vedkommende skete Opgørelsen snart for et Tidsrum af 5 Aar, snart for 10 Aar og snart for 15 Aar ad Gangen — altsaa mange Aar efter at de paagældende Salg havde fundet Sted. Nogen regelmæssig aarlig Indsamling af Materialet fandt ikke Sted. I dette Forhold skete der en væsentlig Forandring 1896, idet det paalagdes Jurisdiktionerne at tilstille Departementet Indberetninger om hvert Aars Salg. Denne Ordning er siden bibeholdt med den Forandring, at Indsendelsen finder Sted kvartalsvis. Samtidig med den ny Ordning vedrørende Materialets Fremskaffelse foretoges forskellige Udvidelser med Hensyn til dets Omfang. Nævnlige havde Oplysningerne hidtil kun omfattet Salg af Gaarde, medens Grænsen nu blev sat ved $\frac{1}{4}$ Td. Hartkorn; endvidere medtoges Salg til nærmeste Slægt („Familiesalg“), som tidligere havde været udeladt. Fra og med Aaret 1902 blev der paa de til Indberetningerne benyttede Skemaer for første Gang indført en Deling mellem bebyggede Ejendomme og ubebyggede Lodder. Siden 1895 er der udsendt 4 Publikationer vedrørende Salget af Landejendomme: for Aarene 1895—99, 1900—04, 1905—09 og 1910—17.

Medens man tidligere, som omtalt, modtog alle de herhen hørende Oplysninger fra Jurisdiktionerne, medførte Bestemmelserne i den nye Stempellov af 1911, at Oplys-

ningerne om Værdien af medfulgt Besætning og Inventar ikke mere kom til at fremgaa af Salgsdokumenterne. Siden 1912 er Oplysninger om Løsøreværdien derfor indhentet gennem Overskyldraadet og Vurderingsraadene. Det blev foran berørt, at man i 1902 indførte Delingen mellem bebyggede og ubebyggede Ejendomme. Det stærkt stigende Antal Salg af disse sidste medførte, at der i Publikationen for 1910—17 gennemførtes en mere detaljeret og indgaaende Behandling af denne Salgsgruppe.

Fra 1. April 1919 skal der ved enhver Ejendomsoverdragelse ske Indberetning fra Parterne til Overskyldraadet. Dette Materiale vil blive af en langt mere fuldstændig Karakter end det, der hidtil har staaet til Departementets Raadighed, baade fordi det giver Oplysning om samtlige Salg, og fordi det for Landejendommenes Vedkommende indeholder indgaaende Oplysninger om Areal, Besætning og Inventar, Behæftelser og særlige Forhold ved Ejendommen og for Byejendommenes Vedkommende tillige giver detailleret Oplysning om Lejeværdien, for saa vidt Ejendommen er udlejet. Mellem Overskyldraadet og Departementet forberedes et Samarbejde ved Bearbejdelsen af dette Materiale, saaledes, at Departementets Salgsstatistik for Fremtiden vil kunne faa en betydelig mere omfattende og indgaaende Karakter, end det hidtidige Materiale har tilladt. Navnlig vil der kunne ske det betydningsfulde Fremskridt, at ogsaa Købstadsejendomme inddrages under Salgsstatistikken.

Det er under den foregaaende Fremstilling paa forskellige Steder berørt, at Departementet lejlighedsvis har gjort Forsøg paa at sammenarbejde det Stof, der forelaa i dets egne Arbejder, til historisk-statistiske Oversigter og Sammendrag. Dette er saaledes sket for Befolkningsstatistikens Vedkommende i Publikationen om „Befolkningsforholdene i det 19. Aarhundrede“. Indenfor Landbrugsstatistikken foreligger en tilsvarende historisk-statistisk Publikation om „Danmarks Jordbrug 1850—1905“.

Endvidere kan nævnes „Kapitelstakster i ældre og nyere Tid“ og endelig „Landbrugsforhold i Danmark siden Midten af det 19. Aarhundrede“. I sidstnævnte Publikation optoges til historisk-statistisk Behandling de væsentligste af de Emner, den officielle Landbrugsstatistik i Tidens Løb havde draget ind under sit Arbejde, nemlig Statistikken over Arealets Benyttelse, Kreaturholdet, Høststatistikken og Statistikken over Landejendomssalg og Ejendomspriser.

F. Landbrugsstatistikken under Verdenskrigen.

Verdenskrigen kom paa mange Maader til at gribe ind i Departementets almindelige Arbejdsplan, og dette gælder ikke mindst for Landbrugsstatistikens Vedkommende; dels nødvendiggjorde de overordentlige Forhold en gennemgribende Omlægning af Planen for de større periodiske Tællinger, dels maatte der optages en Række helt nye større eller mindre Arbejder, der bl. a. stod i Forbindelse med Kornlovene og disses Administration.

I første Række maatte den 5-aarige Turnus for Areal- og Kreaturtællingerne ophæves og afløses af aarlige Areal- og Kreaturtællinger, som iøvrigt er blevet fortsat efter Krigens Afslutning. Dog maa det bemærkes, navnlig for Arealtællingernes Vedkommende, at disse under Krigen har haft en mere summarisk Karakter end de almindelige, ordinære Opgørelser over Arealets Anvendelse. Det var først og fremmest Høstarealerne og disses Forandringer under Krigen, som disse Tællinger tog Sigte paa. Et Hovedmotiv til Afholdelsen af aarlige Tællinger af Høstarealerne laa netop i den ovenfor (Side 59) paa-pegede Mangel ved Høststatistikken, saaledes som denne hidtil havde været ordnet. Det maa iøvrigt haabes, at Ordningen med aarlige Arealtællinger, der gennemførtes under Trykket af Krigssituationen, for Fremtiden maa kunne bevares.

Foruden Oplysninger om de almindelige Høstarealer kom Krigsaarenes Arealtællinger efterhaanden til at medtage meget detaillerede Spørgsmaal vedrørende Frøavlssarealerne, Spørgsmaal, som i disse Aar var blevet meget aktuelle. Først ved den i 1919 afholdte Arealtælling tillod Forholdene at medtage hele Arealet og give Opgørelsen i det væsentlige samme Omfang som ved de ordinære mindre Tællinger. Dels for at virkeliggøre en indenfor Departementet i lang Tid næret Plan dels for at imødekomme et derom fra det tekniske Landbrugsudvalg fremsat Ønske er der ved denne Arealtælling for første Gang foretaget en fuldstændig gennemført Kombination af Arealanvendelsen med Ejendommenes Fordeling efter Størrelse.

De siden 1914 stedfindende aarlige Kreaturtællinger har, hvad de større Husdyr angaar, haft nogenlunde samme Omfang som de tidligere ordinære Tællinger. Foruden disse aarligt tilbagevendende Optællinger af Landets samlede Kreaturbestand foretoges under Krigen en Række specielle Optællinger af Svineholdet, gennem 1918 og en Del af 1919 endog hver anden Maaned.

Det er en Selvfølge, at de under Krigsperioden foretagne ekstraordinære Tællinger i første Række havde rent praktiske Formaal. En dybere Indtrængen i Emnet og en mere videnskabelig Behandling af Resultaterne var derhos udelukket, fordi den Tid, der indrømmedes til Bearbejdelsen, maatte indskrænkes til det mindst mulige. Med Hensyn til disse Tællingers Gennemførelse foregik den Forandring, at Amterne udgik som Mellemed mellem Departementet og Kommunalhestyrelserne. En Følge af de helt ændrede Forhold, hvorunder disse Tællinger fandt Sted, var det endelig ogsaa, at det ved Kreaturtællingerne siden 1898 benyttede Kortsystem afløstes af almindelige Spørgeskemaer, hvorpaa der kunde opføres Oplysninger for et større Antal Ejendomme. Opgivelsen af Kortsystemet var nødvendig af Hensyn til den meget

begrænsede Tid, der ved disse Tællinger kunde indrømmes til Materialets Bearbejdelse.

Ved Siden af de nævnte større ekstraordinære Arbejder blev der under Krigen paalagt Departementets landbrugsstatistiske Afdeling en Række større og mindre, meget forskellige Opgaver, om hvilke det i al Almindelighed kan siges, at de som Regel stod i nærmere eller fjernere Forbindelse med de forskellige Kornlove og med Ernæringspørgsmaalene. Da disse Arbejder har tjent forbigaende administrative Formaal, er Resultaterne af de paagældende Undersøgelser ikke offentliggjort. En nærmere Redegørelse for disse Arbejder paa dette Sted vil derfor formentlig være uden Interesse.

6. Industristatistik.

En af de Opgaver, der trængte sig stærkest paa efter Bureauets Omordning i 1896, var Tilvejebringelsen af en Industristatistik. Der var fra forskellig Side offentlig blevet lyst efter en saadan — bl. a. fra Regeringens Side flere Gange i 1870erne, i forskellige Tidsskriftartikler i 1880erne og i en Henvendelse til Finansministeriet fra Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk i August 1895 — og Nødvendigheden af en Industristatistik maatte naturligt frembyde sig med særlig Styrke under de mange Forhandlinger om Sociallovgivning, Toldlovgivning o. s. v. i 1890ernes første Aar. Opgaven, hvis betydelige Omfang vistnok havde gjort det umuligt for Bureauet at gaa i Gang med den før Omorganisationen, blev efter denne straks taget op. I Oktober 1896 blev der i Folketinget af Finansministeren fremsat Forslag til Lov om en Haandværks- og Industritælling i 1897. I de udførlige Bemærkninger til Forslaget fremhævedes det, at det Materiale, der var til Stede til Belysning af dansk Haandværk og Industri i Modsætning til,

hvad der forelaa bl. a. om Landbruget og Handelen, var lidet omfangsrigt og højst uensartet. En Tælling for København af 1882, nogle private Undersøgelser om Provinsernes større Industrivirksomheder, Fabrikinspektionens Aarsberetninger og nogle spredte monografiske Undersøgelser, var det væsentligste af det, der kunde henvises til. Statistikken over de statskontrollerede Produktioner, som skal omtales senere, strakte sig jo kun over en meget lille Del af Industriens Omraade.

Efter Loven af 22. Marts 1897 kom Tællingen, der blev afholdt den 25. Maj 1897, til at omfatte alle selvstændige Haandværkere og Industridrivende, ogsaa saadanne, for hvilke Haandværket eller Industrien er et Bierhverv eller indgaar som Del af deres Næring. Tællingsskemaerne indeholdt Spørgsmaal om den Næringsdrivendes Navn, Forretningens Art, Adresse, Stiftelsesaar m. v., Antallet af de i Bedriften beskæftigede Personer, fordelt efter Stilling, Arbejdernes Alder og Fødested, Anvendelsen af Kraftmaskiner, den i Ugen forud for Tællingen til de forskellige Grupper af Arbejdere udbetalte Arbejdsløn m. v. Paa særlige Skemaer indhentes for de Virksomheder, der stod under Fabriktilsynet, ved dettes Medvirken, Oplysninger om Produktionens Mængde og Værdi, og endelig tilvejebragtes en Statistik over Antallet af Dampkedler paa Landjorden, der var i Brug ved Udgangen af 1897. „Forretningens Drift eller Nettoudbytte“ maatte Skemaerne efter Lovens udtrykkelige Ord intet indeholde om.

I Marts 1898 udkom i „Statistiske Meddelelser“ en foreløbig Redegørelse for Tællingens Hovedresultater, og i August 1899 forelaa det Tabelværk, hvori Tællingens forskellige Emner behandledes indgaaende: Forretningernes (d. e. de tekniske Bedrifters) Antal og Art, fordelt i 11 industrielle Hovedgrupper og 233 Fag, Personellet, derunder særskilt de i Industrien beskæftigede Børn, gifte Kvinder og Hjemmearbejdere, Anvendelsen af mekanisk

Bevægkraft, Arbejdsmaskiner, Produktionsmængde og -værdi samt Dampkedelstatistik. I et særligt Hæfte af Statistiske Meddelelser, der udkom i 1900, behandlede den ved Tællingen tilvebragte Lønstatistik og Lærlingeholdet. Tællingens svageste Punkt blev Produktionsstatistikken, men iøvrigt kunde Kravene om en Industristatistik nu siges at være imødekommet paa en fyldestgørende Maade, ligesom der for Socialstatistikken var brudt Bane i forskellige Retninger.

Det havde været Planen at afholde en ny Industritælling i 1907, 10 Aar efter den første. Den fandt imidlertid Sted allerede i 1906, den 12. Juni, i Henhold til Lov af 26. Januar s. A. I dette Aar blev der jo nemlig holdt Folketælling, og man ønskede nu at benytte Folketællingslisterne til derfra at udskrive Adressefortegnelser over de i hver Kommune boende industrielle Næringsdrivende. I 1897 havde det været overladt til Kommunalbestyrelserne at udarbejde Lister over dem, til hvem Industritællingsskemaerne skulde omdeles, men Folketællingsskemaernes Oplysninger gik utvivlsomt mere til Bunds end de Oplysninger, Kommunalbestyrelserne kunde sidde inde med i Skatteprotokoller, lokale Vejvisere, gennem personligt Kendskab til Beboerne o. s. v.

Industritællingen af 1906 var i nøje Overensstemmelse med Tællingen af 1897, ligesom de to Love, i Henhold til hvilke de afholdtes, var omtrent enslydende. Men Bearbejdelsen af Tællingen i 1906 var i det hele bredere anlagt. Medens Tællingens almindelige Resultater foreligger i et Tabelværk, blev Spørgsmaalene om Produktionen, om Arbejds løn, Arbejdstid og om Hjemmeindustrien hver især indgaaende behandlede i særlige Publikationer (Statistiske Meddelelser). Produktionsstatistikken, der omhandlede Aaret 1905, udarbejdedes ved Hjælp af særlige Spørgeskemaer, der med Bistand af Direktoratet for Arbejds- og Fabriktilsynet var affattede i noget over 40 forskellige Formuleringer. Som Hovedregel holdt

man sig her til de Virksomheder, der var undergivne Fabriktilsyn, men for enkelte Fag, med Hensyn til hvilke det var af særlig Interesse ogsaa at faa de mindste Virksomheder repræsenterede i Undersøgelsen (bl. a. Skomagerforretninger og Trævareindustri), udvidede man denne til samtlige Virksomheder i hele Landet eller indenfor en begrænset Del af Landet. Ved Fremstillingen af Produktionsstatistikken er til Bedømmelse af Specialoplysningernes relative Omfang medtaget en Del almindelige Data vedrørende det paagældende Fag. Foruden selve Produktionen omhandler Undersøgelsen de anvendte Maskiner og Personellets Fordeling efter Arbejdspecialitet m. v.; hertil blev undertiden knyttet en kort Beskrivelse af Fabrikationsprocessen, til hvis Affattelse man havde sagkyndig Assistance.

Mellem den 2. og den 3. Industritælling foreløb der kun 8 Aar. Ved Valget af Tidspunktet for den sidste Tælling (af 26. Maj 1914, i Henhold til Lov af 17. December 1913) gik man ud fra, at Forslag til Revision af Toldloven m. fl. Love vilde blive fremsat for Rigsdagen i Efteraaret 1916, og at det vilde være ønskeligt at have Resultaterne af Tællingen til Raadighed ved Udarbejdelsen og Behandlingen af disse Forslag. Man havde denne gang ingen Folketællingsskemaer (de sidste var fra 1911) at udarbejde Adressefortegnelser efter, men maatte overlade til Kommunalbestyrelserne at uddele Skemaerne efter de Hjælpemidler, der stod til deres Raadighed. For adskillige Fag kunde man dog bagefter kontrollere Materialet ved Hjælp af forskellige Fortegnelser over Firmaer eller Arbejdsgivere i Faget, og alt i alt kan det tilvejebragte Materiale antages at have været praktisk talt fuldstændigt (dog gælder dette maaské ikke fuldt ud for de allermindste Virksomheders Vedkommende). Rammerne for Tællingen var iøvrigt ganske de samme som den forrige Gang, og ved Bearbejdelsen fulgte man saa nær som muligt i Sporet af Tællingen fra 1906, netop fordi et

Hovedformaal med Tællingen af 1914 var at kunne bedømme Industriens Udvikling under den nye Toldlov, der var traadt i Kraft 1. Januar 1909, og det derfor maatte være om at gøre, at Sammenligninger mellem Forholdene ved de to Tællinger kunde gøres saa let som mulig. Bearbejdelsen af Tællingens righoldige og omfattende Materiale begrænsedes paa visse Omraader, saaledes med Hensyn til Industriens lokale Fordeling, medens man paa andre Omraader gik videre end før, saaledes med Hensyn til Anvendelsen af forskelligartet Arbejdskraft i samme Industri og Anvendelsen af mekanisk Kraft, der netop i disse Aar var undergaaet en mægtig Udvikling.

De første Resultater af Tællingen fremkom i forskellige Numre af „Statistiske Efterretninger“, og der blev derfor ikke udsendt noget Hæfte af „Meddelelser“ om de foreløbige Resultater, saaledes som det var sket ved de to foregaaende Tællinger. Tabelværket om Tællingen udkom i Slutningen af 1917.

Der var til Industritællingen af 1914 knyttet en Produktionsstatistik af lignende Art som den i 1906. Specialskemaerne hertil blev udarbejdede i Samarbejde med Direktoratet for Arbejds- og Fabriktilsynet og allerede udsendt i Slutningen af 1912; de skulde gælde for Produktionen i 1913, og de adspurgte Virksomheder kunde saaledes allerede ved Aarets Begyndelse lægge deres Bogføring til Rette for Skemaernes Besvarelse. Udsendelsen af Produktionsskemaerne fandt saaledes Sted, før Loven om en Industritælling forelaa, men skete dog ikke uden Lovhjemmel. I Toldloven af 5. Maj 1908 § 40 var der nemlig indsat en Bestemmelse, hvorefter Toldbestyrelsen bemyndigedes til at afkræve de industrielle Virksomheder, som er undergivne Tilsyn i Henhold til Lov Nr. 71 af 11. April 1901, saadanne Oplysninger om Mængde og Værdi af deres aarlige Produktion og af de dertil anvendte Raa- og Hjælpstoffer, som kan vejlede til Skøn ved en Bedømmelse af Toldens Indflydelse paa Produktets

Pris. Ved Bekendtgørelse fra Finansministeriet af 6. Februar 1913 blev Bemyndigelsen overført fra Toldstyrelsen til Det statistiske Departement.

Vel omfatter den her nævnte Lovbestemmelse kun Virksomheder, der er Arbejds- og Fabriktilsynet underkastede, men denne Begrænsning af Produktionsstatistikens Omraade var dog uden større praktiske Ulemper, og desuden gav Loven af 17. December 1913 Hjemmel til at søge Oplysning om Produktionens Bruttomængde og Bruttoværdi hos enhver Virksomhed, der kom ind under Industritællingen. Man kunde saaledes bagefter supplere Produktionsstatistikken paa Punkter, hvor den var ufuldstændig, hvilket ogsaa fandt Sted i nogen Udstrækning, bl. a. blev der tilvejebragt en Statistik over Mejeriproduktionen i 1914, som foreligger i et særligt Hæfte af „Meddelelser“. Produktionsstatistikken udkom iøvrigt i en Række Hæfter (fra Januar 1916 til Janaur 1917) af lignende Indhold som Statistikken for 1906. Der blev for 1913 lagt Vægt paa, overalt hvor det var muligt, at foretage Sammenstillinger af de her i Landet producerede Varemængder med de fra Udlandet indførte og til Udlandet herfra udførte Mængder af samme Vare, Sammenstillinger, som Reformen af Handelsstatistikken i 1910 havde givet forøget Mulighed for at foretage.

Allerede ved Forarbejderne til den første Industritælling i 1897 overvejede man Spørgsmaalet: Erhvervs-tælling eller Industritælling, det vil sige en Bedriftstælling for Industrien alene eller tillige for de andre Hovederhverv. Man slog sig med mange Argumenter til Ro med en Industritælling, vel for en ikke ringe Del fordi en saadan allerede var en stor og vanskelig Opgave for det ny-organiserede Bureau, og vel ogsaa fordi en Bedriftstælling for Landbruget ikke ansaas for at være stærkt paakrævet, da den almindelige Landbrugsstatistik allerede belyste Bedrifternes Antal, Størrelse o.s.v. Ved de to følgende Tællinger blev man ogsaa staaende

ved de industrielle Bedrifter. Det Spørgsmaal vil dog ved Lejlighed atter frembyde sig, om ikke Industritællingerne bør udvides til almindelige Erhvervstællinger. Særlig er der to Hensyn, som herved synes at gøre sig stærkt gældende: det mangelfulde statistiske Kendskab, man har til Handelens og Omsætningens Bedrifter i Almindelighed, deres Antal, deres Form, deres Personel og deres Virksomhed, og det ligeledes mangelfulde Kendskab, man har til Bedrifterne, betragtede som økonomiske eller forretningsmæssige Enheder. Bedriftskoncentrationen saavel i teknisk som i økonomisk Henseende og de store Forretningers S sammensætning af en Flerhed af Bedrifter, et af de mest karakteristiske Træk i Nutidens økonomiske Udvikling, er endnu kun højst ufuldstændig belyst og lader sig ikke belyse gennem Industritællinger alene. Samme Forretning kan drive baade Industri, Handel, Landbrug og Skibsfart, men i Industritællingen fremtræder kun den industrielle Bedrift, og Bedriftens Karakter som Forretning kan Statistikken derfor ikke give det rette Billede af. Her ligger en Fremtidsopgave for Statistikken, som Departementet har sin Opmærksomhed henvendt paa.

Foran er nævnt Statistikken over de statskontrollerede Produktioner, som gennem mange Aar var et Appendiks til Handelsstatistikken. Statistikken om Spiritus- og Gærproduktionen gaar længst tilbage i Tiden, idet Handelstabelværkerne allerede fra 1852 har indeholdt Oplysninger derom. Statistikken om Roesukkerproduktionen blev optaget samme Sted 1875 og Statistikken om Ølproduktionen 1892. Fra 1897 udgik disse Afsnit imidlertid af Handelstabelværkerne, og der blev herefter aarlig udgivet et særligt Hæfte af Statistiske Meddelelser om de statskontrollerede Produktioner; i disse Hæfter har til lige Produktionen af Margarine været behandlet og — siden 1913 — Produktionen af Cigaretter.

Erfaringerne fra den i Forbindelse med Industritællingerne udarbejdede almindelige Produktionsstatistik gik

stærkt i Retning af Ønskeligheden af, at der kunde tilvejebringes en aarlig industriel Produktionsstatistik. Statistikken vilde derved komme ind under fastere Former, de indkomne Oplysninger lettere lade sig kontrollere og Bearbejdelsen foregaa paa mere ensartet Maade, saaledes at Statistikken i sig selv blev mere paalidelig og bedre anvendelig, end hvis den kun udarbejdedes med flere Aars Mellemrum. Men desuden hører Statistikken over Industriens Produktion til som et naturligt Led i den almindelige statistiske Fremstilling af Landets økonomiske Forhold i hvert enkelt Aar, paa samme Maade som Høsten, Vareomsætningen, Skibsfarten m. v.

Den lovmæssige Hjemmel til det produktionsstatistiske Materiales Tilvejebringelse har man nu i Toldlovens § 40, omend kun for Virksomheder under Arbejds- og Fabriktilsynet. Statistikken har derfor maattet indskrænkes til saadanne Fag, i hvilke alle eller det store Flertal af Bedrifter hører under Tilsynet; denne Begrænsning falder dog naturlig af den Grund, at det for Fag af overvejende baandværksmæssig Natur eller med mange Smaabedrifter kun vanskeligt lader sig gøre at tilvejebringe en brugelig Produktionsstatistik, bl. a. fordi der ikke føres Fortegnelse over de Bedrifter, der staar udenfor Arbejds- og Fabriktilsynet. I en Del Fag lader Produktionens Mængde sig vanskeligt opgøre (Byggefag, Installationsfag, grafiske Fag, Konfektionsindustri m. fl.), og Produktionsstatistikken har derfor maatte begrænses til en Række bestemte Industrier. Den aarlige Produktionsstatistik paabegyndtes med Aaret 1916. De for hvert Fag særligt indrettede Spørgeskemaer bliver med Indenrigsministeriets Samtykke tilsendt de paagældende Bedrifter gennem Direktoratet for Arbejds- og Fabriktilsynet, som atter modtager Indberetningerne og indsender dem til Departementet. Herigennem har man den bedst mulige Kontrol med, at der ikke i Statistikken mangler Virksomheder, som har været i Drift i det paagældende Aar.

Statistikken om de statskontrollerede Produktioner er nu indgaaet i den almindelige Produktionsstatistik, der desuden omfatter henved 30 forskellige Industrier. Dens Omraade er dog under stadig Udvidelse. Resultaterne af den aarlige Statistik over den industrielle Produktion offentliggøres i Statistiske Meddelelser.

7. Handels- og Skibsfartsstatistik.

A. Handelsstatistik.

I det i 1896 udkomne handelsstatistiske Tabelværk blev det omtalt, at der fra og med Aaret 1897 vilde indtræde forskellige ikke uvæsentlige Forandringer i Ordningen af Handelsstatistikken, og i Indledningen til Tabelværket for 1897 findes en samlet Redegørelse for den nye Ordning. Ændringerne bestod dels i en Udvidelse af Vareinddelingen paa Punkter, hvor en saadan særlig tiltrængtes, dels i, at Omsætningen mellem Udlandet og Københavns Frihavn, der fra et toldmæssigt Synspunkt er at betragte som „Udland“, blev indarbejdet i den øvrige Statistik, dels endelig i, at der for hver Vare blev foretaget en Beregning af, hvormeget der var „indgaaet til Forbrug“, d. v. s. Mængden af toldberigtigede Varer med Fradrag af udførte toldberigtigede Varer. Tabelværket kom samtidig til at fremtræde i en væsentlig anden Form. I Tabellerne over Vareomsætningen blev gennemført en systematisk Gruppering af Varerne, der tidligere havde været opført efter Toldtariffens Løbe-Numre. I Hovedtabellen blev de udførte fremmede Varer efter Arten af Toldbehandlingen delt i 5 Grupper: toldberigtigede Varer, Varer fra Kredit- og privat Transitoplæg, Varer fra Statens Transitoplæg, omladede Varer og Varer fra Frihavnen. Man søgte saaledes at „bringe Omsætningstallene i nærmere Forbindelse med dansk Forbrug og Erhvervsliv“ ved at søge de Varemængder udskilt, der kun uegentligt

hører med til Danmarks Vareomsætning med Udlandet. Frihavnsstatistikken tilvejebragtes ved Varelister, der indsendtes fra Frihavnsaktieselskabet og for Malmøfærgens Vedkommende fra Statsbanerne; at sammenarbejde disse Varelister med Varelisterne fra Toldkontorerne maatte dog nødvendigvis medføre adskillige Vanskeligheder.

I øvrigt fortsattes Handelsstatistikken i det Spor, den havde fulgt siden Midten af 1870'erne — om man vil siden Slutningen af 1830'erne, da den første officielle danske Handelsstatistik fremkom — og som den ikke kunde komme ud af, saalænge Spørgsmaalet om en Toldreform ikke var løst. Hvert Kvartal indsendte Toldstederne deres vel nok med forskellig Grad af Omhu og Nøjagtighed udarbejdede Varelister, som af Bureauet blev udskevne og sammentalte, Vare for Vare; Frihavnsomsætningen blev føjet til, og Resultaterne offentliggjordes først i Kvartals-hæfter, dernæst i et foreløbigt Aarshæfte, der udsendtes i Marts Maaned — alt i Statistiske Meddelelser — og endelig i et Tabelværk for hvert Aar.

Rammen af 1897 bibeholdt Handelsstatistikken til og med Aaret 1909, ikke fordi den var fuldkommen, hvad man fra ingen Side kunde anse den for at være, heller ikke fordi der manglede den fornødne Reformiver, men fordi man stadig ventede paa, at Toldloven af 1863 skulde finde sin Afløser, som kunde afgive et bedre Grundlag for Handelsstatistikken, end denne havde i den paa saa mange Punkter forældede Toldlov.

Toldloven af 5. Maj 1908, der traadte i Kraft den 1. Januar 1909, indeholdt ikke blot en ny Tarif med 301 Positioner, paa hvilke en ny statistisk Vareinddeling kunde bygges rationelt op, men tillige en Bestemmelse, der kan betegnes som vor Handelsstatistikks Grundlov. Den paagældende Bestemmelse, der findes i Toldlovens § 40, er saalydende: „Ved Indførsel fra og Udførsel til Udlandet ere Varemottagere og Vareafsendere, saavel for toldfri

som for toldpligtige Varers Vedkommende, forpligtigede til at meddele Toldvæsenet Oplysning om de ind- og udførte Varers Art og Mængde, det Land, hvor de ere indkøbte, eller hvortil de ere solgte, samt for de udførte Varer tillige Oplysning om, hvorvidt disse ere af dansk eller fremmed Oprindelse. Toldbestyrelsen lader udarbejde og offentliggøre de til Paabudets Gennemførelse fornødne nærmere Bestemmelser, herunder ogsaa om Anmeldelsesblanketternes Form og Indhold. Mangelfuld eller urigtig Afgivelse af Oplysninger, som det ifølge denne Paragraf paahviler nogen at meddele, straffes med Bøder fra 5 til 500 Kr., der tilfalder Statskassen. Bøderne paalægges ved Toldbestyrelsens Afgørelse, hvilken dog inden 3 Uger kan indankes af paagældende for Domstolene“.

Det hedder i Bemærkningerne til denne Paragraf i Forslaget, som det blev fremsat i Folketinget ved Begyndelsen af Rigsdagssamlingen 1906—07, bl. a., at „trods det betydelige og bekostelige Arbejde, der til Stadighed anvendes paa det handelsstatistiske Materiales Tilvejebringelse og Bearbejdelse, lader dette paa flere Punkter meget tilbage at ønske i Paalidelighed, og Nyttens af de tilvejebragte Oplysninger forringes derved. — Da der nu ikke under de givne Forhold kan naas længere ad administrativ Vej end sket, maa man anse det for nødvendigt, at der bliver tilvejebragt en udtrykkelig Lovbestemmelse, der under Bødestraf for de givne Paabuds Oversiddelse muliggør det for Administrationen at fremtvinge Afgivelse af saadanne Oplysninger, som ere ønskelige for Tilvejebringelse af en omfattende og paalidelig Handelsstatistik“. Det paapeges, at man særlig kan vente sig en større Paalidelighed med Hensyn til Oplysninger om den toldfri Indførsel, Udførselen, Frihavnsomsætningen og Angivelsen af Landene, hvorfra Varerne kommer, eller hvortil de gaar.

Ved denne Lovbestemmelse, hvis videre Indhold er omtalt under Industristatistikken, opnaaedes der for Han-

delsstatistikken den store Fordel, at der nu var paalagt det trafikerende Publikum en af Varernes Toldbehandling i og for sig uafhængig, selvstændig Pligt til at afgive Oplysninger om ethvert ind- eller udført Vareparti, medens det handelsstatistiske Materiale hidtil havde været et Slags Biprodukt fra Toldpapirerne.

Toldloven traadte i Kraft ved Nytaar 1909, men for ikke at gøre de med dens Gennemførelse følgende Vanskeligheder for store, blev den handelsstatistiske Reform udsat, saaledes at den først traadte i Kraft ved Nytaar 1910. Statistikken for 1909 blev derfor udarbejdet efter de hidtidige Principper, men den nu anvendte nye Toldtarif fremkaldte en Række Forskydninger dels i Varegrupperingen, dels i de omsatte og fortoldede Varemængder, der paavirkedes af Forandringer i Toldsatserne, Kreditoplagsforholdene, Taraberegning o. s. v. En Sammenstilling af Aaret 1909 med tidligere Aar bliver derfor ved mange Varer usikker. Vel blev der i en Vejledning fra Generaltolddirektoratet af 15. Januar 1909 angivet, hvilke Varer der særlig skulde udskilles i Varelisterne, for at Sammenligning med den tidligere Statistik saa vidt mulig kunde foretages, men navnlig ved Positioner for sammensatte Industriprodukter maatte Overensstemmelse i Inddelingen paa Forhaand opgives. Tabelværket for 1909 er saaledes et Overgangsled fra den gamle til den nye Ordning.

De nærmere Regler for denne blev truffet i en Instruktion fra Generaltolddirektoratet af 18. December 1909 (Cirk. Saml. Nr. 6, 1909). Hovedbestemmelsen er, at Varemodtagere og Vareafsendere for hver Indførsel fra eller Udførsel til Udlandet (visse Arter af Ekspeditioner dog undtagne) skulde afgive en handelsstatistisk Anmeldelse paa dertil indrettede Formularer. Udfyldningen paahviler Publikum, men Toldvæsenet skal vejlede og bistaa de klarerende. For indførte Varer bragtes i Anvendelse 2 Blanketter (A for Indførsel til Fortoldning, B for Indførsel til

Kreditoplag) og for udførte 3, alle forskelligt farvede. Varens Art skulde paa Anmeldelserne betegnes med detaljerede, ikke med almindelige Benævnelser og i det mindste med særlig Udskillelse af de Varer, der var opført i en af Bureauet udgivet „Handelsstatistisk Varefortegnelse“. Iøvrigt skulde Anmeldelserne indeholde Oplysninger om Varernes Brutto- og Nettomængde, Landet, hvor de er købt, eller hvortil de er solgt, Løbe-Nr. efter Toldtariffen m. v. Anmeldelserne afgives til Toldvæsenet, som kontrollerer Udfyldningen og paaser, at der er udstedt Anmeldelse for hver Toldangivelse, samt indsender Anmeldelserne til Departementet — fra først af 2 Gange maanedlig. For Varer, der forsendes pr. Jærnbane direkte til Udlandet, skulde der afgives Anmeldelse efter ganske tilsvarende Regler som for Varer, der udføres under Toldvæsenets Kontrol, og for Postforsendelser til Udlandet blev der, dog først fra Januar 1911, indført en lignende Anmeldepligt, som man dog tilstræbte at simplificere det mest mulige for de mange Smaaforsendelser, der besørges pr. Post, men ikke er egentlig Vareomsætning (Gaver o. l.). Med Aaret 1911 indførtes der desuden en maanedlig Anmeldepligt for Varer, der i Mellemandel fra Udland til Udland passerer Frilagre her i Landet eller faste Lagre i Københavns Frihavn.

Medens under den gamle Ordning en betydelig Del af Handelsstatistikens Udarbejdelse var foregaaet ude i Toldkontorerne, fik disse nu kun med Indsamlingen og Kontrollen med Materialet at gøre. Sorteringen og Optællingen af Anmeldelserne og hele det øvrige Fremstillingsarbejde vedrørende Statistikken samledes i Statistisk Bureau. For det paagældende Kontor fulgte der en meget betydelig Udvidelse af dets Arbejde — det drejede sig om 100 à 150 Tusinde Blanketter pr. Maaned —, der dog ikke medførte nogen Forøgelse af det faste Personale i Kontoret, men kun Ansættelse af kvindelige Ekstraarbejdere og Antagelse af toldkyndig Medhjælp (Assistenter fra

Toldrevisionsdepartementet, der udenfor deres egentlige Kontorarbejde bistod ved Handelsstatistikken som Revisorer).

De for Handelsstatistikken opnaaede Fremskridt var meget betydelige. Anmeldelserne gav et ganske anderledes Indblik i Vareomsætningens Enkeltheder, end Varelisterne havde kunnet gøre det. En ny Vareinddeling med ca. 1500 Vareposter kunde nu lægges til Grund for Statistikken, og selv disse Vareposters enkelte Bestanddele lader sig nu ret nøje opgøre, saaledes at Statistikken kun i sjældnere Tilfælde maa erklære sig ude af Stand til at give de Oplysninger om Ind- og Udførselen, hvorom der modtages Anmodninger i meget stort Antal fra Handlende og Industridrivende eller offentlige Myndigheder saavel i Indland som i Udland. Af Anmeldelserne fremgaar desuden, hvilket Firma der er Modtager eller Afsender af hver eneste Forsendelse, og man har herigennem Mulighed for ved direkte Henvendelse til vedkommende at faa Oplysningerne berigtigede eller supplerede, og man opnaar herigennem den Garanti for Statistikkens Paalidelighed, som man hidtil maatte savne. Anmeldelsernes mere nøjagtige Angivelse af Ind- og Udførselslandene end Varelisternes, der som Regel kun angav det Sted, vedkommende Skib sidst kom fra eller først var bestemt til, gav en værdifuld Korrektion af Handelsstatistikken paa dette Punkt (Indførselen fra Schweiz „steg“ f. Eks. fra $\frac{1}{2}$ til $2\frac{1}{2}$ Mill. Kr.), og af de egentlige Tabeller over Vareomsætningen blev udskilt hele den Omladnings- og Transittrafik, som de forhen — for største Delen med Urette — havde været belastet med.

Hidtil havde Handelsstatistikken kun kunnet publiceres kvartalsvis; dog var der for Udførselen af de vigtigste Landbrugsprodukter i 1904 truffet den Ordning, at de Toldsteder, hvorfra Eksporten foregik, for hver Uge indsendte en Beretning om Udførselsmængderne. Disse opgjordes i Bureauet, og Opgørelsen meddeltes i Stats-

tidende, som Regel hver Tirsdag. Disse Ugeberetninger om Landbrugseksporten bibeholdtes, men iøvrigt gik man over til at udgive Maanedshæfter om Vareomsætningen med Udlandet, dog ikke indeholdende hele Omsætningen men alle vigtigere Varer i Ind- eller Udførselen. Maanedshæfterne for December 1910—13 indeholdt en foreløbig Opgørelse af det forløbne Aars samlede Omsætningsværdi og en kort tekstmæssig Redegørelse om Handelen med Udlandet.

I Aarene efter 1910 er Handelsstatistikken udarbejdet paa det samme Grundlag, der dog stadig har maattet udbedres og omformes snart i en og snart i en anden Enkelthed; bl. a. er Blanketternes Form ændret, saaledes at der nu kun anføres een Vare paa hver Anmeldelse. I Toldvæsenets Cirkulæresamling og i Departementets Korrespondance med mange forskellige Firmaer og Korporationer, med Toldsteder og Jernbanestationer finder man en Række Afgørelser og Aftaler om disse Forhold. Verdenskrigens Indtræden og alt, hvad dermed fulgte, medførte ingen principielle Forandringer med Hensyn til Handelsstatistikens Udarbejdelse; den gik sin Gang; men dels blev selve Omsætningen med Udlandet højst uregelmæssig og stadig skiftende i Løbet af Krigsaarene, dels var der, til Brug for Regeringen eller Organisationernes Overvejelser og Forhandlinger, for Nævn, Kommissioner og private, stadig særlige Arbejder ofte af et betydeligt Omfang og altid med meget kort Frist at udføre. Ingeninde har der været budt Handelsstatistikken saa betydningsfulde Opgaver som i disse senere Aar, og aldrig før har den kendt til saa megen Opmærksomhed udefra; men saa meget mere maatte det gælde om, at Handelsstatistikken opfyldte de Krav, der stilledes til den. Medens Udarbejdelsen af Handelsstatistikken stadig fortsattes, medførte Krigen, at de handelsstatistiske Publikationer blev „fortrolige“, det vil sige kun udsendt til enkelte Personer og visse offentlige Myndigheder til streng tjenstlig Benyttelse.

Ugeberetninger, Maanedsberejninger og aarlige Tabelværker, alt udarbejdedes, men udsendtes ikke. Tabelværkerne fra 1914—16 publiceredes derfor paa engang efter Krigens Ophør; i disse saavel som i Tabelværkerne for de to følgende Aar blev udeladt den „Indledning“, Tabelværkerne ellers altid er forsynede med, og hvori der redegøres for Tabellernes Indhold og drages Sammenligninger fra Aar til Aar. Til Erstatning for de manglende Indledninger er der nu under Udarbejdelse i Departementet en samlet Oversigt over Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Krigsaarene 1914—18.

Siden Midten af 70erne, tildels siden 1870, har der Aar for Aar været foretaget en Beregning af Værdien af Vareomsætningen med Udlandet. Den fra 1847 til først i 1860erne foretagne Beregning efter engang for alle fastsatte Priser for hver Vare, kan i denne Forbindelse lades ude af Betragtning. Værdiberegningen foregik paa den Maade, at ved Afslutningen af hvert Aar henvendte Bureauet sig til en Række ledende Firmaer saavel i Handel som i Industri eller Varemæglere i de forskellige Brancher for at faa meddelt Gennemsnitspriserne for det forløbne Aar for Hovedvarerne i deres Omsætning; disse Oplysninger, som mange Firmaer har givet gennem en lang Aarrække, og som næsten altid blev meddelt med megen Beredvillighed og Forstaaelse for Sagen, suppleredes, saa godt det lod sig gøre, med Importlister fra offentlige Myndigheder, der handlede paa Udlandet (Statsbanerne, Orlogsværftet, Grønlandske Handel, for at nævne nogle Eksempler), med Prislister for Ind- og Udland, Handelsberetninger og Udtalelser fra specielt sagkyndige Personer eller Organisationer (Andelsslagteriernes Fællesudvalg, Manufakturhandler-Foreningen f. Eks.) og efterhaanden ogsaa med samlede Opgørelser fra mange industrielle Firmaer af deres Ind- eller Udførsel, og paa Grundlag af hele det saaledes indsamlede og kritisk sammenarbejdede Materiale ansattes Værdien for hver enkelt

Vare i Ind- eller Udførsel; Udførselen af fremmede Varer beregnes efter Indførselsprisen med Tillæg af en vis Avance; Indførselen fra eller Udførselen til de forskellige Lande af samme Vare maatte dog i langt de fleste Tilfælde beregnes efter samme Gennemsnitspris.

Denne Metode for Værdioppgørelsen vil altid have sine iøjnefaldende Mangler, med hvor megen Omhu og Sagskundskab den end anvendes. Under stabile Handelsforhold og saalænge et Lands udenlandske Vareomsætning er forholdsvis lidet sammensat, kan den give et brugeligt Resultat, naar ikke Fordringerne til Statistikkens Hurtighed og Paalidelighed sættes for højt. Den enkelte Forretningsmand kan da danne sig et Overblik over Forholdene ved sine Vareposter og følge de Forandringer i Prisniveauet og de Forskydninger i Sorter og Kvaliteter, der finder Sted indenfor de Vareposter, som i Statistikken behandles som Enheder, og kan ansætte brugbare Priser derfor. Men efterhaanden som Omsætningen med Udlandet, først og fremmest Indførselen men ogsaa Grene af Udførselen, er bleven mangeartet og sammensat, bliver det for mangfoldige Vareposter umuligt selv for de mest sagkyndige at danne sig et blot nogenlunde korrekt Skøn over Omsætningsforholdene i deres Branche. For mange Vareposters Vedkommende, særlig de sammensatte Industrivare-Poster, maatte „Værdiansættelsen“ indskrænke sig til en vis Forhøjelse eller Nedsættelse af det foregaaende Aars Pris efter de almindelige Prisbevægelser, men om den ansatte Pris netop kom til at ligge i det rigtige Niveau var saa temmelig ukontrollabelt. Allerede før Krigen var Værdiansættelserne saaledes paa mange Punkter usikre og unøjagtige, men rent galt blev det, da under Krigen selv de hidtil mest stabile Priser kom i det voldsomste Oprør, da store Dele af Omsætningen gled over paa nyoprettede Firmaer, og hidtil forholdsvis ubemærkede Varer trængte sig frem i de forreste Rækker. Mange af de Firmaer, man søgte Oplysninger hos, vilde kun

give dem med alt muligt Forbehold overfor Rigtigheden, den ene efter den anden af de vante Forbindelser faldt fra, fordi de ikke syntes det var muligt at præstere Bidrag, som det var forsvarligt at afgive til offentligt Brug. Under disse Forhold, og da samtidig Kravene til Handelsstatistikken blev stadig større og mere betydende, blev den hidtil benyttede Metode ikke længer forsvarlig. Med Hensyn til Værdiberegningen opfyldte Handelsstatistikken ikke de Krav, der med Rette kunde stilles til den.

Det eneste Forsvar for Metoden var, at ingen anden var praktikabel, saalænge der ikke var Lovhjemmel for, at Varenes Værdi skulde angives ved deres Ind- og Udførsel. Ordet „Værdi“ manglede i Toldlovens § 40, og det havde i sin Tid ikke ladet sig gøre at faa dette sat ind deri. Under Krigen kom Forholdene imidlertid til at ligge anderledes. De Formaliteter, der maatte iagttages ved Varers Ind- og Udførsel, blev saa mangfoldige, at det at skulle opgive Varenes Værdi maatte være for en lille Ting at regne, ja, paa de Anmeldelser, der en Tid lang maatte afgives til „Erhvervenes Fællesudvalg“, krævedes allerede Værdien angivet. Erkendelsen af Værdianmeldelsernes Nødvendighed var nu blevet saa almindelig, at Sagen fik Tilslutning fra Toldraadet og fra de store Erhvervsorganisationer, saaledes at det under disse Forhold ingen Vanskeligheder voldte at faa gennemført en Lov, hvorefter det blev gjort til Pligt at tilføje Værdien paa de handelsstatistiske Anmeldelser, (Lov Nr. 139 af 20. Marts 1918). Loven gennemførtes fra 1. Oktober s. A. i Henhold til Regler, der indeholdes i Toldvæsenets Cirkulæresamling Nr. 3, 1918, i Statsbanernes Ordresamling Nr. 1790 og i Officielle Meddelelser fra Generaldirektoratet for Postvæsenet, Nr. 47, 1918. For indførte Varer skulde angives dels deres fob Pris, dels Tilførselsomkostninger hertil, altsaa tilsammen Værdien cif ufortoldet her, for udførte Varer Værdien fob her, saaledes som Ind- og Udførselsværdierne altid har været beregnet i Handelsstati-

stikken. I de nærmere Regler i de foran citerede Bestemmelser findes bl. a. en Række Undtagelser fra Værdiansættelsen, f. Eks. for Varer, der ind- eller udføres uden at være Genstand for Køb eller Salg, og i forskellige særlige Tilfælde blev der givet Adgang til at anmelde Værdien i Efteranmeldelse eller under anden særlig Form. Ligeledes er der med en Række Firmaer, f. Eks. saadanne, som foruden deres Forretning i Byen har Lager i Frihavnen, truffet specielle Aftaler om den Form, hvorunder de afgiver Værdideklarationen. Det paalagdes Toldstederne at paase, at Værdien paa Anmeldelserne er anført tydeligt og forstaaeligt, og at den ikke staar i Misforhold til Varemengden; saafremt Oplysningerne skønnes mangelfulde eller urigtige, maa Anmelderen fremlægge fornøden Dokumentation, idet han ellers vil kunne falde ind under Lovens Bødestemmelser. Indsamlingen af og Kontrollen med de handelsstatistiske Anmeldelser er saaledes blevet en vigtig Del af Toldvæsenets Arbejde, og fra Toldkontorenes Side lægges der gennemgaaende megen Omhu deri. For Departementet har Værdideklarationerne, samtidig med at de har fritaget det for den ret møjsommelige Indsamling af Prisoplysninger, bragt en betydelig Forøgelse af det mekaniske Optællingsarbejde (som foregaar paa elektriske Optællingsmaskiner), af Tilbagesendelsen af Anmeldelser til Rettelse, af Revisionsarbejdet o. s. v., men paa den anden Side er der tilvejebragt et saa godt Grundlag for Værdierne i Handelsstatistikken, som det nu kan skaffes, og man er i Stand til allerede i Maanedshæfterne (fra og med Januar 1919) at kunne meddele Vareomsætningens Værdi, hvilket i disse Tider har været til stor Nytte, ligesom man nu paa de mange Forespørgsler, man modtager, kan give lige saa fyldestgørende Oplysninger om Omsætningens Værdi som om dens Mængde.

Statistiske Redegørelser for den interskandinaviske Handelsomsætning har været nøje knyttet

til den gennem mange Aar med kortere eller længere Mellemrum førte Diskussion om en nordisk Toldforening eller om en Toldoverenskomst mellem de nordiske Lande. Spørgsmaalets Behandling paa en Række Møder fra 1860-erne affødte en rig Litteratur, hvor man dog, for saa vidt Statistikken angaar, næsten udelukkende byggede paa det, der allerede forelaa i de tre Landes officielle Handelsstatistik. I 1904 fremkom imidlertid „Nordisk Forening til økonomisk Samarbejde“ med en Forestilling om Nyttens og Ønskeligheden af en udførlig Redegørelse for den interskandinaviske Handelsomsætning. Herved blev Stødet givet til, at der — ved Samarbejde mellem Institutionerne for Handelsstatistik i Danmark, Norge og Sverige — blev udarbejdet et Tabelværk, ledsaget af en udførlig Tekstbehandling af Stoffet, betitlet „Interskandinaviske Handelsomsætning i Aarene 1900—1906“. — Saa nyttigt dette Værk end var, maatte dets Indhold dog snart blive forældet, og efter at det nordiske interparlamentariske Forbund havde henstillet til Regeringerne i de tre nordiske Lande, at der maatte blive udarbejdet en overskuelig Statistik over Vareomsætningen mellem Danmark, Norge og Sverige, blev der indledet et nyt Arbejde af lignende Art som det før nævnte — denne Gang vedrørende Aarene 1912—1918. Under dette Arbejde, som nu er nær sin Afslutning, er der særlig lagt Vægt paa at faa opstillet en fælles Varenomenklatur, som kan optage Tallene for Omsætningen mellem de tre Lande i let overskuelig Form.

B. Skibsfartsstatistik.

Fra sine første Dage har Handelsstatistikken haft Skibsfartsstatistikken i sit Følge; Emnerne hører jo nøje sammen, begge er oprindelig udelukkende fremgaaet af Indberetninger fra Toldstederne, og begge fik fra først af deres Form i aarlige Tabelværker. Forbin-

delsen var derfor naturlig nok. Lige fra 1830erne og til og med 1882 indbefattes der i de samme Tabelværker Afsnit om Vareind- og udførselen og om Handelsflaaden og Skibsfarten. Fra 1883 til 1910 udsendtes et særskilt årligt Tabelværk om „Danmarks Handelsflaade og Skibsfart“ (i samme Litra som Handelsstatistikken), men i 1910 besluttede man, bl. a. under Hensyn til den store Stigning i Trykningsomkostningerne, som ny tilkomne statistiske Opgaver havde medført, at Tabelværket foreløbig kun skulde udkomme hvert Femaar, og at Skibsfartstatistikkenes årlige Hoveddata kun skulde fremkomme i Aarbogen og i Statistiske Efterretninger. I Overensstemmelse hermed blev der udgivet et Tabelværk for Aarene 1911—15, hvori der dog af Pladshensyn ikke blev meddelt lige saa udførlige Oplysninger om hvert enkelt af de fem Aar som de, der var optagne i de tidligere årlige Tabelværker. For Aarene 1916—20 vil der paa samme Maade blive udarbejdet et Tabelværk.

De Tabelværker, der her er Tale om, har stadig omfattet tre Afsnit. Det første, om Danmarks Handelsflaade, udarbejdedes af Skibsmaalings- og Registreringsbureauet. Som Emnet og Materialet til Statistikken her er af bestemt afgrænset Art, har ogsaa Behandlingen deraf været omtrent den samme gennem alle Aarene, idet dog nye Registreringsregler (bl. a. for Fiskerfartøjer ifl. Loven af 7. April 1899), nye Skibsmaalingsregler (Overgangen fra Danube til British Rule i 1895) og den tekniske Udvikling (Motorskibe med og uden Sejl) har bragt Forandringer i Tabellernes Form og Indhold. Det andet Afsnit, Sejladsen paa danske Havne i indenrigsk eller udenrigsk Fart, udarbejdes efter Skibsfartlister, som Toldstederne, senere tillige Københavns Frihavns Kontor og Statsbanerne indsender til Departementet. En Del Smaaforandringer og Udhedringer er der sket med Hensyn til disse Lister, men alt i alt ligner den ene Aargang den anden i godt som i ondt og har ikke ladet

sig paavirke af Tidens Uro og Trang til Reforme. Nu trænger Reformerne sig dog stærkt paa; Skibsfarten har antaget Former, som Statistikken ikke giver Udtryk for, ligesom Angivelsen af Skibenes Bestuvning i Forhold til deres netto Register Tonnage er meget ufuldkommen. Planerne til Ændringer i Skibsfartslisterne er dog endnu paa Overvejelsernes og Forhandlingernes Stadium.

Tredje Afsnit omhandler danske Skibes Fart paa udenlandske Havne. Materialet hertil indeholdtes oprindelig i Konsulaternes Indberetninger, der af Udenrigsministeriet stilledes til Bureauets Disposition. Skønt det ved Lov om Konsulatsvæsenet af 14. April 1893 var paalagt enhver Skipper paa danske Skibe, som indkommer til fremmed Havn for der at losse eller lade, inden sin Afrejse at tilstille paagældende danske Konsulat en nærmere formuleret Meddelelse, og skønt dette Materiale suppleredes med Oplysninger, som Bureauet, saa godt det lod sig gøre, indhentede hos Rederierne, blev Ordningen dog ikke tilfredsstillende. Det var ofte forbundet med al for megen Ulejlighed for Skipperne at skulle gøre Anmeldelse hos en Konsul, der maaske boede langt borte fra Anløbsstedet. Denne Anmeldelsespligt blev derfor ophævet ved Lov Nr. 75 af 29. Marts 1904, som i Stedet for paalagde Rederne en Forpligtelse til „for danske Skibe, der er maalte til 20 Reg. Tons brutto eller derover, i Overensstemmelse med Forskrifter, der nærmere fastsættes af Indenrigsministeren, aarligt at afgive statistiske Oplysninger om den af de paagældende Skibe udførte Fart, for saavidt denne er foregaaet mellem fremmede Lande, mellem saadanne og Danmark eller fra og til Island, Grønland og de dansk vestindiske Øer“. Begrænsningen „for saa vidt — — o. s. v.“ fandtes ikke i Lovforslaget men indsattes af Landstinget. Overtrædelse af Loven kan straffes med Bøder, en Bestemmelse, der dog endnu aldrig er kommet til Anvendelse. De nærmere Forskrifter for Lovens Gennemførelse indeholdes i en Bekendtgørelse fra

Indenrigsministeriet af 16. December 1905, for hvilket Aar Loven første Gang kom til Anvendelse. Paa Grundlag af Rederiernes Indberetninger — en for hvert Skib — udarbejdes Tabeller dels over danske Skibes Besøg i fremmede Havne dels over den af danske Skibe i Fart paa Udlandet befordrede Godsmængde og indtjente Fragt.

8. Statistik over Pengeomsætning og Kreditforhold m. m. samt Priser.

En samlet Behandling af vore Penge- og Kreditinstitutters Virksomhed er en Opgave, som oftere har været drøftet, men som den officielle Statistik desværre hidtil har maattet lade forblive uløst. Hvad der fra Departementets Side er foretaget til Belysning af denne vigtige Gren af Erhvervslivet, udgør ikke nogen Helhed og er paa flere Omraader ret ufuldstændigt; det væsentligste skal nævnes i det følgende.

De Oversigter over Bankernes Status ved Regnskabsafslutningen, der allerede paabegyndtes for mere end 50 Aar siden, er stadig blevet fortsat, og i den paagældende Tabel i Statistisk Aarbog gives nu under ensartet Form Status-Uddrag for de henved 200 Banker, der findes i Landet. Det tør haabes, at der nu, efter at Bankloven af 4. Oktober 1919 er traadt i Kraft, vil vise sig Mulighed for, i Samarbejde med Bankinspektøren, at udarbejde en mere tilfredsstillende Statistik over Bankvirksomheden.

Langt fyldigere og mere tilfredsstillende har man kunnet behandle Sparekassernes Virksomhed. En Sparekasse-Statistik foreligger saa langt tilbage som til 1855, først i aarlige Redegørelser, derefter for ret tilfældige Grupper af Aar; men fra 1880, da Sparekasseloven udstedtes, foreligger der for Tiden indtil 1896 regelmæs-

sige 5-aarige Oversigter, offentliggjort i Statistiske Meddelelser, og efter nævnte Aar to 10-aarige Oversigter for Tiden til Udgangen af Regnskabsaaret 1915/16. Desuden giver Statistisk Aarvog en aarlig Oversigtstabel.

Medens Grundlaget for Materialet til denne Statistik først var en Kancelliskrivelse af 1827, der paalagde enhver Sparekasse at offentliggøre sit Regnskab og derefter en kgl. Res. af 1870, der til Opnaaelse af Stempelbegunstigelse knyttede Forpligtelse til at indsende Beretning til Statistisk Bureau, fik man ved Sparekasseloven Oplysningerne i mere ensartet Form, idet man nu gennem Sparekasseinspektøren faar et udfyldt Kort for hver Sparekasse med Oplysning om Virksomhed (Antal Conti, indsatte og hævdede Beløb, Rentefod m. v.) og om Status (Aktiver og Passiver og disses Sammensætning). Da der stadig er aabnet de enkelte Sparekasser megen Frihed i deres Dispositioner, kan Forholdene være højst uensartede fra Kasse til Kasse. Dette maa naturligvis ogsaa influere paa Statistikken, men det er dog en væsentlig Hjælp ved dennes Udarbejdelse, at Rammerne for den er fastlagt gennem Indberetningerne til Sparekasseinspektøren.

Til Belysning af Bank- og Børsvirksomheden gives iøvrigt hvert Aar i Statistisk Aarvog en Række Tabeller over den af Nationalbanken noterede Diskonto, Vexelskurserne paa de vigtigste fremmede Pladser, offentligt Udbud af Aktier og Obligationer, Københavns Børskurs for offentlige Værdipapirer og de større Aktieselskabers Udbytteprocenter m. v.

Kredit- og Hypotekforeningernes Virksomhed belyses hvert Aar gennem en tabellarisk Oversigt i Statistisk Aarvog. Materialet hertil er de paagældende Institutters Aarsberetninger og Regnskaber, der underkastes en Bearbejdelse i Departementet.

Til Oplysning om Behæftelsen af faste Ejendomme har der gennem mange Aar foreligget to Rækker af Oplysninger, nemlig dels de aarlige Opgørelser over indteg-

nede og udslettede Pantebehæftelser (Resultaterne findes i Tabelværkerne over den civile Retspleje), dels de Data, der har kunnet uddrages af Retsbetjentenes Indberetninger over tinglæste Overdragelsesretshandler vedrørende faste Ejendomme (Resultaterne findes i Publikationerne over Salg af Landejendomme). Begge Rækker af Oplysninger giver vel vigtige Fingerpeg med Hensyn til Bevægelsen i de faste Ejendommers Prioritetsgæld, men ikke om Størrelsen af den samlede Gæld og dennes Fordeling paa de forskellige Arter af Ejendomme. Herom blev der imidlertid foretaget en indgaaende Undersøgelse ved Hjælp af Oplysninger, der tilvejebragtes ved Vurderingerne til Ejendomsskyld i 1909. Resultaterne af denne Undersøgelse findes i Tabelværket „Prioritetsgælden i Danmark pr. 1. Juli 1909“.

Som en særlig Art af Undersøgelser skal nævnes de Opgørelser over Danmarks Gæld til og Tilgodehavender hos Udlandet, der blev foretaget i Aarene 1907, 1910, 1912 og 1920 som Fortsættelse af de Undersøgelser, der tidligere var foretaget af den parlamentariske Skattekommission (for 1899) og af Professor Falbe Hansen (for 1891). Ved Opgørelserne forud for 1920 søgte man først og fremmest Oplysning om Værdien af de danske Værdipapirer paa udenlandske Hænder og de udenlandske Værdipapirer paa danske Hænder, hvilke Data saa suppleredes med Opgivelser fra Banker, Veksellerere m. fl., om løse Gæld og Tilgodehavender. Denne Fremgangsmaade lod sig imidlertid ikke anvende ved Opgørelsen for 1920, da de abnorme Valutakurser bevirkede, at man ikke mere gennem Kuponernes Indløsningssted kunde slutte sig til, hvor Værdipapirerne befandt sig. Desuden skønnedes det, at en overvejende Del af de danske Værdipapirer, der tidligere havde været paa Udlandets Haand, var købt hjem. Man besluttede da at gøre et Forsøg med at udsende Spørgeskemaer til de Firmaer m. m., der kunde formodes at have noget finan-

sielt Mellemværende med Udlandet. Paa den Maade kom man i Besiddelse af et baade omfattende og detailleret Materiale, der gav Oplysning om det mere forretningsmæssige, finansielle Mellemværende med Udlandet, der maatte anses for det, der under de nu givne Forhold havde den afgørende Betydning til Belysning af det paagældende Forhold. Det er paatænkt at foretage lignende Undersøgelser hvert Aar til Supplering af de Data til Belysning af Handelsbalancen, der kan udledes af Statistikkens over Vareomsætningen med Udlandet. — Resultaterne af de paagældende Undersøgelser for 1912 og 1920 er offentliggjorte i Statistiske Efterretninger.

Om Aktieselskaber har der i Statistisk Aar bog været optaget tabellariske Oversigter, fremkomne ved en af Departementet foretaget Bearbejdelse af Oplysningerne i de forskellige Udgaver af Greens „Danske Fonds og Aktier“. Hertil slutter sig i Aarbogen 1920 en paa Grundlag af Skattemateriale udarbejdet Oversigt. Iøvrigt er der truffet Forberedelser til en statistisk Bearbejdelse af det Materiale, der samles i det i Henhold til Aktieselskabsloven af 29. September 1917 oprettede Aktieselskabsregister.

Hvad der af den officielle Statistik er foretaget til Belysning af Andelsselskaberne og deres Virksomhed er for største Delen omtalt andetsteds (se under Afnittet Landbrugsstatistik). En samlet Behandling af Andelsvirksomheden i dens mange forskellige Former hører til de Opgaver, der staar paa Dagsordenen for den nærmeste Fremtid, og Sagen er for Tiden under Forberedelse i Departementet. — I Forbindelse hermed skal omtales de Undersøgelser angaaende Forbrugsforeningernes Virksomhed, der er foretaget af Departementet. Oplysninger herom blev første Gang offentliggjorte af Departementet i Statistisk Aar bog for 1899. Materialet til den der meddelte Tabel, der gav Oplysninger om Antallet af Foreninger i Købstæder og Landdistrikter samt Foreningernes

Medlemstal, var hentet fra Rigsdagstidende 1898—99, Til­ læg B. I 1905 lod Departementet med Indenrigsministe­ riets Medvirkning gennem Amtmænd og Politimestre ud­ sende Indberetningsskemaer til samtlige Brugsforeninger, og denne Fremgangsmaade er anvendt ved de følgende Undersøgelser i 1910, 1914 og 1919. Det er dog tvivlsomt, om det er lykkedes at faa alle Brugsforeninger med i Un­ dersøgelserne, da Foreningerne som Regel ikke er officielt registrerede. Vel findes der i Lov af 23. Maj 1873 en Be­ stemmelse om, at enhver Brugsforening skal anmeldes for Øvrigheden, men det er vistnok i de færreste Juris­ diktioner, at der er ført Register over Foreningerne. — Fra 1910 er der foruden om Medlemstal tillige søgt Op­ lysninger om Foreningernes Økonomi (Omsætning, Over­ skud o. s. v.) og om deres næringsretlige Stilling (Virk­ somhed med eller uden Næringsbevis). I Statistiske Efter­ retninger er der siden 1910 redegjort for Undersøgelsernes Resultater, og iøvrigt indeholder Aarbogen Oversigts­ tabeller.

Departementets Arbejder med Hensyn til Statistikken over Forsikringsvirksomheden har i det væ­ sentlige indskrænket sig til at samle og i Statistisk Aar­ bog at offentliggøre de Oplysninger, der foreligger spredt i forskellige Beretninger, Regnskaber m. v. Efterhaanden som Syge- og Begravelseskasser, Arbejdsløshedskasser, Livsforsikringsselskaber, den pligtige Ulykkesforsikring m. v. er kommet under Statstilsyn, er der af den paagæl­ dende kontrollerende Myndighed tilvejebragt en ret om­ fattende aarlig Statistik for vedkommende Gren af den sociale eller private Forsikringsvirksomhed. For andre Grene har man af de enkelte Selskabers Beretninger og Regnskaber søgt at sammenstille Oversigter over forskel­ lige Branchers samlede Virksomhed. For Bygningsbrand­ forsikringen lader dette sig i nogen Grad gøre, da denne Branche samler sig paa forholdsvis faa Selskaber og ikke

regnskabsmæssigt kan forenes med andre Brancher. For Løsørebrandforsikring lykkedes det i nogle Aar at fremskaffe en nogenlunde fuldstændig Statistik, idet man supplerede de Oplysninger, der kunde uddrages af de større Selskabers Beretninger, med Oplysninger, man indhentede ved at udsende Spørgeskemaer til de lokale, gensidige Løsøreselskaber i Provinsen, hvis Antal er ca. 80, og til de herværende Agenturer for udenlandske Brandforsikringsselskaber, hvis Antal er ca. 50. For førstnævnte Gruppe foreligger Oplysning om Forsikringssum, aarlig Præmieindtægt og Udgift til Skader for Aarene 1891—1901 og 1906—1914, og for de udenlandske Selskaber foreligger tilsvarende Oplysninger for Aarene 1901, 06, 09, 11 og 14. For den private Ulykkesforsikring har man gjort Uddrag og Sammenstillinger af Beretningerne fra de danske Selskaber, og suppleret dem for Aarene 1911 og 1913 med Oplysning om de her arbejdende udenlandske Selskabers Præmieindtægt; men da der ikke for alle Selskaberne foreligger Beretning og Regnskab, og da disse i deres Form kan være meget afvigende fra hinanden, har det ikke været muligt at tilvejebringe nogen egentlig samlet Oversigt over Ulykkesforsikringsbranchen. For Søforsikringens Vedkommende har man indskrænket sig til for en Aarrække at meddele nogle Regnskabstal for de 5 danske, ældre Søforsikringsselskaber. Fra Hagelskadeforsikringsselskaberne har man ved særlige Spørgeskemaer indsamlet Oplysninger om deres Risiko, Indtægter og Udgifter for Aarene 1910—15, og for de mange gensidige Kreaturforsikringsselskaber, der i et Antal af ca. 2200 findes spredt omkring i Landet, har man i Aarene 1910 og 1915 foranstaltet Undersøgelser over deres Medlemsantal, Indtægter, Udgifter m. v.; om man naaede fuldt til Bunds med Hensyn til Antallet af disse Smaaselskaber, faar staa hen, men der er dog paa dette Omraade foretaget et selvstændigt statistisk Arbejde fra Departementets Side, hvad ellers, som det vil ses, kun har

været Tilfældet i et meget begrænset Omfang paa Forsikringsstatistikens Omraade.

Dette har sin Aarsag i, at man har savnet Lovhjemmel til at affordre Forsikringsselskaberne særlige Oplysninger til Brug for en Forsikringsstatistik, og at man ikke har kunnet gøre Regning paa, at alle Selskaber frivillig vilde stille Oplysninger til Raadighed af anden Form eller Indhold end de i deres trykte Beretninger og Regnskaber indeholdte, hvilket nødvendigvis maatte være Tilfældet, naar der skulde kunne udarbejdes en blot nogenlunde fyldestgørende Statistik for de vigtigste Brancher. Denne Betragtning modsiges ikke af, at de ganske summariske Oplysninger, man har søgt at tilvejebringe f. Eks. hos Brand- og Ulykkesforsikringsselskaberne, gennemgaaende er blevet stillet til Raadighed med megen Velvilje saavel fra inden- som fra udenlandske Selskabers Side.

Havde Vanskelighederne for Tilvejebringelsen af en Forsikringsstatistik været store før Verdenskrigen, blev de under denne uoverstigelige, idet en Mængde nye Selskaber er kommen til, Selskaber, der som Regel driver Forsikring i mange forskellige Brancher, uden at den enkelte Branches Omfang altid fremtræder i deres Regnskab. Man har derfor (siden 1917) maattet opgive at følge f. Eks. Løsøre-, Ulykkes- og Søforsikringen i deres videre Udvikling, hvilket utvivlsomt har været til Skade for den rette Vurdering af disse Virksomheders samfundsmæssige og økonomiske Betydning.

Saalænge der ikke foreligger en ved Lov bestemt Forpligtelse for Forsikringsselskaber til at afgive statistiske Oplysninger, maa store Omraader af Forsikringsstatistikken ligge brak. Departementet har søgt at bøde paa dette Forhold, idet man i 1916 til Indenrigsministeriet afgav et Udkast til et Lovforslag angaaende en saadan Forpligtelse, hvilket Forslag dog hidtil ikke er blevet fremmet. Da imidlertid Spørgsmaalet om en almindelig Lov om Tilsyn med Forsikringsselskaber kan ventes optaget, maa

Forsikringsstatistikens Fremtid nu vistnok afhænge af denne Sags Skæbne.

Det ligger i Sagens Natur, at Spørgsmaalet om Priser dukker op i den økonomiske og sociale Statistik under mange Former. Paa flere Steder i nærværende Oversigt er der da ogsaa omtalt prisstatistiske Arbejder af særlig Art (under Afsnittet Socialstatistik redegøres saaledes for Statistikken over Detailpriser samt for Huslejestatistikken; i Afsnittet om Landbrugsstatistik omtales Statistikken over Ejendomspriser). Her skal tilføjes nogle Bemærkninger om de Grene af Prisstatistikken, der ikke omtales andetsteds.

Fra 1850 har Offentliggørelsen af Aarets officielle Priser, Kapitelstaksterne, fundet Sted gennem Det statistiske Bureau. Saavel hvad Form som Indhold angaar, har de herhen hørende Publikationer i alt væsentlig været uforandret Aarene igennem: de har indeholdt Aarets Kapitelstakst for hver af de Varer og for de Omraader, for hvilke der sættes en særlig Takst. Ved Siden heraf har der været Tabeller med Gennemsnitstakster for 5 Aar, 10 Aar, 20 Aar samt for 24 Aar med Udskydning af de 2 højeste og de 2 laveste Takster, og 24 Aar med Udskydning af de 6 højeste og de 6 laveste m. m., idet disse beregnede Gennemsnit bl. a. har Interesse med Hensyn til forskellige Bestemmelser i Lovgivningen. — Medens de Regler, hvorefter Kapitelstaksterne fastsættes i nyere Tid, og som findes i kgl. Resolution af 30. Maj 1812, supplerede ved Lov af 16. Februar 1866, gjaldt indtil 1914, greb Verdenskrigen ogsaa her forstyrrende ind. Med 1914 begyndte Fastsættelsen af Maksimalpris paa flere af de Varer, hvorfor der sættes Kapitelstakst. For Afgrøden 1918 fastsattes Kapitelstaksten helt ved en særskilt Lov. Dette havde bl. a. til Følge, at Taksterne for dette Aar blev de samme for hele Landet, og saaledes ordnedes Forholdet ogsaa for Aaret 1919. — Udenfor Rækken af

de aarlige Publikationer vedrørende Kapitelstaksterne offentliggjorde Departementet i 1904 et særligt Hæfte om „Kapitelstakster i ældre og nyere Tid“; i dette Hæfte er samlet og sammenarbejdet alle de foreliggende Optegnelser over Kapitelstakster for Aarene 1600—1902.

I 1906 tog Bureauet en Opgave op, som er dyrket med stor Interesse forskellige Steder i Udlandet — saaledes af det engelske Ugeblad Economist — at beregne Pristal (*index-numbers*) til Angivelse af Priseniveauet i den almindelige Vareomsætning. Som Grundlag for disse Pristal har tjent de til Brug for Handelsstatistikken beregnede Gennemsnitspriser for forskellige i Ind- eller Udførselen betydningsfulde Varer, samt Kapitelstaksterne for Hovedkornsorterne. I Handelstabelværket for Aaret 1906 (Side 11*) findes Pristallene angivne med et enkelt Tal for hvert af Aarene i Aarrækken 1876—1906, beregnet med Tiaaret 1891—1900 som Basis, og her er ligeledes Metoden for Beregningen omtalt. For senere Aar er Tallene meddelt dels i Handelstabelværkerne, dels i Aarbogen.

En særlig Opgave paa Prisstatistikens Omraade er der paalagt Departementet i Loven af 4. Oktober 1919 om Vilkaar for Bortsalg af Jorder i offentligt Eje, idet der af Departementet skal afgives en aarlig Erklæring angaaende Prisforholdene ved Opførelsen af Bygninger, passende for de Jordbrug, som Loven tilsigter at oprette. Man henvendte sig i den Anledning ved Udgangen af 1919 til forskellige Bygmestre rundt om i Landet og anmodede dem om at udarbejde et specificeret Overslag over alle Omkostninger ved Opførelsen af et Husmandssted, som efter Priserne umiddelbart før Krigen vilde koste 6000 Kr. Prisen for hver Enhed i Omkostninger skulde angives saavel for 1914 som for December 1919. Af de modtagne, meget detaillerede og omhyggeligt udarbejdede Besvarelser udarbejdede man et „Gennemsnitsoverslag“, der har tjent som Grundlag for det af Landbrugsministeren for 1920 fastsatte Maksimumsbeløb for Statskassens Laan

til Opførelse af Bygninger. Resultatet af Beregningerne er meddelt i Statistiske Efterretninger. Tilsvarende Beregninger vil være at foretage hvert Aar.

9. Socialstatistik.

Der er ikke nogen anden Gren af den danske officielle Statistik, der i de sidste 25 Aar er undergaaet en saa stærk Udvikling som Socialstatistikken. Før Omordningen i 1896 havde Det statistiske Bureau lejlighedsvis foretaget enkeltstaaende Undersøgelser af socialstatistisk Art, og i 1895 var der udgivet et Hæfte om Alderdomsunderstøttelsen, det eneste Emne af social Natur, der da blev regelmæssigt behandlet af Bureauet. Praktisk set er da hele det Kompleks af socialstatistiske Arbejder, der udgør en saa væsentlig Del af Departementets Virksomhed, vokset op i Løbet af de sidste 25 Aar*).

A. Sygeligheds-, Ulykkes- og Invaliditetsstatistik.

Medens Departementets ordinære Arbejder ikke omfatter Sygelighed, Invaliditet og Ulykkestilfælde**), er der dog foretaget forskellige Lejlighedsundersøgelser vedrørende disse Emner.

I 1906 foretoges paa Grundlag af Læge-Indberetninger ifølge Loven af 14. April 1905 om Foranstaltninger til Tuberkulosens Bekæmpelse en Undersøgelse af Tuberkulosens Udbredelse i Danmark. Undersøgelsen omfattede Sygdommens Udbredelse i Landets enkelte Dele, blandt Mænd og Kvinder, i de forskellige Alders-

*) Som allerede foran (Side 10) nævnt, er visse Grene af den sociale Statistik (Sygekassernes og Begravelseskassernes Virksomhed, Arbejder-Ulykkesforsikringen, Arbejdsløshedskasserne, Arbejdsanvisningen) underlagt de respektive administrative Institutioner, fra hvis Beretninger Departementet henter Stof til Oversigtstabeller i Statistisk Aarbog.

**) Dødsfaldt ved ulykkelige Hændelser bearbejdes dog regelmæssigt (se Afsnittet om Befolkningsstatistik Side 45).

klasser og Erhvervsgrupper o. s. v. — I 1908 blev der paa Grundlag af Erfaringer fra de anerkendte Sygekasser optaget en særlig Sygelighedsstatistik, der navnlig gik ud paa at undersøge den almindelige Sygelighed i de forskellige Aldersklasser af Befolkningen og i de forskellige Erhverv. Denne Undersøgelse var foranlediget ved et Ønske fra Rigsdagen om at erholde Oplysninger om Sundhedstilstanden i de forskellige Erhverv, der faldt ind under Arbejds- og Fabriktilsynet. Under Forhandlingerne med Indenrigsministeriet og de forskellige Institutioner om Forberedelsen af denne Statistik, blev den efter Departementets Tilskyndelse udvidet til en almindelig Sygelighedsstatistik. Gennem Sygekasseinspektoret udsendtes i December 1907 Spørgeblanketter til godt halvt Hundrede Sygekasser, som derefter udfyldte Blanketterne med Oplysninger for hvert enkelt Medlem om Køn, Alder, ægteskabelig Stilling, Arbejdsfag, Sygdomme i 1908, Sygdommens Varighed, Benævnelse o. s. v. Materialet omfattede ca. 120 000 Blanketter.

En Undersøgelse angaaende Ulykkestilfælde blev foretaget i 1898. Efter Forhandling mellem Finansministeriet og Folketingets Finansudvalg blev det besluttet at lade foretage en Tælling af forefaldne Ulykkestilfælde for derigennem at skaffe Oplysninger, der kunde tjene som Vejledning ved en mulig Udvidelse af Loven af 7. Januar 1898 om Ulykkesforsikring for Arbejdere i Industri og Haandværk, saaledes at Loven ogsaa kom til at omfatte Landbrugets Arbejdere. Undersøgelsen omfattede Sjælland og Møen; der blev udsendt Individual-Spørgekort til alle Læger og Kliniker samt Sygehuse indenfor dette Omraade i de fire Maanedre September—December 1898. — I 1906 blev der atter foretaget en Undersøgelse angaaende Ulykkestilfælde, denne Gang omfattende hele Landet, men kun Ulykkestilfælde indenfor Land- og Skovbrug. Formaålet var at fremskaffe yderligere Materiale til Brug ved Udarbejdelsen af Lovforslag

om Ulykkesforsikring for de ved Land- og Skovbrugsarbejde beskæftigede Personer. Materialet tilvejebragtes gennem Lægerne, hvem der blev paalagt Anmeldelsespligt om Ulykkestilfælde i Halvaaret 15. April til 15. Oktober 1906 samt for Skovbrugets Vedkommende yderligere i Tiden fra 15. Oktober 1906 til 31. Marts 1907.

Endelig kan det nævnes, at Spørgsmaalet om Omfanget af Arbejdsinvaliditet i Befolkningen var Genstand for Undersøgelse i Forbindelse med Folketællingen 1916 (se foran Side 42).

Resultaterne af alle de her nævnte Undersøgelser er offentliggjorte i Statistiske Meddelelser.

B. Statistik vedrørende det offentlige Forsørgelsesvæsen.

Departementets Arbejder vedrørende det offentlige Forsørgelsesvæsen omfattede indtil 1912/13 alene Alderdomsunderstøttelsen og Fattigvæsenet, og de hvilede ikke paa nogen fælles Plan for Materialets Tilvejebringelse.

Om Alderdomsunderstøttelsen foreligger der en fortløbende Række af Publikationer (i Statistiske Meddelelser), for Aarrækken 1892—1911/12, udgivne med uregelmæssige Mellemlum. Oplysningerne tilvejebragtes gennem et Spørgeskema, som i store Træk bevarede uforandret gennem hele Perioden, og som hvert Aar udfyldtes af de enkelte By- og Sognekommuner. Opgørelserne omfattede Oplysninger om de understøttedes Antal og Fordeling efter forskellige Synspunkter samt om de Udgifter, som Kommuner og Staten har haft til Alderdomsunderstøttelsen.

Om Fattigvæsenet findes der ikke nogen tilsvarende, sammenhængende Række af Opgørelser. Derimod blev der for 2 Regnskabsaar, 1901 og 1911/12, foretaget samlede, mere dybtgaaende Undersøgelser, som hviler paa et omfattende Blanketmateriale, idet der af Kom-

munalbestyrelserne blev udfyldt en Blanket for hver understøttet Person. Resultaterne af disse Opgørelser er offentliggjort i Statistiske Meddelelser, for 1901 i to Hæfter, for 1911/12 i et enkelt Hæfte. Ogsaa her gives der Oplysninger om Antallet af understøttede, grupperede efter forskellige Synspunkter, samt om Kommunernes Udgifter til Fattigvæsenet. Gennem hele Undersøgelsen er der, navnlig for den sidste Opgørelse, lagt Vægt paa Sondringen mellem egentlig og uegentlig Fattighjælp.

Udenfor Departementets sædvanlige Publikationsrækker blev der for Aaret 1911/12 foretaget en særlig Undersøgelse over Hjælpekassernes Virksomhed, hvorom der ikke tidligere havde foreligget Oplysninger. Opgørelsen blev foretaget i Anledning af den da forestaaende Revision af Hjælpekasseloven; Resultaterne findes i Rigsdagstidende for 1912—13, Tillæg A.

De stadige Udvidelser af Forsørgelseslovgivningens Omraader, navnlig Udviklingen af Lovgivningen om Fattighjælp uden Fattighjælps Virkning, gjorde det imidlertid ønskeligt, at der hvert Aar tilvejebragtes Oplysninger om Omfanget af det offentlige Virksomhed i Henhold til denne Lovgivning udover de rent summariske Data, som lader sig udlede af de almindelige Opgørelser over Stats- og Kommunefinanser, og der blev derfor fra Finansaaret 1912/13 foretaget en Omordning af Grundlaget for de statistiske Opgørelser over Forsørgelsesvæsenet. I Indenrigsministeriets Cirkulære af 15. Februar 1912 udtales det, at det saavel for Lovgivningsmagten som for Administrationen er af stor Betydning at blive sat i Stand til at følge den praktiske Udvikling af Forsørgelsesvæsenets forskellige Grene fra Aar til Aar, medens der paa den anden Side til Opnaaelse af dette Formaal ikke udkræves saa detaillerede Oplysninger som dem, der hidtil var bleven meddelt paa de aarlige Indberetninger om Alderdomsunderstøttelsen, eller saa dybtgaaende Undersøgelser som de for Fattigvæsenets Vedkommende for Aarene 1901 og

1911/12 foretagne. Ud fra disse Betragtninger udtalte Ministeriet som sin Formening, at en for Lovgivningsformaal og Administration fyldestgørende Statistik bedst vilde kunne tilvejebringes ved summariske Indberetninger hvert Aar og mere omfattende Undersøgelser med 10 Aars Mellemrum. I Henhold hertil anordnedes det, at der hvert Aar fra og med Regnskabsaaret 1912/13 af hver enkelt Kommune skulde udfærdiges summariske Indberetninger om Fattigvæsenet og Alderdomsunderstøttelsen samt om Hjælpekassernes Virksomhed. Hertil er siden — efter at Loven om Enkebørnsunderstøttelse af 29. April 1913 var traadt i Kraft — føjet Indberetninger om denne Gren af Forsørgelsesvæsenet. De benyttede Indberetningsskemaer indeholder kun summariske Spørgsmaal om Antallet af understøttede og om de anvendte Udgiftsbeløb. Det saaledes indsamlede Materiale bearbejdes hvert Aar i Departementet. Resultaterne har hidtil været offentliggjort i Statistiske Efterretninger og Statistisk Aarbog. Derimod har man endnu ikke gjort dem til Genstand for en samlet Fremstilling.

Det skal endnu i denne Forbindelse anføres, at Departementet i et i 1911 udsendt Hæfte af Statistiske Meddelelser meddelte Resultaterne af en i Forbindelse med Folketællingen den 1. Februar 1911 foretagen Undersøgelse over Antallet af Enker og Enkemænd med Børn under 18 Aar. Undersøgelsen, der foretoges paa Grundlag af særlige Skemaer, som udfyldtes sammen med Folketællingsskemaerne, fandt Sted i Anledning af Regeringens Overvejelser vedrørende Lovgivningen om offentlig Understøttelse til Børn af Enker og Enkemænd. Den indeholder bl. a. ogsaa Oplysninger om de paagældende Enkemænds og Enkers Livsstilling, Aarsindtægt m. m.

C. Forbrugsstatistik og Statistik over Detailpriser.

Departementets forbrugsstatistiske Undersøgelser begyndte i 1897 med en Statistik over „Danske Arbejderfamiliers Forbrug“ (1. Byarbejdere, 2. Landarbejdere). Grundlaget for Undersøgelsen var Regnskabsbøger, udarbejdede af Departementet til Brug for Husholdningerne og udfyldte af Arbejderfamilier gennem hele Aaret 1897. Bøgerne blev i København uddelte gennem Fagforeningerne, og for Provinsbyernes og Landets Vedkommende henvendte man sig til ca. 150 Lærere, der i Almindelighed tillige var Sygekasseformænd, og ved disse Læreres Hjælp blev Bøgerne uddelt til Arbejderfamilierne. Som man kunde vente, kom ikke alle Regnskabsbøgerne tilbage i helt udfyldt Stand, men Materialet blev dog saa fyldigt, at det var muligt at meddele endogsaa ret detaillerede Gennemsnitsoplysninger om saavel Indtægts- som Forbrugsforholdene i Arbejderfamilier.

Den næste forbrugsstatistiske Undersøgelse blev foretaget i 1909; den omfattede tre Afdelinger: 1) Byarbejdere (Hovedstaden og Provinsbyerne), 2) Arbejdere og Haandværkere paa Landet og 3) Husmænd og Gaardmænd. Til Udvælgelse af Husstande, der vilde paatage sig at føre de udarbejdede Regnskabsbøger i hele Aaret 1909, blev der for Byarbejdernes Vedkommende ydet Bistand af De samvirkende Fagforbund, ved Uddeling til Arbejdere og Haandværkere, paa Landet var 150 Sygekasseformænd behjælpelige, og De samvirkende Husmandsforeninger og De samvirkende Landboforeninger foretog Uddelingen af Bøger til Husmænd og Gaardmænd; Resultaterne af disse Undersøgelser blev offentliggjort i 3 Hæfter af Statistiske Meddelelser.

Da de økonomiske Omvæltninger under Verdenskrigen medførte en stærk Prisstigning paa Husholdningernes al-

mindelige Forbrugsvarer, blev det af særlig Interesse at undersøge, paa hvilken Maade Prisstigningen paavirkede Forbruget. Imidlertid vilde en Undersøgelse, baseret paa et helt Aars Regnskabsføring, trække længe ud, og da man ønskede et hurtigt Resultat, valgtes den Fremgangsmaade at udsende mindre Bøger til Regnskabsføring i to Uger, for Tiden 3.—17. Oktober 1915. Bøgerne udsendtes i et Antal af 1000 til Arbejderfamilier i Hovedstaden og Provinsbyerne, henholdsvis gennem Arbejdernes Fællesorganisation i København og de lokale Prisreguleringskommissioner i Provinsbyerne. Selv om der her kun var Tale om Undersøgelse af et Udsnit af det aarlige Forbrug, var de indsamlede Oplysninger dog særdeles værdifulde til Belysning af de Forskydninger, det første Krigs-aar havde medført i Arbejderfamiliernes Forbrug. Resultatet blev offentliggjort i Statistiske Efterretninger.

Aaret efter, i Oktober 1916, blev Undersøgelsen gentaget efter samme Principer som i 1915; Resultatet af denne Undersøgelse findes ligeledes i Statistiske Efterretninger.

En Udvidelse af Forbrugsstatistikken til at omfatte andre Befolkningsgrupper end Arbejderfamilier blev foretaget i 1916, idet man ved Samarbejde med Told- og Trafiketaternes Centralorganisation, Københavns og Frederiksbergs Kommunalforeninger, Ingeniør-, Officers- og Handels- og Kontoristforeningen, Københavns og Frederiksbergs Kommunelærerforeninger m. fl. udsendte ca. 500 Regnskabsbøger for Aaret 1916 til Udfyldning af Familier, tilhørende Tjenestemandstanden eller dermed ligestillede. Undersøgelsens Resultater findes i Statistiske Meddelelser. Departementet paatænker at tilvejebringe en ny Forbrugsstatistik for de forskellige Befolkningsklasser, men man har dog ment at burde afvente et Tidspunkt, da Forbruget i det store og hele kan antages at være faldet i nogenlunde fast Leje efter Krigsperiodens Omvæltninger.

Den egentlige Detailpris-Statistik blev paa-begyndt i 1905. Oplysninger indsamledes for Hovedstadens Vedkommende dels ved Henvendelse til en Række Næringsdrivende, dels ved direkte Henvendelse til Forbrugere (Embedsklassen og Arbejdere, for de sidstes Vedkommende med Fagforeningerne som Mellemed). For Provinsbyerne indsamledes Oplysningerne gennem de lokale Handelsforeninger og for Landdistrikterne gennem Brugsforeningerne. Indtil 1911 indsamledes Oplysninger hvert andet Aar, derefter hvert Aar indtil 1914. De beregnede Gennemsnitspriser optoges for hvert Aar i Statistisk Aarbog, og fra 1909 blev der ved hver Indsamling givet en almindelig Oversigt over Resultatet i Statistiske Efterretninger.

Da Verdenskrigen fra August 1914 bragte en stærk opadgaende Bevægelse i Priserne, var man i Departementet klar over den store Betydning, det vilde have at kunne følge denne Bevægelse statistisk med korte Mellemrum. Der blev derfor foretaget en Undersøgelse af Prisbevægelsen for en Del af de vigtigste Forbrugsvarer gennem Maanederne August, September og Oktober 1914. Denne Undersøgelse omfattede kun København, men fra December 1914 blev der efter Forhandling med Indenrigsministeriet truffet den Ordning, at de lokale Prisreguleringskommissioner i samtlige Byer og nogle Landkommuner med større Stationsbyer hver Maaned skulde meddele Departementet Oplysning om Priserne paa de vigtigste Livsfornødenheder. Hermed var Detailprisstatistikken kommet ind under faste Former, og den fortsattes efter disse Principer indtil September Maaned 1919. Resultaterne af de maanedlige Undersøgelser blev offentliggjort i Statistiske Efterretninger, og et Uddrag blev hvert Aar meddelt i Aarbogen. For Landdistrikternes Vedkommende blev der i samme Tidsrum hvert Halvaar indhentet tilsvarende Pris-Oplysninger gennem ca. 100 Brugsforeninger, fordelt

over hele Landet, og Resultaterne offentliggjordes paa samme Maade som ovenfor nævnt.

Paa Grundlag af den maanedlige Statistik over Vareprisernes Bevægelse blev der fra Juli 1915 med ca. et halvt Aars Mellemrum foretaget Beregninger over Prisforandringernes Betydning for et Normal-Husholdningsbudget, d. v. s. der beregnedes et Index-Pris for Husholdningernes Udgifter. Som Basis for disse Beregninger anvendtes en Arbejderfamilies Husholdningsbudget paa 2000 Kr. aarlig efter Priserne i Juli 1914, og dette Budget udarbejdedes paa Grundlag af Forbrugsstatistikken for 1909. Da den almindelige Prisstatistik imidlertid ikke giver Oplysninger for alle Poster i et Husholdningsbudget (saaledes ikke for Beklædning, Forsikrings- og Foreningsudgifter o. s. v.), har Departementet ved Henvendelse til forskellige Institutioner og Handels- og Produktionsfirmaer skaffet sig de fornødne Oplysninger til Beregning af Bevægelsen i Udgiftstallene for disse Budgetposter. — Departementets Prisindex-Beregninger er, med udførlige Oplysninger om Fremgangsmaaden og de særlige Forhold, der hver Gang er taget Hensyn til, meddelt i Statistiske Efterretninger, og fra 1918 er optaget en Oversigtstabel i Aarbogen.

Fra Efteraaret 1919 blev Departementets Prisstatistik omordnet, idet Lov Nr. 489 af 12. September 1919 om Statens Tjenestemænd fastsætter nærmere Regler for Indsamling af Prisoplysninger til Brug ved Beregningen af Tjenestemænds Dyrtidstillæg. Under Samarbejde med Departementet blev disse Regler saaledes formede, at den af Loven paabudte Prisstatistik — med fuld Kontinuitet — kunde blive en Fortsættelse af Departementets tidligere Prisstatistik. Tjenestemandslovens Regler om Indsamling og Bearbejdelse af Prisoplysninger samt Beregningerne til Brug ved Fastsættelse af Dyrtidstillæg er saalydende:

§ 89.

Efter Foranstaltning af Indenrigsministeren indhentes der af Kommunalbestyrelserne i København, Frederiksberg og Gentofte Kommuner, samtlige Købstadkommuner og mindst 100 Landkommuner med større bymæssige Bebyggelser for den første Uge i hver af Maanederne Januar, April, Juli og Oktober Oplysninger om de i Kommunen gældende Detailpriser paa de almindeligste Fødevarer, Beklædningsgenstande, Brændsels- og Belysningsmidler. Oplysningerne afgives af Kommunalbestyrelserne paa dertil indrettede Formularer til Det statistiske Departement senest den 15. i hver af de fornævnte Maaneder. Desuden indhentes der fra de samme Kommuner en Gang aarlig Oplysning om Huslejen for almindelige Beboelseslejligheder.

§ 90.

Paa Grundlag af de fra Kommunalbestyrelserne modtagne Indberetninger udregner Det statistiske Departement for hvert Kvartal Gennemsnitspriser for hver Vare, henholdsvis for Hovedstaden (København, Frederiksberg og Gentofte Kommuner), for Købstæderne og for Landkommunerne, og for hvert af Halvaarene April—September og Oktober—Marts beregnes dernæst en Pris for hver Vare efter Gennemsnittet af de paagældende Kvartalspriser for de tre Grupper af Kommuner. For Huslejen beregnes et tilsvarende Gennemsnitstal for de tre Grupper af Kommuner.

De ved Beregningen af Gennemsnitspriserne benyttede Oplysninger om Varepriserne i de enkelte Kommuner offentliggøres af Det statistiske Departement.

§ 91.

For et Familieregnskab, der med Hensyn til Størrelse og Forbrugets Fordeling saa nær som muligt falder sammen med det af Det statistiske Departement ved Beregningen af Bevægelsen i Detailpriserne hidtil benyttede Normalregnskab, beregnes for hvert af Halvaarene April—September og Oktober—Marts Udgiften til Fødevarer, Beklædning, Brændsel og Belysning samt Bolig. Beregningen foretages med Benyttelse af de i § 90 nævnte Halvaarsgennemsnit for Varepriserne. Det Udgiftsbeløb for Bolig, der fremgaar af de en Gang aarlig tilvebragte Oplysninger om Huslejens Størrelse, benyttes ved Beregningen for de to efter Oplysningernes Tilvejebringelse og Bearbejdelse følgende Halvaar.

De i denne Paragrafs 1ste Stykke omhandlede Beregninger skal være tilendebragte senest den 20. Februar og den 20. August og anvendes ved Beregningen af Dyrtidstillæget for det næstfølgende Halvaar, April—September og Oktober—Marts.

De saaledes fastsatte nye Regler udvider det Omraade, hvorfra der indsamles Prisoplysninger, betydeligt, idet over 100 Landkommuner nu giver Indberetninger. Samtidig er Indberetningerne gjort kvartaarlige, mod tidligere maanedlige; i Tider, hvor der ikke er altfor stærk Bevægelse i Priserne, vil kvartaarlig Statistik sikkert ogsaa være tilstrækkelig. Undersøgelsens Resultater offentliggøres som hidtil i Statistiske Efterretninger, men desuden optrykkes alle de modtagne Prisopgivelser for hver enkelt Kommune i særlige Hæfter. Derved bliver det muligt for Offentligheden at sammenligne de absolute Varepriser i de forskellige Kommuner. — Fra Efteraaret 1920 er Bykommunerne og et Antal Landkommuner i de sønderjydske Landsdele inddraget under Prisstatistikken.

De i Tjenestemandslovens § 91 indeholdte Regler om Udgiftsberegningen for et Normal-Husholdningsbudget svarer til de tidligere af Departementet foretagne Prisindex-Beregninger, men omfatter kun Fødevarer, Beklædning, Brændsel og Belysning samt Bolig, altsaa ikke alle Budgettets Udgiftsposter. For at bevare Kontinuiteten med de tidligere Prisindex-Beregninger foretager Departementet supplerende Beregninger for de øvrige Budgetposter, saaledes at der stadig kan offentliggøres Index for Prisbevægelsen for et samlet Budget.

Ved Tjenestemandslovens Regler har Departementets Prisstatistik faaet direkte Betydning for Størrelsen af det Dyrtidstillæg, der skal ydes Statens Tjenestemænd, men ogsaa ved Reguleringen af Lønforholdene i private Virksomheder har Prisstatistikken mere og mere faaet Betydning, idet talrige Overenskomster baade for egentlige Arbejdere og for Funktionærer baseres paa Departementets Beregninger angaaende Prisniveauet.

Under Krigsperioden og i de følgende Aar har Departementet til forskellige Tidspunkter meddelt (i Statistiske Efterretninger) en sammenlignende Prisstatistik for forskellige Lande. Navnlig har dette været muligt i videre Omfang for de tre nordiske Lande, hvis Prisstatistik og Pristal-Beregninger er bygget op efter nogenlunde ensartede Principer. Med det Formaal for Øje at skabe saa gode Betingelser som muligt for Sammenligning af Prisstatistikens Resultater i Sverige, Norge og Danmark, har der fundet et Samarbejde Sted mellem de Institutioner i de tre Lande, der varetager de prisstatistiske Opgaver.

D. Statistik over Arbejderforhold.

En væsentlig Del af de Emner, der henhører under Socialstatistikken, angaar Arbejderforholdene i snævrere Forstand, for saa vidt som de direkte eller indirekte belyser Forholdene paa Arbejdsmarkedet.

Her skal først nævnes Statistikken over de faglige Organisationer af Arbejdere og Arbejdsgivere (Fagforeninger og Arbejdsgiverforeninger). Herom er der, paa Grundlag af de faglige Hovedorganisationers Beretninger, suppleret med Oplysninger fra andre Kilder, hvert Aar siden 1900 udarbejdet Tabeller, som har været offentliggjort i Statistisk Aarbog.

Om de mellem Organisationerne bestaaende Arbejdsoverenskomster blev der for Aaret 1915 foretaget en omfattende Undersøgelse, hvis Resultater findes i Statistiske Meddelelser. Samtlige paa Undersøgelsens Tidspunkt bestaaende Overenskomster blev taget op til Behandling, væsentlig paa Grundlag af Materiale, der beroede hos Statens Forligsmand i Arbejdsstridigheder. Foruden en kortfattet Angivelse af de i hver enkelt Overenskomst fastsatte Bestemmelser vedrørende Arbejds løn, Arbejdstid m. m. indeholdt Hæftet i Tekstform en almindelig Analyse af Arbejderoverenskomsternes Indhold.

Om Arbejdstiden i Industrien blev der i 1906 foretaget en Undersøgelse i Forbindelse med den da afholdte Haandværks- og Industritælling. Resultatet er optaget i Statistiske Meddelelser. Fra 1915 er der i Aarbogen givet Oplysninger om Arbejdstiden i Industrien, dels paa Grundlag af en Undersøgelse af Arbejderoverenskomster og dels paa Grundlag af Materiale i De samvirkende Fagforbunds Beretning. Om Arbejdstiden i Landbruget er der meddelt Oplysninger paa Grundlag af Indberetninger fra Landbrugs-, Husmands- og Landarbejderforeninger, i de Hæfter, som Departementet har udgivet om Tyende- og Daglejerlønnen i Landbruget (se nedenfor).

I Forbindelse med Haandværks- og Industritællingerne 1897 og 1906 blev der foretaget Undersøgelser om Arbejdslønnen i Industri og Haandværk. Resultaterne er meddelt i særlige Hæfter i Statistiske Meddelelser. I 1897 omfattede Lønstatistikken ca. 88 000 Arbejdere, og Lønopgivelserne angik en enkelt Arbejdsuge ved Tidspunktet for Tællingen Maj 1897. I 1906 omfattede Statistikken ca. 83 000 Arbejdere; der blev paa Grundlag af Udskrifter af Arbejdsgivernes Lønningsbøger givet Oplysninger om den samlede udbetalte Løn i Aaret 1905, og paa Grundlag heraf beregnedes den gennemsnitlige Ugeløn.

Industritællingen i 1914 blev ikke forbundet med en lønstatistisk Undersøgelse, idet man paa dette Tidspunkt forberedte en hyppigere periodisk Lønstatistik ved specielle Opgivelser fra de industrielle Virksomheder om udbetalt Løn og om Antallet af Arbejdstimer. For Aaret 1913 blev der paa Grundlag af et af Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening tilvejebragt Materiale udarbejdet en Tabel til Brug for Statistisk Aarvog over den gennemsnitlige Timeløn i forskellige Fag. Det var oprindelig Hensigten at underkaste det paagældende Materiale en Bearbejdelse i Dybden; naar dette ikke skete, var Grunden

den, at Materialet under den stadige Bevægelse i Arbejdslønningerne efter Verdenskrigens Udbrud mistede sin Aktualitet, og man nødtes nu til at samle Kræfterne om saa vidt mulig statistisk at fastslaa de øjeblikkelige Svingninger. Man gik den Vej at udnytte de meget omfattende Oplysninger, der dels af Hensyn til Strejkeforsikringen, dels til Brug ved Overenskomstforhandlinger regelmæssigt indsamles af Dansk Arbejdsgiverforening. Der blev i 1918 truffet den Aftale med Arbejdsgiverforeningen, at de Oplysninger, der tilvejebringes af denne, stilles til Raadighed for Departementet. Den første Undersøgelse af denne Art angik April Kvartal 1917, og fra April 1918 er der i Statistiske Efterretninger for hvert Kvartal offentliggjort Resultaterne af de foretagne Beregninger over Timelønnens gennemsnitlige Størrelse. Det Antal Fag og Antal Arbejdere, som omfattes af denne Statistik, har stadig været stigende. I 1920 angaar Oplysningerne ca. 100 000 Arbejdere. Departementet har — som foran nævnt — længe næret Ønske om at kunne foretage mere indgaaende Undersøgelser paa den almindelige Lønstatistik's Omraade, men man har, af Hensyn til Resultaternes almindelige Værdi, ment det rettest at vente hermed, til Lønningsniveauet falder mere i Ro, end Tilfældet har været i de senere Aar.

Foruden de her omhandlede almindelige lønstatistiske Undersøgelser har Departementet til forskellige Tidspunkter foretaget specielle Lønundersøgelser. I 1897 udførtes paa Foranledning af Folketingets Finansudvalg en Undersøgelse af Arbejdsløn og Arbejdstid for Statens dag- og akkordlønnede Arbejdere. — Om Tyende- og Daglejerlønnen i Landbruget er foretaget specielle Undersøgelser i 1897, 1905, 1910, 1915 og 1918. Oplysningerne er indsamlede ved Skemaer, udsendte til samtlige landøkonomiske Foreninger, ved de senere Undersøgelser ogsaa til Husmands- og Landarbej-

derforeninger, med Anmodning om Opgivelse af den almindelige Løn for Tyende og Daglejere, og disse skønmæssige Oplysninger er supplerede med Indberetninger om faktisk betalt Arbejds løn fra et større Antal Landbrugere. I Forbindelse med Undersøgelsen i 1918 blev der udarbejdet en Statistik over Lønforhold for kvindeligt Husgernings tyende i Byerne paa Grundlag af Spørgeskemaer til 2500 Familier med Tyende i København og 2000 Familier i Provinsbyerne samt særskilte Spørgeskemaer til Tyendet selv i de samme Familier.— I Marts 1914 blev der — bl. a. paa Foranledning af et Ønske fra Handels- og Kontormedhjælperforeningen i København — foretaget en Undersøgelse angaaende Handels- og Kontormedhjælpernes Lønningsforhold m. m. Indsamlingen af Materialet foregik under Medvirkning af Handels- og Kontormedhjælpernes Centralorganisation, og der blev udsendt Spørgeskemaer saavel til de enkelte Firmaer som til disses Personale. Der indkom Skemaer fra ca. 2800 Forretninger, og Undersøgelsen omfattede ialt ca. 14 000 Personer. — I en Undersøgelse i 1914 over Mejeribrug i Danmark blev indbefattet Oplysninger om Lønforhold, saavel for Mejeribestyrere som for Medhjælpere i Mejerierne. Det lønstatistiske Materiale blev indsamlet efter Forhandling med Dansk Mejeristforening og Mejeristforeningen af 1907 (Medhjælpernes Organisation). Resultaterne af de i det foregaaende nævnte lønstatistiske Undersøgelser er offentliggjorte i Hæfter af Statistiske Meddelelser. — I 1918 foretog Departementet — efter Anmodning af „Konstruktørforeningen“ — Bearbejdelse af et Materiale til Lønstatistik for „Konstruktørfaget“. Ligeledes har Departementet været „Provinsjournalistforeningen“ behjælpelig med Bearbejdelsen af Lønstatistik for Provinsjournalister. Uddrag af Resultaterne af disse Undersøgelser har været meddelt i Statistiske Efterretninger. — Et betydningsfuldt Materiale til Belysning af Lønforhold indeholdes

endelig i det foran nævnte Hæfte om Arbejdsoverenskomsterne.

Departementets første Opgørelser over Arbejdsløshed foretoges i Forbindelse med Folketællingerne i 1901 og 1911. I Tabelværkerne over Folketællingerne er meddelt Resultaterne af disse Opgørelser, der dog kun giver et „Øjebliksbillede“ af Arbejdsløsheden paa Tællingstidspunktet. — Fra 1910 overtog Departementet Bearbejdelsen af det Materiale over Arbejdsløse, som indsamledes af de faglige Arbejderorganisationer. Oplysningerne hidrører i det væsentlige fra de i Forbindelse med Organisationerne staaende Arbejdsløhedskasser. Siden det nævnte Tidspunkt er Materiale indsamlet hver Maaned, omfattende Oplysninger om Organisationernes Medlemstal, Antallet af Arbejdsløse ved Maanedens Midte og Slutning, Antallet af tabte Arbejdsdage i Løbet af Maanedens samt Antallet af understøttede Dage og den udbetalte Understøttelses Størrelse. I 1910 omfattede Undersøgelsen ca. 100 000 Arbejdere, men Omfanget er efterhaanden udvidet, og i 1919 indbefattedes omtrent 300 000 Arbejdere under Organisationernes Indberetninger. Undersøgelserne omfatter i alt væsentligt kun de egentlige Arbejderorganisationer, dog har man i de senere Aar ogsaa medtaget nogle Funktionærorganisationer (navnlig Handels- og Kontormedhjælpere). Derimod er ikke medtaget saadanne Fag som Kommune- og Jernbanefunktionærer og lignende, hvor der normalt ikke kan være Tale om egentlig Arbejdsløshed. Resultaterne offentliggøres i Tabelform i de samvirkende Fagforbunds Medlemsblad, „Arbejderen“, og i Statistiske Efterretninger meddeles en Gang aarlig en samlet Oversigt over Arbejdsløsheden i det forløbne Kalenderaar, ligesom Statistisk Aarbog stadig indeholder Oplysninger om Arbejdsløsheden. For Femaaret 1910—14 er i Statistiske Meddelelser udgivet en samlet Beretning om Arbejdsløsheden, og et tilsvarende Hæfte for 1915—19 er for Tiden under Udarbejdelse. — Under Verdenskrigen,

navnlig i dennes første Aar, blev der foretaget nogle ekstraordinære Arbejdsløshedstællinger, hvis Resultater blev meddelt i Statistiske Efterretninger. Ved disse ekstraordinære Tællinger blev tillige undersøgt Antallet af Arbejdere paa indskrænket Arbejdstid, et Omraade, som ivojvrigt ikke omfattes af Arbejdsløshedsstatistikken.

Paa Grundlag af de af Arbejdsanvisningsdirektoratet hver Uge foretagne Opgørelser over Antallet af Arbejdsløse, foretager Departementet, ved Hjælp af de hertil fra Fagforeningerne indkommende maanedlige Oplysninger om det samlede Arbejdertal, en Procentberegning af Arbejdsløsheden. Sammenstillinger herom offentliggøres hver Maaned i Statistiske Efterretninger.

Siden 1897 har Departementet offentliggjort Statistik over Strejker og Lockouter, dels hvert Aar i Statistisk Aarbog, dels Oversigter for en Række af Aar i Statistiske Meddelelser. Underretning om stedfundne Strejker eller Lockouter skaffer Departementet sig dels ved Henvendelse til de faglige Hovedorganisationer, dels ved at følge Pressens Meddelelser om faglige Stridigheder. Naar Oplysning om en Arbejdsstandsning foreligger, er der gennem Arbejdsgiverforeningen og de samvirkende Fagforbund til begge de i Striden deltagende Organisationer, enkelte Arbejdsgivere eller Arbejdergrupper sendt Spørgeskemaer om Arbejdsstandsningens Art og Forløb. — Den i Aarbogen optagne Tabel indeholder Oplysninger om det aarlige Antal Arbejdsstandsninger og disses Omfang. I de fleraarige Oversigter gøres mere udførligt Rede for Konflikternes Art, Aarsager og Forløb, ligesom der meddeles Oplysning om Afslutningen og de opnaaede Resultater. — Statistikken over Strejker og Lockouter var utvivlsomt før Krigsperiodens Begyndelse paa det nærmeste fuldstændig, men de senere Aars urolige Forhold paa Arbejdsstederne har medført betydelige Vanskeligheder ved at fremskaffe en udtømmende Statistik over Arbejdsstandsninger. Det vil dog navnlig være mindre

omfattende og kortere Arbejdsstandsninger, som kan antages at være undgaaet den Registrering eller offentlige Omtale, som er Grundlaget for Departementets Indsamling af Oplysninger.

E. Bolig- og Huslejestatistik.

Den første af Departementet foretagne almindelige Undersøgelse over Bolig- og Huslejeforhold blev udført i Forbindelse med Folketællingen 1911. Før den Tid var der fra 1907 gennem Kæmnerkontorerne i Provinsbyerne indsamlet nogle Oplysninger om Huslejens Størrelse. Oplysningerne meddeltes i Aarbogen indtil 1912. Undersøgelsen i 1911 omfattede kun Provinsbyerne, idet Københavns Kommunes Statistiske Kontor samtidig — i Fortsættelse af tidligere Arbejder — foretog en tilsvarende Undersøgelse for Hovedstadens tre Kommuner (København, Frederiksberg og Gentofte). Resultatet af Undersøgelsen offentliggjordes i et Bind af Statistisk Tabelværk. Opgørelsen omfattede bl. a. Antallet af Ejendomme og disses Art, Lejlighedernes Antal og Størrelse, ledige Lejligheder, overbefolkede Lejligheder og Huslejens gennemsnitlige Størrelse. Der blev lagt Vægt paa at give saa detaljerede Oplysninger som muligt for hver By.

Ved Folketællingen i 1916 blev der atter indsamlet boligstatistiske Oplysninger fra Provinsbyerne, dog af noget mindre Omfang end i 1911, idet man hovedsagelig begrænsede sig til Spørgsmaal om Lejlighedernes Antal og Størrelse samt Huslejens Størrelse. Resultatet foreligger i Statistiske Meddelelser. (For Hovedstadens Kommuner foretoges Undersøgelsen af Københavns Kommune). Paa Grund af den særlige Interesse, der under Krigsperioden knyttede sig til Spørgsmaalet om Huslejens Stigning, blev en lignende Undersøgelse — ogsaa omfattende Hovedstadens Kommuner — foretaget af Departementet i Efteraaret 1918.

Fra Efteraaret 1919 er Undersøgelser over Husleje forhold gjort til et fast Led i Departementets Beregninger over Prisniveauets Bevægelser. I Lov af 12. September 1919 om Statens Tjenestemænd er det fastsat, at der en Gang aarlig skal indhentes Oplysninger om Huslejen for almindelige Beboelseslejligheder i København, Frederiksberg og Gentofte Kommuner, samtlige Købstadkommuner og mindst 100 Landkommuner med større bymæssige Bebyggelser. Paa Grundlag heraf blev der første Gang i November 1919 foretaget en Huslejestatistik, der foruden Hovedstaden og Købstæderne tillige omfattede et Antal Landkommuner. Fra 1920 er Husleje- og Boligstatistikken udvidet til at omfatte samtlige Købstæder og en Del Landkommuner i de sønderjydske Landsdele.

Da der havde vist sig Vanskeligheder ved at faa de til Huslejestatistikken nødvendige Oplysninger indsamlede i tilstrækkeligt Omfang i de forskellige Kommuner, er der ved Lov Nr. 481 af 10. September 1920 om Afgivelse af statistiske Oplysninger om Husleje m. v. paalagt saavel Huslejerne som Lejerne Pligt til at afgive til Kommunalbestyrelserne Oplysninger for hver enkelt Lejlighed om Huslejen, Lejlighedens Beliggenhed og Størrelse, dens Indretning og Anvendelse og om Antallet af Beboere i Lejligheden.

F. Forskellige socialstatistiske Undersøgelser.

Over specielle Emner vedrørende sociale Forhold har Departementet til forskellige Tidspunkter foretaget Undersøgelser, ofte som Grundlag for Udarbejdelse af Lovforslag. I Anledning af Revision af Fabrikloven blev der saaledes paa Arbejdsraadets Foranledning i 1908 foretaget en Undersøgelse af Hjemmeindustrien i Danmark. Med Støtte af det Materiale, som forelaa ved Haandværks- og Industritællingen 1906 blev der indsamlet særlige Oplysninger om Hjemmearbejdernes øko-

nomiske og sociale Forhold. Undersøgelsen angik væsentligst det industrielle Hjemmearbejde i Hovedstaden, men tillige blev der tilvejebragt en Del Data vedrørende Trikotageindustrien i Hammerum Herred i Ringkøbing Amt.

Ligeledes i Anledning af Fabriklovens Revision blev der i 1908 foretaget en Undersøgelse af skolesøgende Børns erhvervsmæssige Arbejde. Materialet tilvejebragtes ved Hjælp af Skemaer, som tilstilledes samtlige By- og Sogneraad, og som udfyldtes af Skolevæsenet. De indsamlede Oplysninger angik saavel Omfanget af Skolebørns erhvervsmæssige Arbejde som Forsørgernes sociale Stilling, Arbejdets Art og Varighed samt Arbejdsvilkaarene.

I 1905 foretoges en Undersøgelse af Arbejdsforholdene i Beværterfaget. Spørgeskemaer blev gennem Politimyndighederne uddelt til Beværtningsdrivende i København, Købstæderne og købstadmæssige Pladser, og der tilvejebragtes Oplysninger for Juni Maaaned 1905 om Beværtningsstedernes Aabnings- og Lukketid, om Personalets Arbejdsforhold og Arbejdstid samt Kost- og Logisystemets Udbredelse.

Resultaterne af de her nævnte specielle Undersøgelser er fremstillede i særlige Hæfter af Statistiske Meddelelser.

Paa Socialstatistikens Grænseomraade ligger forskellige Emner, der har Berøring med Alkoholforskningen. Nogen systematisk Undersøgelse vedrørende de herhen hørende Forhold har Departementet ikke foretaget. Derimod foreligger der i Statistikken over de statskontrollerede Produktioner aarlige Oplysninger angaaende Forbruget af alkoholiske Drikke, ligesom der i andre af Departementets Publikationer (f. Eks. om Selvmord og Dødsfald ved ulykkelige Hændelser) gives spredte Bidrag til Belysning af Virkningerne af Misbrug af stærke Drikke.

Om Antallet af Udsalgs- og Udskænkningsteder for stærke Drikke i 1905 blev der afgivet en Rede-

gørelse til den første Ædruelighedskommissions Betænkning, og i 1914 blev der, foranlediget ved en Henvendelse til Indenrigsministeriet fra Danske Afholdsselskabers Landsforbund, af Departementet foretaget en Opgørelse af Antallet af Udsalgs- og Udskænkingssteder med og uden stærke Drikke. Resultaterne blev under Titlen „Beverterstatistik 1914“ offentliggjort i Statistiske Meddelelser. Tilsvarende Optællinger er sket for Aarene 1916 og 1920; Opgørelsen for 1916 omfattede dog alene Byerne; for Aaret 1920 er Bearbejdelsen endnu ikke afsluttet.

Endelig kan nævnes, at der i Statistisk Aarbog meddeles Oplysninger om Afholdsforeningernes Udbredelse.

10. Retsplejestatistik.

Herunder behandles dels den civile Retspleje, dels Strafferetsplejen.

Statistikken over den civile Retspleje udarbejdes paa Grundlag af aarlige Indberetninger fra Retsbetjentene. Resultaterne er offentliggjorte for 5-aarige Perioder i Statistisk Tabelværk. De paagældende Indberetningers Form og Indhold har, bortset fra nogle Ændringer, der omtales nedenfor, i det væsentlige været uforandret i den Periode, nærværende Oversigt omhandler; en gennemgribende Omlægning af Arbejdet er stadig blevet udskudt af Hensyn til Gennemførelsen af Retsplejereformen. Efter at denne Reform nu er ført ud i Livet, vil den civile Retsplejes Statistik blive ændret, særlig for saa vidt angaar Retssagerne.

Den civile Retsstatistik's første og direkte Formaal er det rent administrative, at oplyse Omfanget og Arten af det den enkelte Retsbetjent underlagte Arbejdsomraade. Endvidere oplyses Anvendelsen af de forskellige Retsmidler og endelig gives der gennem denne Statistik Bidrag til Bedømmelse af de forskellige Aars økonomiske Forhold,

idet der meddeles Oplysning om Antallet af Retssager, Udpantninger, Notarialforretninger, Tvangsauktioner, Fallitboer og indtegnede og udslettede Behæftelser i faste Ejendomme. Særlig Fallitbostatistikken finder hyppigt Anvendelse som Maaler for Konjunktursvingningerne og er derfor ogsaa siden 1906 søgt forbedret ved Indførelse af nyt Skema med gennemført Fordeling af Fallenterne efter Erhverv. Siden samme Aar er ogsaa indhentet Oplysninger om indtegnede Underpantsætninger af Løsøre.

Statistikken over Strafferetsplejen hvilede — ligesom den civile Retsstatistik — indtil 1. Januar 1897 paa skematiske Indberetninger fra Retsbetjentene.

Imidlertid havde Spørgsmaalet om en Omordning af Kriminalstatistikken i mange Aar staaet paa Dagsordenen, og da der af Komitéen for „l'Union internationale de droit penal“ var fremkommet Ønske om Tilvejebringelse af en rationel Recidivstatistik, blev dette Spørgsmaal sat i Forbindelse med en ligeledes længe paatænkt Omordning af Strafferegistrenes Førelse og ved Justitsministeriets Cirkulære af 11. December 1896 førtes Nyordningen ud i Livet.

Kriminalstatistikken bygger siden da sine Resultater op paa Grundlag af Straffekort, der i Henhold til nævnte Cirkulære udstedes for hver i Justitssager tiltalt Person (frifunden eller domfældt) og for hver domfældt Person i talrige offentlige Politisager, nemlig hvor der er Tale om Overtrædelse af Straffeloven, eller hvor Hensynet til senere Straffes Beregning nødvendiggør Indførelse i Strafferegisteret; endelig udstedes ogsaa Straffekort i Søretssager og i gejstlige og militære Straffesager. Straffekortene er officielle Dokumenter, hvis første Opgave er at danne Grundlaget for Strafferegistrene, men efter at være benyttede hertil indsendes de til Departementet.

Med Straffekortmaterialet som Grundlag er der udgivet fire Tabelværker vedrørende den kriminelle Rets-

pleje, nemlig et for de fire Aar 1897—1900 og derefter et for hvert af Femaarene 1901—05, 1906—10 og 1911—15.

Straffekortenes Indførelse har paa ulige Vis paavirket Kriminalstatistikens forskellige Afsnit. En af Kriminalstatistikens Hovedopgaver er at belyse Kriminaliteten i Landet, og som kriminalitetsbestemmende Størrelse anvendes Forholdet mellem Antallet af Domfældelser for egentlige Forbrydelser og det gennemsnitlige Antal tilstedeværende Personer over kriminel Lavalder. Behandlingen af disse Domfældelser med Sondringer efter Køn, Alder, Straffested og Forbrydelsens Art har derfor altid været et vigtigt Led i Statistikken. Paa dette Omraade ydede Indførelsen af Straffekortene imidlertid ikke noget afgørende nyt, men det betød dog en Fordel og et Fremskridt, at Bearbejdelsen koncentreredes paa én Haand, og at Statistikken stilledes friere overfor Kombinationer efter forskellige Synspunkter.

Foruden Kriminaliteten belyser Domfældelsesstatistikken dernæst Anvendelsen af de forskellige Straffe og de enkelte Straffelovsparagraffer. Endvidere har Anvendelsen af nye Retsinstitutter som Indførelsen af de betingede Benaadninger i 1902 og de betingede Domfældelser i 1905 ved Straffekortenes og Benaadningsmeddelelsernes Hjælp straks kunnet undersøges uden Udsendelse af nye Skemaer eller Indberetninger.

Langt vigtigere er det imidlertid, at der ved Indførelsen af Straffekortene blev Mulighed for at trænge dybere ind i Emnerne. Den Frihed med Hensyn til Behandlingen, som Individualoplysningerne giver, er paa flere Maader kommen Forbryderstatistikken til Gode; saaledes har man ved Bearbejdelsen af Materialet af hver Aargang udtaget til særskilt Behandling de Forbrydere, der ikke før har været straffet for nogen Forbrydelse. Ved saaledes af de domfældte at udskille de ny tilkomne Forbrydere og underkaste Oplysningerne om dem en dybtgaaende Bearbejdelse opnaas Kendskab til Stør-

relsen og Karakteren af den aarlige Forbrydertilgang, hvilket ikke alene i sig selv er af social Interesse, men tillige en nødvendig Forudsætning for Løsningen af en af Kriminalstatistikens vigtigste Opgaver, Bestemmelsen af Forbrydernes Tilbagefaldshyppighed. Paa dette Punkt har Indførelsen af Straffekortene sat Skel i Kriminalstatistikens Udvikling.

Tilbagefaldene belyses ved Hjælp af særlige Tilbagefaldskort, der udstedes ved Forbryderens 2den Domfældelse. Herigennem faar man Rede paa Tilbagefaldsprocenten for mandlige og kvindelige Forbryderbegyndere, for unge og gamle, for Begyndere fra Hovedstaden, Provinsbyerne og Landet o. s. v. Selvfølgelig maa der hængaa en længere Aarrække, inden en Begynderaargangs Tilbagefaldsforhold foreligger bestemt, og der er derfor altid en Mulighed for, at Resultaterne kan være forældede, inden de foreligger. For at bøde noget herpaa meddeles der i hvert Tabelværk foreløbige Opgørelser, ved hvilke Materialet søges udnyttet i saa vidt Omfang som muligt; disse foreløbige Resultater vil i Almindelighed ikke væsentlig afvige fra de endelige.

Tilbagefaldskortene giver endvidere Mulighed for Undersøgelser angaaende gentagne Tilbagefald, og herom har Tabelværkerne siden 1901 indeholdt Opgørelser. I Tabelværket for 1911—15 har man forsøgsvis behandlet de i et enkelt Aar (1905) løsladte — ikke de dømte — Recidivister efter lignende Princip som Forbryderbegyndere; man har delt dem efter Antallet af tidligere Domme, og for hver af disse Grupper undersøgt, hvor mange der paany er bleven dømt. En saadan Undersøgelse er nødvendig, hvis man vil have Klarhed over Tilbagefaldshyppigheden efter Strafarbejdsstraffe, der jo sjældent idømmes Forbryderbegyndere.

Som det fremgaar af det foregaaende, har Indførelsen af Individual-Metoden allerede været af overordentlig Betydning for Statistikken over Strafferetsplejen, og dog er

der næppe Tvivl om, at det fortrinlige Materiale, der i Straffekortene er givet Statistikken i Hænde, vil kunne yderligere udnyttes i Kriminalforskningens Tjeneste.

Den nye Retsplejelov vil bl. a. medføre, at Nævningernes Virksomhed vil blive inddraget under det Materiale, der bearbejdes af Departementet, men iøvrigt vil Kriminalstatistikken i det væsentlige kunne føres videre i det lagte Spor.

11. Undervisningsstatistik.

Efter Anmodning fra Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet paatog Bureauet sig i 1905 at fortsætte den af Ministeriet i 1893 paabegyndte Udgivelse af „Tabellariske Meddelelser vedrørende Borger- og Almueskolevæsenet udenfor København“. Allerede tidligere havde Bureauet udsendt en saadan Statistik, for 1857 for Almueskolevæsenet paa Landet og for 1867 for Almueskolevæsenet i Provins-Købstæderne og Landdistrikterne. Fra 1904—11 udsendte Bureauet aarlige Hæfter om „Folkeskolen m. m.“, omfattende de kommunale Skoler i Provins-Købstæder og Landdistrikter (for Københavns Vedkommende udgives en aarlig Skolestatistik af Stadens Skoledirektion) og de private ikke-eksamensberettigede Skoler.

Fra 1912 overtog Det statistiske Departement tillige Bearbejdelsen og Udgivelsen af den Statistik over de højere Almenskoler, som tidligere havde været bearbejdet i Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet og trykt i dettes „Meddelelser angaaende de højere Almenskoler i Danmark“. Hermed var Statistikken over Børneskolen samlet i Departementet, og for 1912 udsendtes baade et Hæfte om „Børneskolen“, omfattende Folkeskolerne og de højere Almenskoler, og et Hæfte om „Eksamensskolerne“, der gav mere udførlige og historiske Oplysninger om disse. Fra 1912—16 udkom „Børneskolen“ aar-

lig; da det imidlertid viste sig, at Forskydningerne fra Aar til Aar var forholdsvis lidet betydende, er der nu truffet den Ordning, at en udførlig Redegørelse fremtidig kun udkommer hvert 5. Aar, medens de summariske Resultater af Materialets Bearbejdelse for de enkelte Aar offentliggøres i Statistiske Efterretninger.

Samme Aar, som Bureauet fik overdraget Statistikken over Folkeskolen, fik det ogsaa fra Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet overdraget at fortsætte en Statistik over anerkendte (statsunderstøttede) Folkehøjskoler og Landbrugsskoler, som Ministeriet havde paabegyndt og udgivet for de to Aar 1902—03 og 1903—04. Denne Statistik bearbejdes aarlig, men udførlige Beretninger udsendes kun hvert femte Aar.

Materialet til Skolestatistikken er for Folkeskolen de fra Skoledirektionerne til Undervisningsministeriet aarligt indsendte Beretninger, som Ministeriet efter endt Afbenyttelse udlaaner til Departementet. For Folkehøjskolerne og Landbrugsskolerne er det Skolernes Indberetninger til Ministeriet, der ligeledes udlaanes til Departementet. Oplysningerne om de højere Almenskoler sendes direkte fra Skolerne til Departementet.

I 1915 besluttede Departementet for et enkelt Aar at søge tilvejebragt en Statistik vedrørende samtlige Skoler i Danmark for Ungdommen, det vil sige alle Skoler fra Universitet til Abnormskolerne med Undtagelse af Børneskolen. Navne og Adresser paa disse Skoler skaffede man sig gennem Vejvisere og lignende, gennem Tilsynshavende med de forskellige Arter af Skoler og ved Henvendelse til samtlige Landets Skoledirektioner og Byraad. Efter den saaledes tilvejebragte Navneliste udsendtes Spørgeskemaer til Skolerne for Aaret 1915. Resultatet af Undersøgelsen blev offentliggjort i et Hæfte af Statistiske Meddelelser: „Skoler for Ungdommen“, der udkom i 1919. — I Forbindelse hermed kan nævnes de Oversigter, der findes i Aarbogen over Eksaminer ved højere Lærestatter.

I 1914 henstillede Det statistiske Departement til de militære Ministerier at lade afholde en Prøve over de danske Værnepligtiges Skolekundskaaber. (En Prøve af de Værnepligtiges Skrive- og Læsefærdighed var afholdt i 1873, og Materialet blev ogsaa da bearbejdet og Resultaterne offentliggjort af Statistisk Bureau.) Der nedsattes et Udvalg bestaaende af to Officerer, tre af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet udpegede Skolemænd og en Embedsmand fra Det statistiske Departement. Prøven afholdtes i 1914, Materialet bearbejdedes i Departementet og i 1915 offentliggjordes Resultaterne i et Hæfte af Statistiske Meddelelser under Titelen „De Værnepligtiges Skolekundskaaber“.

Sluttelig skal det nævnes, at der hvert Aar i Statistisk Aar bog meddeles tabellariske Oversigter over udkomne Bøger, Tidsskrifter og Aviser, over statsunderstøttede Bog-samlinger og endelig en almindelig Biblioteksstatistik (for 1915).

12. Statistik over offentlige Valg.

Deltagelsen i Valgene til Folketinget har lige siden 1849 været Genstand for Behandling fra statistisk Bureaus Side. I ældre Tid var Publikationerne herom dog prægede af en for Nutiden lidet forstaaelig Mangel paa Aktualitets-Sans; dels hengik der ofte adskillige Aar, før Resultaterne offentliggjordes, dels manglede der i Behandlingen enhver Antydning af politiske Synspunkter. I begge Henseender adskiller de Redegørelser, der fremkom efter Bureauets Omordning, sig fra deres Forgængere. Efter at der i 1898 var udgivet et Hæfte om Folketingsvalgene 1895 og 1898, er der for hvert af de følgende Valg saa hurtigt som muligt offentliggjort udførlige Redegørelser, indeholdende Oversigter over Vælgertallet og Valgdeltagelsen samt over de opstillede og valgte Kandidater. De sidste findes altid fordelt efter Partifarve,

ligesom Kandidaterne i Tabelafdelingen er henførte til Partier; og desuden er Kandidaternes borgerlige Erhverv anført.

En Fordeling af Vælgerne efter Parti blev første Gang forsøgt i 1906; men saalænge der fandt Valg Sted ved „Kaaring“ eller „uden Afstemning“, kunde Resultaterne af denne Statistik selvsagt kun blive tilnærmelsesvis rigtige, og de meddeltes altid med alt muligt Forbehold. Af Grunde, der hidrørte fra selve Valgsystemet (almindeligt Flertalsvalg i Enkeltmandskredse), kunde denne Statistik iøvrigt ogsaa let blive misvisende, idet mange af Folketingsmændene valgtes ved stiltiende eller udtrykkelig udtalt Valgkartel, og man havde i Folge Sagens Natur ikke andre Midler til at bestemme Vælgernes Partifarve end netop den Kendsgerning, at de stemte paa en Kandidat af et eller andet Parti.

Med Valgreformen af 1915 og det første herefter afholdte Valg i 1918 forandrede Forholdene, idet der ved Valg til Folketinget indførtes delvis Forholdstalsvalg. Det var derfor naturligt, at der i det Hæfte, der udsendtes om Valgene i 1918, blev givet en Oversigt over samtlige tidligere Valg og de ved disse benyttede Valgmaader samt de Forandringer i Kredsinddelingen, der var sket i Tidens Løb. Lige saa selvfølgelig var det, at Kvindernes første Deltagelse i det politiske Liv blev gjort til Genstand for særlig Undersøgelse. Da de politiske Partier ved Valglovens Bestemmelse nu var blevet et officielt anerkendt Led i Valgmaskineriet med dettes Tillægsmandatsystem, var en Undersøgelse af Partiernes talmæssige Styrke paa Forhaand givet, selvom en Valgtaale mellem to af de i Valget deltagende Partier tildels tilslørede den virkelige Partifordeling. — Efter Folketingsvalgene i 1918 og 1920 har Departementet efter Indenrigsministeriets Anmodning foretaget den i Valgloven paabudte Beregning til Brug ved Fordelingen af Tillægsmandaterne. Beregningerne er offentliggjorte i Statistiske Efterretninger og indgaar des-

uden som Led i de udførlige Redegørelser for Valgene (i Statistiske Meddelelser).

Statistik om Landstingsvalgene og de forudgaaende Valgmandsvalg optoges fra 1898 i Statistisk Aar bog. Efter Valgloven af 1915, som forandrede det tidligere Valgsystem for Valgmandsvalgene, var det naturligt at gøre Rede for disse Valg paa samme Maade som for Folketingsvalgene, og i det i 1918 udgivne Hefte blev derfor Oplysningerne om Valgene til begge Ting sammenarbejdede, og det samme har fundet Sted ved Valgene i 1920. Statistikken over Valgmandsvalgene giver nu ganske tilsvarende Oplysninger som Statistikken over Folketingsvalgene, og hertil er som det tredje Led i Systemet knyttet en udførlig Redegørelse for Valget af selve Landstingsmændene.

I Forbindelse med Omtalen af Statistikken over Valgene til Rigsdagens to Ting kan det nævnes, at Departementet i Statistiske Efterretninger har meddelt en Oversigt over Resultaterne af den i Anledning af Grundlovsforandringen 1920 stedfundne Folkeafstemning.

For de kommunale Valgs Vedkommende foreligger de første statistiske Oplysninger i Statistisk Aar bog for 1901, 1902 og 1903. Da i December 1903 en hel Valgturnus for samtlige Kommuner var afsluttet, samledes Resultaterne fra disse Valg og udsendtes i et Hæfte af Statistiske Meddelelser. Der gaves her, for saa vidt angaar Valgene til Københavns Borgerrepræsentation og til samtlige kommunale Raad i Provinsen (dog med Undtagelse af Amtsraadene) Oplysninger om Vælgerantallet og Antallet af afgivne Stemmer. Om de politiske eller andre Skillelinjer ved Valgene oplystes intet; kun de valgte Fordeling efter Erhverv angaves. Da i Provinsen Valgene foretoges af to Vælgerklasser — den almindelige og den højstbeskattede — gennemførtes Opgørelsen naturligvis særskilt for hver af disse to Klasser.

Paa ganske tilsvarende Maade som her nævnt behand-

ledes Valgene i 1905—06. Senere bevirkede Kommunalvalgloven af 1908, at Grundlaget for Opgørelsen i nogen Grad ændredes, idet Sondringen mellem de to Vælgerklasser faldt bort, samtidig med at Kvinderne fik Stemmeret. For disses Vedkommende har man i de derefter udsendte Publikationer opgjort Valgdeltagelsesprocenten særskilt. Tillige har man siden Valgene i 1909 været i Stand til at oplyse, hvorledes Stemmerne grupperer sig efter de Delingslinjer af politisk, lokal eller anden Karakter, der kommer frem ved Opstillingen af Kandidat-listerne.

Da Loven af 1908 indførte en ensartet fireaarig Valgturnus for samtlige Kommuner, udkommer der nu hvert fjerde Aar et Hæfte, omhandlende de kommunale Valg.

Foruden Rigsdagsvalgene og de kommunale Valg har Departementet statistisk bearbejdet Valgene til Menighedsraadene i 1903 og til Hjælpekasserne i 1911. Resultaterne meddeltes i henholdsvis Statistisk Aarbog og Statistiske Efterretninger.

13. Finansstatistik.

De statistiske Tabelværker om Statens Finanser er hidtil udkomne med uregelmæssige Mellemlum. For Tiden før 1864 foreligger der to Bind, der omhandler saavel Monarkiets som de enkelte Landsdeles Indtægter og Udgifter, henholdsvis i Femaaret 1853/54—1857/58 og i Seks-aaret 1858/59—1863/64. I den efterfølgende Periode indtil 1905 blev der udgivet to Tabelværker, hvoraf det første udkom i 1872 og omhandlede de 8 Finansaar 1864/65—1871/72, medens det andet, der udkom i 1887, behandlede den 20-aarige Periode fra 1867/68—1886/87. I 1905 blev der udgivet et Tabelværk om Statsfinanser, omfattende det 17-aarige Tidsrum 1887/88—1903/04, idet Skatterefor-men af 1903 traadte i Kraft for Finansaaret 1904/05, og man ansaa det for hensigtsmæssigt at afslutte Fremstil-

lingen med det sidste Finansaar før denne Reforms Ikrafttræden. Forøvrigt er et nyt Tabelværk, der vil omfatte den 16-aarige Periode 1904/05—1919/20, under Forberedelse.

Det skal tilføjes, at der i Statistisk Aar bog stadig offentliggøres de nyeste Tal vedrørende Statens Finanser, idet der i hver Aargang optages en Tabel, indeholdende et meget udførligt Uddrag af Statsregnskaberne.

De statistiske Opgørelser over Kommunernes Finanser er for Tidsrummet siden 1895 — ligesom for de foregaaende 15 Aar — offentliggjort i Statistisk Tabelværk, henholdsvis for de 4 Femaar 1895—99, 1900—1904/05, 1905/06—1909/10 og 1910/11—1914/15. Omraadet for disse Opgørelser, der før 1895 gennem en trinvis Udvikling var naaet til at omfatte Bykommuner og Sognekommuner samt Amtsrepartitionsfondene og Amtsfattiggasserne, er i det forløbne Tidsrum udvidet yderligere ved, at Havnene og Amtsskolefondene er inddraget under Opgørelserne henholdsvis siden 1895 og siden 1900, Havnene i Henhold til Indenrigsministeriets Cirkulære af 15. Maj 1897 og Amtsskolefondene i Henhold til Kirke- og Undervisningsministeriets Cirkulære af 3. April 1903.

De Regnskabsskemaer, som udfyldes af Kommunerne til Brug ved Departementets Opgørelser, er i det omhandlede Tidsrum to Gange undergaaet væsentligere Ændringer, foruden at der naturligvis efterhaanden er foretaget saadanne mindre Ændringer, som de stadige Forandringer i Lovgivningen vedrørende Kommunernes Indtægter og Udgifter har nødvendiggjort. I Indledningen til Tabelværket vedrørende Femaaret 1890—94 udtaltes det, at de hidtil benyttede Skemaer „baade i og for sig og paa Grund af deres indbyrdes Uensartethed i Tidens Løb er blevne et mindre godt Grundlag for den statistiske Bearbejdelse“. Som Følge heraf foretoges der i 1895 og 1896 en Række Forandringer, hvorved det tilsigtedes at gøre Skemaerne mere statistisk anvendelige gennem Indsættelsen af nye

Konti, Indførelsen af nye Specifikationer m. v., uden at der dog fandt nogen fuldstændig Omordning af Skemaerne Sted.

Den anden Revision gennemførtes fra og med Regnskabsaaret 1905/06, men omfattede kun Købstædernes og Sognekommunernes Indberetningsskemaer. Uden at betyde nogen gennemgribende Reform med Hensyn til Planen for Regnskabsaflæggelsen var denne Revision af væsentlig Betydning som et afgørende Skridt henimod den konsekvente Gennemførelse af et af Hovedprincipperne for Skemaernes Indretning, Nettoposteringen. Hertil bidrog en Række Omposterings af mindre Indtægts- og Udgiftsposter. Derimod gjordes der ingen Forandring i det andet Hovedprincip for Regnskabsaflæggelsen, Kasse-regnskabsformen. Planen for Skemaernes Affattelse er fremdeles, ligesom tidligere, den at tilvejebringe en sammentrængt Oversigt over hver Kommunes Kasseregnskab, omfattende samtlige Ind- og Udbetalinger, hvad enten de vedrører det løbende Regnskab eller Formueregnskabet. Denne Afgrænsning af Opgaven er nødvendiggjort ved den Form, hvori Regnskaberne for det store Flertal af Kommuner foreligger, idet den mere rationelle Regnskabsform, som kendetegnes ved en Sondring mellem Driftsregnskab og Kapitalregnskab, hidtil kun har vundet Indpas i et lille Mindretal af Kommuner (København, Frederiksberg og nogle Købstadkommuner, særlig blandt de største). Dog skete der fra 1905/06 et Tilløb til en saadan Sondring, idet alle Udgifter til Nybygninger og Nyanlæg samledes under Hovedkontoen: „Forøgelse af Aktiver“, medens de tidligere fandtes opført sammen med de løbende Udgifter til samme Formaal (Skolevæsen, Medicinalvæsen o. s. fr.).

I Modsætning til Købstæder og Sognekommuner skete der ikke for Amtsrepartitionsfondene nogen Ændring i 1905/06, og for disse benyttes der fremdeles en Regnskabsform, hvor Nettoposteringen kun er ufuldkomment gen-

nemført, saaledes at en Ændring af de for Amtsrepartitionsfondene anvendte Regnskabsskemaer vilde være ønskelig.

Om Københavns og Frederiksberg Kommuner gælder det dernæst, at der ikke af disse udfyldes særlige Skemaer til statistisk Brug; de for disse Kommuner udarbejdede Oversigter er Resultaterne af en i Departementet foretagen Bearbejdelse af de foreliggende trykte Regnskabsberetninger.

Gennem de 3 Femaar fra 1905/06 til 1919/20 har Regnskabsskemaerne kun været Genstand for mindre Ændringer, men Spørgsmaalet om Indførelsen af en mere rationel Regnskabsform er dog nu af Bykommunerne selv taget op til Overvejelse.

Ved Siden af de foran nævnte almindelige Oversigter over Statens, Kommunernes og Havnenes finansielle Forhold foretager Departementet for forskellige Statsskatters Vedkommende en Bearbejdelse af det Materiale, der fremkommer ved Skatteligningen m. v.

Om Bearbejdelsen af Vurderingerne til Ejendoms skyld er der allerede talt foran i Afsnittet om Landbrugsstatistik.

Statistikken over Indkomst- og Formueskat-terne til Staten rækker tilbage til de overordentlige Indkomstskatter, der paalagdes i Henhold til Lovene af 1864, 1867 og 1870. Hvad angaar den ordinære Indkomst- og Formueskat i Henhold til Loven af 15. Maj 1903 og senere Love er der for de 16 Skatteaar fra 1904/05 til 1919/20 hvert Aar udkommen en Redegørelse for Udfaldet af Skatteligningen paa Grundlag af Sammendrag, der af Skatteraadene tilstilles Skattedepartementet og af dette overlades Det statistiske Departement. Disse Publikationer redegør for Antallet af Skatteydere, for den samlede Indkomst, den Indkomst, hvoraf Skat beregnes, den samlede Formue og for Skattebeløbene af Indkomsten og Formuen, og Resultaterne er meddelt for hver enkelt

Kommune i Landet. Ogsaa Selskaberne og deres Indkomst belyses. Redegørelserne har deres Værd ved Bedømmelsen af Indtægts- og Formueforholdene i de enkelte Kommuner og Landsdele; de giver dernæst en summarisk Karakteristik af det enkelte Aars økonomiske Resultat for den hele Befolkning, og yderligere kan anføres, at de paagældende Opgørelser kan vejlede ved Beregningen af, hvor meget Skatten vil indbringe i Løbet af Finansaaaret.

Men der savnes i disse Opgørelser ganske Oplysning om, hvorledes den samlede Indkomst og Formue fordeler sig i Grupper efter Størrelse og Skatteydernes Erhverv, om Forholdet mellem Indkomstens og Formuens Størrelse, om Personer under Skattegrænsen og om Antallet af Børn under 15 Aar. Til Belysning af disse Forhold foretoges der for Indtægten og Formuen i Aaret 1903 en Bearbejdelse af Ligningslisterne for Skatteaaret 1904/05, og Resultatet offentliggjordes i Tabelværksform i Aaret 1906. Et tilsvarende Tabelværk vedrørende Aaret 1908 udsendtes i ændret og udvidet Form i 1912. I det sidste Tabelværk var Indtægts- og Formuegruppernes Antal betydeligt forøget, ligeledes var Erhvervsinddelingen mere detailleret, der var tilkommet nye Undersøgelser over Kvinders Indtægts- og Formueforhold, om godkendte og forkastede Selvangivelser, ligesom Selskaberne og Foreningerne udskiltes fra de personlige Skatteydere til Behandling i et særligt Afsnit. Til Gengæld meddeltes Resultaterne, forsaavidt angik Inddeling efter territorielt Synspunkt, i mere knap Form i 1908 end i 1903.

I Forbindelse med Folketællingen 1916 belystes, som foran omtalt, Indtægts- og Formueforholdene i Aaret 1915 (se Afsnittet om Befolkningsstatistik, Side 41).

Paa Foranledning af Folketingets Finansudvalg og efter Forhandling med Skattedepartementet og Landsoverskatteraadet besluttedes det fra og med Aaret 1917 hvert Aar at foretage en Opgørelse over, hvorledes Indkomst- og For-

muebeløbene fordeler sig efter Størrelse. Det havde vist sig paakrævet at regne med hyppige Revisioner af Skattelovenes Skatteskalaer, og til Beregning af de foreslaaede Ændrings Rækkevidde var det med de store Forskydninger i Indtægtsforholdene for Øje nødvendigt at have Opgørelser af den nævnte Art saa tidssvarende som muligt. Til Undersøgelserne over Indtægternes og Formuernes Forde-ling knyttedes en summarisk Bearbejdelse af Indkomstan-sættelserne efter Erhvervsgrupper. Endelig kom hertil Indkomst- og Beskatningsforholdene ved Selskaber og Foreninger, idet der ved Hjælp af Skemaer, udsendte af Landsoverskatteraadet, fremtidig skulde indhentes nye Oplysninger for skattefri og skatteydende Aktieselskaber og for andre Selskaber og Foreninger, forsaavidt de be-talte Skat. Resultaterne er for Aarene 1917, 1918 og 1919 offentliggjorte i Statistiske Meddelelser i et Hæfte, der som 2den Afdeling knytter sig til Hæftet om Ansættel-serne til Indkomst- og Formueskat.

Af de ekstraordinære Indkomst- og Formueskatter, der har været paalagt under Verdenskrigen, har Departementet ikke underkastet Tillægsskattelevne eller Eks-traskatten i Følge Lov Nr. 535 af 4. Oktober 1919 nogen særlig Bearbejdelse, da disse hviler paa den til Ligning af den ordinære Indkomst- og Formueskat konstaterede Indkomst og Formue. Derimod er Ansættelserne til den Merindkomstska t, der paalignedes for de 5 Skatteaar 1915/16 til 1919/20, statistisk behandlet for de fire sidste af de nævnte Skatteaar (i det første var Skatten kun af ringe Betydning), og Resultaterne vedrørende Merind-komstskatten for 1916/17, 1917/18 og 1918/19 er offentliggjort i Statistiske Meddelelser. Disse Undersøgelser, der særskilt for Personer og Selskaber og med en ret detaille-ret Erhvervsinddeling har belyst Merindkomstens Forhold til den hele Indkomst og til Indkomsten i 1913, var paakrævet af Hensyn til Skatteberegninger, hvortil kommer, at der her frembød sig en Lejlighed til at faa de

ansatte Indtægter delt efter et Synspunkt, der under de ekstraordinære Indtægtsforhold var baade frugtbart og interessant.

Den af Departementet udarbejdede Statistik over de personlige Skatter til Staten tager — som det vil kunne skønnes af foranstaaende — ikke saa meget Sigte paa Opgørelsen af selve Skattebeløbet (der rigtigere vil fremgaa af regnskabsmæssige Opgørelser) som paa at belyse Indtægts- og Formueforholdene. Særlig gennem Fordelingen paa Størrelsesgrupper og Erhvervsgrupper vinder man for det første Kendskab til, hvorledes den gældende eller en paatænkt Skatteskala vil ramme — det er dette Kendskab, de skattelovgivende Myndigheder ønsker — men dernæst ogsaa Kendskab til det alment mere betydende, hvorledes Landets økonomiske Virksomhed er forløbet, og hvorledes Udbyttet er blevet fordelt, samt hvorledes dette Forhold og Konjunktursvingningerne har paavirket Formuefordelingen. Den Usikkerhed, der klæber ved Materialet, fordi en Ligning paa Indtægt og Formue altid vil blive i nogen Grad ufuldkommen, forringer næppe i synderlig Grad Resultaternes Anvendelighed for Skatteteknikken. Ved en almindelig Bedømmelse af de økonomiske Forhold i Befolkningen spiller det derimod selvfølgelig en Rolle, om og i hvilken Grad Ansættelserne ligger under den virkelige Indtægt og Formue. Her er imidlertid et Omraade, som endnu i statistisk Henseende er uopdyrket, selv om Landsoverskatteraadets Undersøgelser kan give visse Fingerpeg.

De kommunale personlige Skatter, hvis Paaligning jo sker efter samme Indtægtsansættelse, som foretages for Statsskatten, giver for saa vidt ikke Anledning til særlige statistiske Undersøgelser. Dog kan det bemærkes, at Departementet hvert Aar paa Grundlag af den af Indenrigsministeriet tilvejebragte Fortegnelse over Kommunernes Skatteprocenter udarbejder en tabellarisk

Oversigt over disse Skatteprocenter til Offentliggørelse i Statistisk Aarbog.

Hvad dernæst angaar den statistiske Behandling af Forbrugsafgifterne skal med Hensyn til Indførselstolden bemærkes, at der i de aarlige Handelstabelværker offentliggøres Tabeller over Indførselen af toldpligtige Varer med beregnede Toldbeløb for hvert Tarifnummer; endvidere Oversigter over de Toldlovgivningen vedrørende Indtægter, Godtgørelser m. v. — Til Belysning af de forskellige Afgifter paa indenlandske Produktioner (Sukker, Spiritus, Øl, Tobak og Fabrikater af Tobak) foreligger i den aarlige industrielle Produktionsstatistik forskellige Oplysninger. (Side 64 f.)

Om Arveafgiften forelaa der indtil 1908 kun regnskabsmæssige Opgørelser, men efter at Arveafgiftsloven af 27. Maj 1908 havde forøget Arveklassernes Antal og indført en med Arveloddernes Størrelse progressiv Afgift, foreligger der — fra og med Finansaaret 1909/10 — en aarlig Opgørelse, der dels refererer sig til Dødsboerne, dels til Arvelodderne. Materialet bestaar af Kort, udskrevne i Revisionsdepartementet til Brug for den statistiske Bearbejdelse. Resultaterne er hidtil alene offentliggjort i Statistisk Aarbog.

Endelig skal det nævnes, at Departementet fra og med Finansaaret 1912/13 aarlig har foretaget en statistisk Bearbejdelse af Materialet vedrørende Afgiften af offentlige Forestillinger og Fremvisninger m. m. i Henhold til Loven af 13. Maj 1911 („Forlystelsesskatten“). Resultaterne offentliggøres i Statistisk Aarbog.

14. Statistik vedrørende Rigets fjernere Dele.

Paa Grund af Færøernes fjerne Beliggenhed og fordi den forvaltningsmæssige Ordning for Færø Amts

Vedkommende er afvigende fra den, der gælder i det egentlige Danmark, indtager Færøerne en Særstilling i den officielle Statistik. Dette gælder dog ikke paa alle Omraader. Saaledes bearbejdes Befolkningsstatistikken for Færøerne i det væsentlige som for det egentlige Danmark, og Resultaterne offentliggøres i de almindelige Publikationer. Af de landbrugsstatistiske Tællinger omfatter de ordinære Kreaturtællinger tillige Færøerne, hvilket derimod ikke er Tilfældet med Areal-tællingerne og Høststatistikken. Paa en Række andre Omraader tilvejebringes der for Færøerne statistiske Data, som vel bearbejdes af Departementet, men mere summarisk end for det egentlige Danmark. I flere Henseender er de færøiske Forhold imidlertid saa ejendommelige, at de ikke let lader sig bringe ind under de almindelige Rammer for Statistikkens, og for at bøde noget herpaa, har Departementet med Bistand af Amtmanden over Færø Amt samlet og i 1918 udgivet et „Sammendrag af statistiske Oplysninger om Færøerne“. Iøvrigt har Færøerne sine særlige Tabeller i Statistisk Aarbog.

I endnu højere Grad end om Færøerne gælder det om de danske Kolonier i Grønland, at de ikke lader sig indordne under de almindelige statistiske Rammer. Resultaterne af Folketællingerne i Grønland 1901 og 1911 er behandlede i særskilte Hæfter af Statistiske Meddelelser (i 1906 og 1916 blev der ikke holdt Folketælling i Grønland). Iøvrigt er der i 1912 udgivet et Hæfte med „Sammendrag af statistiske Oplysninger om Grønland“, og supplerende Data optages hvert Aar i Statistisk Aarbog.

Indtil den Dansk-Islandske Forbundslov af 30. November 1918 traadte i Kraft 1. December s. A. var Islands statsretlige Stilling i Riget en saadan, at det maatte findes naturligt, at Departementet i nogen Grad drog Omsorg for statistisk at belyse islandske Forhold. De islandske Folketællinger blev indtil 1901 bearbejdede af Statistisk Bureau og Resultaterne offentliggjorte i sær-

lige Hæfter af Statistiske Meddelelser (for 1901 foreligger baade en dansk og en islandsk Udgave). Den Folketælling, der afholdtes paa Island den 1. December 1910, blev derimod bearbejdet ved den islandske Regerings Foranstaltning, og efter at Island fra 1. Januar 1914 havde oprettet sit eget statistiske Bureau i Reykjavik, blev den statistiske Tjeneste vedrørende Island en Opgave, der varetages af det nævnte Bureau. Under de islandske Altingsmænds Besøg i København i 1906 havde Departementet ladet udarbejde og trykke en kortfattet Oversigt over Islands Statistik, og i 1907 udkom som et Hæfte af Statistiske Meddelelser et mere udførligt „Sammendrag af statistiske Oplysninger om Island“; Materialet hertil var i det væsentlige hentet fra den islandske Regeringstidende og „Landshagsskyrslur fyrir Island“. De Oplysninger om Island, der siden Aaret 1900 har været meddelt i Statistisk Aarbog, fortsættes vedblivende efter Forbundslovens Ikrafttræden som et særligt Afsnit i Aarbogen.

Paa de tidligere dansk-vestindiske Øer afholdtes Folketællinger i 1901 og 1911; Resultaterne offentliggjordes i særskilte Hæfter af Statistiske Meddelelser. I Hæftet om Folketællingen 1901 fandtes desuden Oversigter over Øernes Vareindførsel og Vareudførsel i Aarene 1884—96. Fra 1900 indtil 1916, da de dansk-vestindiske Øer overdroges til Nordamerikas Forenede Stater, indeholdt Statistisk Aarbog en særlig Tabel med Oplysninger om Øerne.

15. Stats-Brandforsikringsfonden.

Den ved Loven af 6. April 1906 oprettede Statsbrandforsikringsfond, hvis Administration henlagdes til Det statistiske Departement, bestaar af en Formue paa 5 Mill. Kr., som med paaløbende Renter tjener til Dækning af Brand- og Eksplosionsskader paa Statens Bygninger og øvrige Ejendele. Medens selve Anbringelsen af Fondens

Midler er henlagt under Finansministeriets 2. Departement, paahviler Indtegningen af Forsikringerne, Førelsen af Kartoteket over disse, Modtagelsen af Indberetninger om Brandskader og disses Fastsættelse Det statistiske Departement, som desuden har det almindelige Tilsyn med Brandslukningsmidlerne paa de forskellige Forsikringssteder, deltager i Vurderingen af indtrufne Skader paa Brandstedet og gør Indstilling til Finansministeren om de Forsikringer, som det maa anses for ønskeligt, at Fonden helt eller delvis afgiver i Genforsikring til private Forsikringsselskaber, fordi de efter Risikoens Art eller Størrelse maa anses for at overstige Fondens Bæreevne. De nærmere Regler for Fondens Administration er fastsat i Vedtægten af 20. April 1906 med Tillæg af 3. Oktober 1916 og 22. Oktober 1919.

I de forløbne Aar, Finansaarene 1906/07—1919/20, er Fondens Indtægter (Renter, Gevinst ved udtrukne Obligationer, Genforsikringens Andel i Skader m. v.) omtrent opvejede af dens Udgifter (Skader, Genforsikringspræmier, Tab ved Kursopgørelser), saaledes at Formuen var af omtrent samme Størrelse ved Udgangen af de to Finansaar, ca. 5 140 000 Kr. Fondens Risiko steg derimod fra ca. 300 Mill. Kr. i 1907 til ca. 400 Mill. Kr. ved Krigsaarenes Indtræden og er derefter stegen i et langt stærkere Tempo, saaledes at den nu er over 1000 Mill. Kr. Dels har den almindelige Prisstigning, dels en stor Forøgelse af Risikoernes Antal (bl. a. sønderjydske Stats-Ejendomme og Landets Præstegaarde) bidraget til denne Stigning, der har medført, at Forholdet mellem Fondens Formue og dens Risiko er langt svagere, end man oprindelig havde tænkt sig.

De særlige Udgifter ved Fondens Administration, derunder Tilsyn med dens Risikoer, paahviler Fonden selv.

16. Det midlertidige Fordelingskontor.

I December 1916 overtog Departementet efter Indenrigsministeriets Anmodning og med Finansministeriets Godkendelse Centralledelsen af Sukkerkortordningen fra 1. Januar 1917. Fra 1. April 1917 indførtes endvidere Brød- og Melrationering, fra 1. Januar 1918 Smør- og Flæskerationering, foruden at der i Løbet af Aaret 1918 fandt Rationering Sted af Kaffe og The, Ris og Sago og uddeltes Rabatmærker til Gryn og Rugbrød m. v.

For saa vidt Gennemførelsen af disse forskellige Foranstaltninger foretoges ved Hjælp af Rationeringsmærker, udførtes det hermed forbundne Arbejde af det under Departementet oprettede midlertidige „Fordelingskontor“, hvis Forretningsgang, da Rationeringen havde sit største Omfang, fremgaar af nedenstaaende Redegørelse:

Fordelingskontoret var delt i fire Hovedafdelinger, nemlig:

- A. Afdeling for Fordeling af Sukker, Kaffe og The.
- B. Afdeling for Fordeling af Mel, Brød, Ris og Sagogryn.
- C. Afdeling for Fordeling af Smør, Flæsk, Fedt og Klaret.
- D. Afdeling for Mandtalsregistret, for Uddeling af Ernæringsmærker til Husstande, Udsendelse af Tillægsbrødkort, Udsendelse til Postkontorerne af Byttekort m. v.

Under de tre førstnævnte Afdelinger henhørte Fordelingen til de Erhvervsdrivende af de til hver Afdeling henlagte Varer. Endvidere henhørte under disse Afdelinger Kontrollen med og Foranstaltningerne vedrørende Indsendelse fra de Næringsdrivende af de Mærker, disse havde modtaget ved Salg af de paagældende Varer.

Under Afdeling A. henhørte Fordelingen af Sukker til samtlige Bagere, Restauratører, Sukkervarefabrikker o. s. v.; endvidere Fordelingen af Kaffe og The til Re-

stauratorer o. l., desuden Arbejdet med Ombytningen af de fra de Handlende modtagne Husholdningssukkermærker med større Mærker til Indkøb af nye Partier Sukker, Kontroltælling af de fra de Handlende ved Salg af Kaffe og The modtagne Mærker, hvilket Arbejde for Kaffemærkernes Vedkommende blev foretaget i Samarbejde med Kaffenævnet og for Themærkernes Vedkommende i Samarbejde med Grosserer-Societetets Komité.

Endvidere paahvilede der denne Afdeling for Sukkerets Vedkommende at deltage i Udarbejdelsen af de hver Maaned til Postvæsenet udsendte Lister over de de Næringsdrivende tilkommende Sukker- og Smørmærker (jfr. nedenfor), hvilken Udsendelse fandt Sted til ca. 10 000 Adressater.

Desuden var under denne Afdeling henlagt Kontorets Regnskaber, herunder saavel det Regnskab, der vedrørte Salget gennem Postkontorerne af Sukker- og Smørmærker, som det, der vedrørte Godtgørelsen til Kommunerne for indløste Kødabat- og Grynabatmærker, der af Kommunerne indsendtes maanedsvist til Fordelingskontoret til Kontrol, og endelig selve Kontorholds-Regnskabet.

Under Afdeling B. henhørte Rationeringen af Mel, dels til Kagebagning til Bagere og Konditorer, dels til Madlavning til Restauratorer, dels til teknisk Brug, Klistefabrikker, Jernstøberier, Tekstilfabrikker o. s. v. De Melmærker, der tilkom de her nævnte Næringsdrivende, udsendtes direkte fra Kontoret til hver enkelt Næringsdrivende i anbefalet Brev for kortere Perioder, som Regel for tre Maaneder ad Gangen og omfattede ca. 11 000 Breve.

Endvidere henhørte under denne Afdeling Kontroltællingen af de fra Bagere, Brødhandlere, Melhandlere o. s. v. indsendte Brødmærker samt disse Mærkers Ombytning med Melkort, hvilke Kort anvendtes ved Køb af nye Partier Mel paa Møllen og af denne ved Køb af Korn fra Statslager og sluttelig vendte tilbage til Ernæringsraadet som Bilag til Statslagrenes Regnskaber.

Under Afdelingen henhørte dernæst Kontrol med Salg af de fra Udlandet indførte Gryn, hvilken Kontrol fandt Sted paa den Maade, at man fra Grosserer-Societetets Komité modtog Meddelelse om, til hvilke Grossister Grynene var fordelt og fra disse, til hvilke Detaillister de igen havde solgt Grynene, hvorefter disse skulde indsende Mærker, svarende til det Kvantum, som de havde faaet til Raadighed.

Under denne Afdeling var endvidere henlagt den særlige Ekstra-Tildeling af Mærker dels til Folkekøkkener, dels til Hospitaler og Klinikker o. l. Institutioner, der modtog særlige Mærker til Hjælp til deres Drift, i Henhold til Oplysninger om dels Madportionernes Antal i Folkekøkkenerne, dels Belægningerne i Hospitaler o. l. Over samtlige disse Institutioner førtes særskilt Kartothek.

Endelig henhørte under denne Afdeling Tildeling af Ekstra-Rationer i Henhold til Læge-Attester, ca. 50 000 Ekspeditioner pr. Uddelingsperiode.

Under Afdeling C. henhørte Rationeringen af Smør, Flæsk, Fedt og Klaret m. v.

For det første fordeltes gennem denne Afdeling Smørret til Bagere, Restauratører m. fl. paa samme Maade som Tilfældet var for Sukkeret, idet der maanedlig udsendtes til samtlige Landets Postkontorer Fortegnelser over de Næringsdrivende, der var berettiget til at modtage en nærmere fastsat Ration af Smør, ledsaget af de dertil fornødne Smørkort, som af de Næringsdrivende afkøbtes Posthusene imod Erlæggelse af den fastsatte Overpris. Som ovenfor under Omtalen af Afdeling A. anført udarbejdedes disse Forsendelseslister som Fælleslister for Sukker- og Smørrationeringen. Desuden foretoges der paa lignende Maade en Fordeling af Margarine, idet der tildeltes Bagere og Konditorer Ret til at aflage Margarinemærker i Stedet for en Del af de dem tilkommende Smørmærker. Dette Arbejde har iøvrigt været udført i Sam-

arbejde med det af Landbrugsministeriet oprettede Fælleskontor for Rationering af Margarine.

Endvidere foretoges gennem denne Afdeling Rationering af Flæsk til Restauratører, Konservesfabrikker o. s. v., saalænge Slagtingerne tillod Tildeling af Flæsk til dette Brug.

Endvidere blev der gennem Afdelingen foretaget Fordeling af det gennem Slagterierne fremstillede Svinefedt saavel som af et Kvantum Klaret til Kommunerne, idet saavel Svinefedtet som Klaretten skulde sælges imod Smørmærker for at forøge det til Raadighed for Udførselen staaende Kvantum Smør. Der har derefter været ført Kontrol med, at Kommunerne indsendte Smørmærker for det Kvantum Fedt og Klaret, de saaledes havde modtaget.

Under Afdelingen henhørte endvidere Arbejdet med Kontrolltælling af de fra Mejerier indkomne Smørmærker og de fra Slagterier indkomne Flæskemærker i nøje Samarbejde med henholdsvis Smørekspert-Udvalget og Udvalget for de eksportberettigede Svineslagterier, idet Kontrollen foregik paa den Maade, at Mejerier og Slagterier hver Uge til Fordelingskontoret indsendte en Fortegnelse over de fra de Handlende modtagne Mærker for Smør og Flæsk, hvorefter de paagældende Lister, naar Kontrolltællingen af Mærkerne havde fundet Sted, fremsendtes til de respektive Udvalg til Afstemning med de Oplysninger, som Udvalgene direkte modtog angaaende henholdsvis Mejeriernes Smørproduktion og Slagteriernes Slagtinger.

I Forbindelse med Landbrugsministeriet foretoges endelig gennem denne Afdeling Fordeling af det paa de statsautoriserede Benfedtkogerier fremstillede Benfedt, hvilket Produkt blev tildelt dels Leverpostejfabrikanter, dels Bagere til Fedtning af Plader ved Rugbrødsbagning.

Sluttelig skal det anføres, at under denne Afdeling henhørte Kontrollen med de fremstillede Industrikort,

herunder Regnskabet over de i Bankbox henliggende Beholdninger af disse Mærker og deres Anvendelse.

Under Afdeling D. var henlagt de Forhold, der vedrørte Uddelingen gennem Kommunalbestyrelserne af Ernæringsmærker til personligt Brug. Denne Udsendelse fandt Sted i Henhold til Mandtalsregisteret, som førtes à jour og saaledes, at Kommunalbestyrelserne maatte aflægge Regnskab for den Anvendelse, de havde gjort af de af dem modtagne Ernæringskort, saavel som for den til Brug i Uddelingsperioden tilbageholdte Reserve.

Under denne Afdeling henhørte naturligt Korrespondancen vedrørende Kommunalbestyrelsernes Forespørgsler angaaende Tvivlstilfælde ved Uddelingen af Ernæringsmærkerne.

Endvidere henhørte under Afdelingen Udsendelsen af Tillægs-Brødkort og den nærmere Kontrol med denne Uddeling saavel som Kontrollen med Postkontorernes Ombytning af Bytte-Brødkort.

Dernæst hørte under denne Afdeling hele Kontrollen med Fremstillingen af Ernæringskort, hvilken Kontrol foretoges med det Firma, der har Fremstillingen og Leverancen af Ernæringskortene i Entreprise, som Mlemled, idet der af Firmaet førtes nøje Regnskab over de fra Papirfabrikkerne modtagne Ark af det Papir, der særlig er forarbejdet til Brug ved Fremstillingen af Ernæringskortene, saavel som over dette Papirs Udlevering til Trykkerierne og Afstemning med, at der af disse leveredes det Antal Kort, der skulde kunne trykkes paa det givne Kvantum Papir. Denne Kontrol drejede sig ved Fremstillingen af Ernæringskortene for Oktober—November Maaneder 1918 om noget over 600 000 Ark Papir.

Endelig henhørte under denne Afdeling Kontrollen med den til Kontorets Brug byggede Papir-Destruktionsanstalt, hvori alle de Mærker, der daglig indgik til Kontoret, gennemsnitlig ca. 5 Mill. Mærker pr. Arbejdsdag, blev tilintetgjort.

Sluttelig skal det anføres, at Revisionen af samtlige Kontorets Pengeregnskaber saavel som Revisionen af Mærkerne med Finansministeriets Billigelse foretages af Revisions- og Forvaltningsinstituttet i København.

Fordelingskontoret ledes under Departementschefens Ansvar af en af Departementets Embedsmænd som Kontorchef og beskæftigede, da det havde sit største Omfang, foruden fire Afdelingsledere (en for hver af de nævnte Afdelinger A.—D.) et Personale paa ca. 150 Mennesker. I Øjeblikket omfatter Rationeringen alene Sukker og Mel (Brød), idet overgangsvis dels Sukkerrationeringen, dels Hvedemelsrationeringen har været ophævet. Kontorets Personale har derfor kunnet indskrænkes til en fung. Fuldmægtig og ca. 50 Kontormedhjælpere.

BILAG I.

Fortegnelse over Love

vedrørende Det statistiske Departement (Statens statistiske Bureau) og dets Virksomhed 1895—1920.

- Lov Nr. 221 af 16. December 1895 om Ordningen af Statens statistiske Bureau.
- Lov Nr. 37 af 22. Marts 1897 om en Haandværks- og Industritælling i Aaret 1897.
- Lov Nr. 75 af 29. Marts 1904 om Rederes Forpligtelse til at meddele statistiske Oplysninger.
- Lov Nr. 21 af 26. Januar 1906 om en Haandværks- og Industritælling i Aaret 1906.
- Lov Nr. 83 af 4. April 1906 om Anmeldelsespligt for Læger angaaende Ulykkestilfælde, der indtræffe i Landbrug, Skovbrug m. m.
- Lov Nr. 101 af 6. April 1906 om en Stats-Brandforsikringsfond.
- Lov Nr. 42 af 22. Marts 1907 om Lønninger for Ministeriernes Embeds- og Bestillingsmænd, Udenrigsministeriets undtagne.
- Lov Nr. 88 af 5. Maj 1908 om Toldafgifterne m. m.
- Lov Nr. 45 af 7. Marts 1913 om Oprettelse af et tredje Kontorchefs-embede ved Statens statistiske Bureau og om Ændring af Bureauets Navn.
- Lov Nr. 290 af 17. December 1913 om en Haandværks- og Industritælling i Aaret 1914.
- Lov Nr. 229 af 30. August 1915 om Dyrtidshjælp.
- Lov Nr. 119 af 17. April 1916 om Dyrtidstillæg.
- Lov Nr. 363 af 2. December 1916 om Dyrtidstillæg.
- Lov Nr. 493 af 13. Oktober 1917 om Dyrtidstillæg.
- Lov Nr. 139 af 20. Marts 1918 om Angivelse af Varers Værdi ved Ind- og Udførsel.
- Lov Nr. 497 af 28. September 1918 om midlertidigt Løntillæg for Tiden 1. April 1918 til 31. December 1919.
- Lov Nr. 498 af 28. September 1918 om Dyrtidstillæg for Aaret 1919 m. m.
- Lov Nr. 447 af 4. August 1919 om et overordentligt Løn- og Pensions-tillæg.
- Lov Nr. 489 af 12. September 1919 om Statens Tjenestemænd.
- Lov Nr. 557 af 4. Oktober 1919 om Vilkaar for Bortsalg af Jorder i offentligt Eje.
- Lov Nr. 481 af 10. September 1920 om Afgivelse af statistiske Oplysninger om Husleje m. v.

A n m. I ovenstaaende Oversigt er, foruden Bevillingslovene, udeladt en Række af Love om midlertidigt Lønningstillæg, der i Aarene 1901—07 kom til Anvendelse for en Del af Departementets Tjenestemænd.

BILAG II.

Finansministre,

under hvilke Det statistiske Departement (Statens statistiske Bureau) har sorteret 1896—1920.

<i>Christian Ditlev Lüttichau</i>	indtil 23. Maj	1897.
<i>Hugo Egmont Hørring</i>	— 27. April	1900.
<i>Hans William Scharling</i>	— 24. Juli	1901.
<i>Christoffer Hage</i>	— 14. Januar	1905.
<i>Vilhelm Herman Lassen</i>	— 6. April	1908.
<i>Jens Christian Christensen</i>	— 24. Juli	1908.
<i>Niels Thomasius Neergaard</i>	— 12. Oktober	1908.
<i>Charles Brun</i>	— 16. August	1909.
<i>Niels Thomasius Neergaard</i>	— 28. Oktober	1909.
<i>Carl Edvard Cohen Brandes</i>	— 5. Juli	1910.
<i>Niels Thomasius Neergaard</i>	— 21. Juni	1913.
<i>Carl Edvard Cohen Brandes</i>	— 30. Marts	1920.*)
<i>H. P. Hjerl Hansen</i>	— 5. April	1920.
<i>Andreas Michael Koefoed</i>	— 5. Maj	1920.
<i>Niels Thomasius Neergaard</i>		

*) Under Finansminister Brandes' Sygdom var Ledelsen af Finansministeriet i Tiden fra 20. Marts—28. April 1916 overdraget Minister uden Portefeuille *Christoffer Hage*.

BILAG III.

Tjenestemænd i Det statistiske Departement
(Statens statistiske Bureau) 1896—1920.

Navn	Født	Eksamen m. m. og væsentlige Stillinger før og ved Ansættelsen	Stillinger i Departementet (Bureauet)	Afgang fra Departementet (Bureauet)
A. Direktører, Departementschefer:				
1. <i>Rubin, Marcus</i>	$\frac{5}{8}$ 1854	Cand. polit. 1874. Fra 1875 Leder af Københavns Statistik, 1883—95 Chef for Staden Københavns statistiske Kontor.	Bureauchef $\frac{1}{10}$ 1895, Direktør $\frac{1}{1}$ 1896.	$\frac{1}{4}$ 1902 ved hans Udnævnelse til Generaldirektør for Skattevæsenet.
2. <i>Falbe Hansen, Vigand Andreas</i>	$\frac{24}{8}$ 1841	Cand. polit. 1867, Dr. jur. Fra 1877—1902 Professor i Nationaløkonomi ved Københavns Universitet.	Konst. Fuldm. $\frac{1}{7}$ 1870, Fung. Kontorchef $\frac{1}{4}$ 1873, Bureauchef $\frac{19}{8}$ 1875— $\frac{22}{8}$ 1877. Konst. Direktør $\frac{1}{4}$ 1902— $\frac{31}{8}$ 1904.	$\frac{1}{4}$ 1904.
3. <i>Koejoed, Andreas Michael</i>	$\frac{27}{11}$ 1867	Cand. polit. 1891, Sekretær ved Universitetets statistiske Laboratorium 1892—94.	Assistent $\frac{1}{4}$ 1892, Fuldmægtig $\frac{1}{1}$ 1896, Kontorchef $\frac{1}{8}$ 1902 (2. Kontor), Direktør $\frac{1}{4}$ 1904, Departementschef $\frac{1}{4}$ 1913.	$\frac{1}{11}$ 1913 ved hans Udnævnelse til Generaldirektør for Skattevæsenet.
4. <i>Jensen, Adolph Ludvig Otto</i>	$\frac{18}{7}$ 1866	Cand. polit. 1892, Sekretær ved Universitetets statistiske Laboratorium 1894—96.	Assistent $\frac{1}{1}$ 1896, Fuldmægtig $\frac{1}{4}$ 1897, Kontorchef $\frac{1}{7}$ 1903 (1. Kontor), Departementschef $\frac{1}{11}$ 1913.	

Navn	Født	Eksamen m. m. og væsentlige Stillinger før og ved Ansættelsen	Stillinger i Departementet (Bureauet)	Afgang fra Departementet (Bureauet)
B. Kontorchefer:				
5. <i>Bregendahl</i> , Karl Albert	22/7 1819	Cand. phil. 1837	Volontær 1/1 1850, Assist. 1/6 1850, Kancellist 1/4 1855, Fuldmægtig 1/5 1859, Kontorchef 1/1 1896. (1. Kontor).	1/4 1897. (Død 1/11 1897).
6. <i>Lund</i> , Henrik Ferdinand	24/6 1837	Cand. theol. 1864.	Assistent 1/6 1868, Konst. Fuldm. 1/4 1892, Kontorchef 1/1 1896. (2. Kontor).	1/6 1902. (Død 4/1 1914).
7. <i>Holck</i> , Axel Nikolaj	20/1 1863	Cand. polit. 1888.	Ekstraarbejder 1888, Assist. 1/4 1892, Fuldmægtig 1/1 1896, Kontorchef 1/4 1897. (1. Kontor).	1/7 1903 ved hans Udnævnelse til Amtsforvalter for Hjørring Amtsstue-distrikt.
— <i>Koejoed</i> , An-dreas Mi-chael		(se foran under Nr. 3).		
— <i>Jensen</i> , Adolph Ludvig Otto		(se foran under Nr. 4).		
8. <i>Warming</i> , Jens Chri-stian Jesper-sen	9/12 1873	Cand. jur. 1897, Cand. polit. 1901. Assistent ved Universitetets statistiske Laboratorium 1901—04. Docent ved Landbohøjskolen fra 1902.	Kontorchef 1/4 1904. (2. Kont.)	1/6 1919 ved hans Udnævnelse til Professor ved Københavns Universitet.
9. <i>Riis-Hansen</i> , Kristen	26/6 1876	Cand. mag. i Statsvidenskab 1903.	Assistent 1/5 1903, Fuldm. 1/4 1910, Kontorchef 1/4 1913 (3. Kontor) (Orlov 1/4 1914 — 21/12 1916 for at deltage i Forberedelsen af Revision af Skatte-lovgivningen).	1/1 1917 ved hans Udnævnelse til Chef for Told-revisionsdepartementet.

Navn	Født	Eksamen m. m. og væsentlige Stillinger før og ved Ansættelsen	Stillinger i Departementet (Bureauet)	Afgang fra Departementet (Bureauet)
10. <i>Pedersen, Hans Henrik Christian</i>	⁷ / ₂ 1862	Cand. mag. i Statsvidenskab 1900.	Ekstraarbejder 1898, Assistent ¹ / ₂ 1902, Fuldmægtig ¹ / ₁₀ 1907, Kontorchef ¹ / ₁₂ 1913. (1. Kont.)	
11. <i>Dalhoff, Johannes Christian Herlov</i>	²⁴ / ₈ 1880	Cand. mag. i Statsvidenskab 1904. (Assistent ved Universitetets statistiske Laboratorium 1908—1914.)	Ekstraarbejder 1901, Assistent ¹ / ₈ 1905, Fuldmægtig ¹ / ₄ 1913, Fung. Kontorchef ¹ / ₄ 1914 (3. Kont.) Kontorchef ¹ / ₁ 1917.	
12. <i>Cohn, Einar David</i>	²⁵ / ₇ 1885	Cand. polit. 1907.	Ekstraarbejder 1903, Assistent ¹ / ₁₀ 1907, Fuldmægtig ¹ / ₁₂ 1913, Fung. Kontorchef ⁸ / ₁ 1918 (Fordelingskontoret), Kontorchef ¹ / ₈ 1919. (2. Kontor).	
C. Fuldmægtige:				
13. <i>Reck, Frederik</i>	²¹ / ₁ 1845	Cand. polit. 1871. Volontær i Ekspeditionskontoret for Toldsager 1871—73.	Assistent ¹ / ₄ 1873, Fuldmægtig ¹ / ₁ 1896.	¹ / ₄ 1903. (Død ²⁵ / ₁₀ 1910).
— <i>Holck, Axel Nikolaj</i>		(se foran under Nr. 7).		
— <i>Koejoed, Andreas Michael</i>		(se foran under Nr. 3).		
14. <i>Bruun, Laurids Valdemar</i>	²⁵ / ₈ 1864	Cand. polit. 1887.	Assistent ¹ / ₈ 1887, Fuldmægtig ¹ / ₁ 1896.	¹ / ₈ 1896.

Navn	Født	Eksamen m. m. og væsentlige Stillinger før og ved Ansættelsen	Stillinger i Departementet (Bureauet)	Afgang fra Departementet (Bureauet)
15. <i>Farsøe, Oluf Magnus Michael</i>	³² / ₁₂ 1841	Cand. phil. 1862.	Skriver ¹ / ₄ 1877, Assistent ¹ / ₄ 1878, Fuldmægtig ¹ / ₆ 1896.	¹ / ₄ 1910.
— <i>Jensen, Adolph Ludvig Otto</i>		(se foran under Nr. 4).		
16. <i>Jensen, Niels Peter</i>	²⁰ / ₁ 1867	Skolelærereksamen 1885, Cand. mag. i Statsvidenskab 1895.	Assistent ¹ / ₁ 1896, Fuldmægtig ¹ / ₅ 1902.	¹ / ₁₀ 1907 ved hans Ansættelse som konst. Oppbørselsbestyrer i Kolding.
17. <i>Christensen, Niels Christian</i>	¹⁶ / ₁ 1862	Skolelærereksamen 1883, Cand. phil. 1889.	Assistent ¹ / ₁ 1896, Fuldmægtig ¹ / ₄ 1903, Ekspeditionssekretær ¹ / ₆ 1906.	
18. <i>Rode, Svend</i>	¹⁷ / ₆ 1872	Cand. mag. i Statsvidenskab 1896.	Ekstraarbejder 1896, Assistent ¹ / ₄ 1897, Fuldmægtig ¹ / ₁ 1904, Ekspeditionssekr. ¹ / ₄ 1917.	
19. <i>Bang, Niels Frederik Immanuel Omö</i>	¹ / ₂ 1874	Cand. mag. i Statsvidenskab 1900.	Ekstraarbejder 1897, Assistent ¹ / ₄ 1901, Fuldmægtig ¹ / ₆ 1906.	¹ / ₁ 1913 ved hans Udnævnelse til Næstformand i Lands-Overskatteraadet.
— <i>Pedersen, Hans Henrik Christian</i>		(se foran under Nr. 10).		
— <i>Riis-Hansen, Kristen</i>		(se foran under Nr. 9).		
20. <i>Elberling, Johan Vilhelm</i>	¹³ / ₆ 1873	Cand. phil. 1892.	Ekstraarbejder 1899, Assistent ¹ / ₁ 1904, Fuldmægtig ¹ / ₁ 1913.	

Navn	Født	Eksamen m. m. og væsentlige Stillinger før og ved Ansættelsen	Stillinger i Departementet (Bureauet)	Afgang fra Departementet (Bureauet)
— <i>Dalhoff</i> , Johannes Christian Herløv		(se foran under Nr. 11).		
— <i>Cohn</i> , Einar David		(se foran under Nr. 12).		
21. <i>Kofoed</i> , Ove Brandt	$\frac{1}{6}$ 1883	Cand. jur. 1907, Cand. polit. 1910.	Assistent $\frac{1}{11}$ 1907, Fung. Fuldm. $\frac{1}{4}$ 1914, Fuldmægtig $\frac{1}{1}$ 1917.	
22. <i>Kjørboe</i> , Henning	$\frac{28}{4}$ 1885	Cand. polit. 1910 (Assistent ved Universitetets statistiske Laboratorium 1914--17.)	Ekstraarbejder 1910, Assistent $\frac{1}{4}$ 1910, Fung. Fuldm. $\frac{1}{1}$ 1917, Fuldmægtig $\frac{1}{4}$ 1918.	
23. <i>Nybølle</i> , Hans Clausen Jensen	$\frac{23}{2}$ 1885	Cand. mag. i Matematik 1910.	Fung. Assistent $\frac{1}{9}$ 1910, Assistent $\frac{1}{1}$ 1911, Fung. Fuldm. $\frac{1}{4}$ 1918, Fuldmægtig $\frac{1}{9}$ 1919.	
D. Assisterter, Sekretærer:				
24. <i>Stennese</i> , Carl Frederik Cornelius	$\frac{7}{3}$ 1845	Cand. jur. 1871.	Assistent $\frac{1}{4}$ 1872.	$\frac{1}{3}$ 1896 ved hans Ansættelse som retskyndig Registratør under Skibs-, Registrerings- og Maa- lingsvæsenet.
— <i>Farsoe</i> , Oluf Magnus Michael		(se foran under Nr. 15).		
25. <i>Christensen</i> , f. Kornrup, AnnaMargrethe Pauline	$\frac{11}{3}$ 1861		Assistent $\frac{1}{12}$ 1880, Sekretær $\frac{1}{10}$ 1919.	

Navn	Født	Eksamen m. m. og væsentlige Stillinger før og ved Ansættelsen	Stillinger i Departementet (Bureauet)	Afgang fra Departementet (Bureauet)
— <i>Jensen, Adolph Ludvig Otto</i>		(se foran under Nr. 4.)		
26. <i>Hostrup, Aage</i>	¹¹ / ₁₀ 1866	Cand. mag. i Matematik 1891.	Assistent ¹ / ₁ 1896.	¹ / ₂ 1898 ved hans Ansættelse som Beregner i Dansk Folkeforsikringsanstalt.
— <i>Jensen, Niels Peter</i>		(se foran under Nr. 16).		
— <i>Christensen, Niels Christian</i>		(se foran under Nr. 17).		
27. <i>Hansen, Meta Kirstine</i>	²² / ₁₂ 1865	Cand. polit. 1893.	Ekstraarbejder 1893, Assistent ¹ / ₁ 1896, Sekretær ¹ / ₁₀ 1919.	
28. <i>Helms, Johan Christian</i>	¹⁰ / ₁₁ 1865	Cand. jur. 1891.	Assistent ¹ / ₃ 1896.	¹ / ₂ 1898 ved hans Ansættelse som Herredsfuldmægtig.
29. <i>Vedel, Annette</i>	² / ₇ 1863	Cand. phil. 1888, Ammannensis i Matematik ved „Stockholms högskola“ 1894—96.	Assistent ¹ / ₈ 1896.	¹ / ₁₂ 1901 ved hendes Ansættelse som Fabrikinspektør.
— <i>Rode, Svend</i>		(se foran under Nr. 18).		
30. <i>Krarup, Ove Thure</i>	²¹ / ₂ 1867	Cand. jur. 1891, Assistent i Justitsministeriet 1896.	Assistent ¹ / ₄ 1897.	¹ / ₁₁ 1907.
31. <i>Juel, Margrethe Teckla</i>	²¹ / ₈ 1868	Cand. phil. 1890.	Ekstraarbejder 1891, Assistent ¹ / ₂ 1898, Sekretær ¹ / ₁₀ 1919.	

Navn	Født	Eksamen m. m. og væsentlige Stillinger før og ved Ansættelsen	Stillinger i Departementet (Bureauet)	Afgang fra Departementet (Bureauet)
32. <i>Nielsen, Hans Christian</i>	²⁴ / ₇ 1872	Cand. mag. i Matematik 1897.	Assistent ¹ / ₂ 1898.	¹ / ₂ 1902 ved hans Ansættelse som Beregner i Forsikringsselskabet „Fædrelandet“.
— <i>Bang, Niels Frederik Immanuel Omø</i>		(se foran under Nr. 19).		
— <i>Pedersen, Hans Henrik Christian</i>		(se foran under Nr. 10).		
33. <i>Mackeprang, Edvard Philip</i>	¹ / ₂ 1877	Cand. mag. i Statsvidenskab 1901.	Ekstraarbejder 1898, Assistent ¹ / ₂ 1902.	¹ / ₈ 1905.
— <i>Riis-Hansen, Kristen</i>		(se foran under Nr. 9)		
— <i>Elberling, Johan Vilhelm</i>		(se foran under Nr. 20)		
— <i>Dalhoff, Johannes Christian Herlov</i>		(se foran under Nr. 11)		
34. <i>Hansen, Anders</i>	¹⁹ / ₃ 1881	Cand. mag. i Matematik 1906	Assistent ¹ / ₆ 1906	¹ / ₁ 1911 ved hans Ansættelse som Beregner i Livsforsikringsselskabet „Andels-Anstalten“.
— <i>Cohn, Einar David</i>		(se foran under Nr. 12).		
— <i>Kofoed, Ove Brandt</i>		(se foran under Nr. 21).		

Navn	Født	Eksamen m. m. og væsentlige Stillinger før og ved Ansættelsen	Stillinger i Departementet (Bureauet)	Afgang fra Departementet (Bureauet)
— <i>Kjørboe</i> , Henning		(se foran under Nr. 22).		
— <i>Nybølle</i> , Hans Clausen Jensen		(se foran under Nr. 23).		
35. <i>Olsen</i> , Christian Otto Svend	¹⁰ / ₅ 1887	Cand. polit. 1911.	Ekstraarbejder 1908—09 og 1912, Assistent ¹ / ₁ 1913, Sekretær ¹ / ₁₀ 1919.	
36. <i>Maegaard</i> , Eilert	⁸ / ₁ 1889	Cand. jur. 1913.	Ekstraarbejder 1907, Assistent ¹ / ₄ 1913.	¹ / ₁ 1919 ved hans Ansættelse som Sekretær i Fragnævnet.
37. <i>Jacobsen</i> , Jacob Christian	¹⁸ / ₃ 1890	Cand. polit. 1913.	Ekstraarbejder 1913, Assistent ¹ / ₄ 1913.	¹ / ₁ 1917 ved hans Ansættelse som Assistent i Grosserer-Societetets Kontor for Udenrigs-Handel.
38. <i>Høst</i> , Harald	²⁸ / ₈ 1891	Cand. polit. 1913.	Assistent ¹ / ₈ 1913, Sekretær ¹ / ₁₀ 1919.	
39. <i>Bramsnæs</i> , Carl Valdemar	¹² / ₈ 1879	Cand. polit. 1914.	Assistent ¹ / ₂ 1914, Sekretær ¹ / ₁₀ 1919.	
40. <i>Kristensen</i> , Kristen Jørgen	²² / ₁ 1890	Cand. polit. 1914.	Ekstraarbejder 1914, Assistent ¹ / ₁ 1917, Sekretær ¹ / ₁₀ 1919.	
41. <i>Nielsen</i> , Anton Erik	² / ₁₁ 1890	Cand. polit. 1916.	Ekstraarbejder 1913, Assistent ¹ / ₂ 1917.	¹ / ₁₀ 1919 ved hans Ansættelse i privat Handelsvirksomhed.

Navn	Født	Eksamen m. m. og væsentlige Stillinger før og ved Ansættelsen	Stillinger i Departementet (Bureauet)	Afgang fra Departementet (Bureauet)
42. <i>Skade</i> , Hans Niels	²⁰ / ₁₂ 1892	Cand. polit. 1917.	Assistent ¹ / ₄ 1917, Sekretær ¹ / ₁₀ 1919.	
43. <i>Parkov</i> , Inger Johanne	¹⁵ / ₄ 1890	Cand. polit. 1917.	Assistent ¹ / ₈ 1917.	¹ / ₁₂ 1918 ved hendes Ansættelse som Assistent under Københavns Magistrat.
44. <i>Korst</i> , Knud Erik Poul	²¹ / ₁ 1894	Cand. polit. 1919.	Assistent ¹ / ₂ 1919, Sekretær ¹ / ₁₀ 1919.	
45. <i>Børup</i> , Olaf	²⁰ / ₈ 1883	Cand. mag. i Naturhistorie 1907, Cand. polit. 1918, Adjunkt ved Kolding højere Almenskole 1912—18.	Assistent ¹ / ₄ 1919.	¹ / ₁₀ 1919 ved hans Ansættelse som Lærer ved Købmandsskolen.
46. <i>Heckscher</i> , Esther	³ / ₈ 1892	Cand. polit. 1919.	Ekstraarbejder 1919, Assistent ¹ / ₈ 1919, Sekretær ¹ / ₁₀ 1919.	
47. <i>Nielsen</i> , Svend Aage	¹⁵ / ₈ 1893	Cand. polit. 1919.	Ekstraarbejder 1914, Sekretær ¹ / ₁₀ 1919.	
48. <i>Steenstrup</i> , Carl Flach	²² / ₈ 1896	Cand. polit. 1919.	Ekstraarbejder 1919, Sekretær ¹ / ₁₀ 1919.	
49. <i>Vedel-Petersen</i> , Knud Otto	²⁴ / ₃ 1892	Cand. polit. 1916, Fuldmægtig i Statsbanernes Hovedrevisorat 1919—20.	Ekstraarbejder 1912, Sekretær ¹ / ₇ 1920.	
E. Kontorassistenter:				
50. <i>Elberling</i> , Johanna Maria	²⁸ / ₁₂ 1871		Ekstraarbejder 1895, Medtjælper ¹ / ₄ 1916, Kontorassistent ¹ / ₁₀ 1919.	

Navn	Født	Eksamen m. m. og væsentlige Stillinger før og ved Ansættelsen	Stillinger i Departementet (Bureauet)	Afgang fra Departementet (Bureauet)
51. <i>Steil</i> , Mary Therese	¹⁶ / ₇ 1873	Præliminæreksamen.	Ekstraarbejder 1899, Medhjælper ¹ / ₄ 1916, Kontorassistent ¹ / ₁₀ 1919.	
52. <i>Jöhnke</i> , Kathrine	⁶ / ₁₂ 1866		Ekstraarbejder 1906, Medhjælper ¹ / ₄ 1916, Kontorassistent ¹ / ₁₀ 1919.	
53. <i>Hegermann-Lindencrone</i> , f. Jørgensen, Emma Dorothea	²² / ₈ 1873		Ekstraarbejder 1909, Medhjælper ¹ / ₄ 1918, Kontorassistent ¹ / ₁₀ 1919.	
54. <i>Christensen</i> , Aage Svend Grant	¹⁸ / ₁ 1886		Ekstraarbejder 1908, Ekspedient ¹ / ₁ 1913, Kontorassistent ¹ / ₁₀ 1919.	¹ / ₇ 1920 ved hans Ansættelse som Kontorassistent i Indenrigsministeriet.
55. <i>Bøgh</i> , Ingertha Marie Eleonore	¹¹ / ₈ 1877		Ekstraarbejder 1913, Kontorassistent ¹ / ₁₀ 1919.	
56. <i>Riemann</i> , f. Jespersen, Elisabeth	²⁷ / ₁₁ 1894	Præliminæreksamen.	Ekstraarbejder 1914, Kontorist ¹ / ₁₀ 1919, Kontorassistent ¹ / ₇ 1920.	
F. Skrivere, (Ekspedienter), Medhjælpere, Kontorister:				
57. <i>Beck</i> , Charles Gustav Adolph	²⁷ / ₈ 1860	Cand. polyt. 1888.	Skriver ¹ / ₅ 1894.	¹ / ₈ 1896.

Navn	Født	Eksamen m. m. og væsentlige Stillinger før og ved Ansættelsen	Stillinger i Departementet (Bureauet)	Afgang fra Departementet (Bureauet)
58. <i>Brinckmann</i> , Johan Vilhelm Valdemar	18/9 1848	Ritmester og Eskadronschef 1885—93.	Ekspedient 1/9 1896.	10/11 1911, afgaaet ved Døden.
59. <i>Daniel</i> , Aage — <i>Christensen</i> , Aage Svend Grant	20/12 1885	(se ovenfor under Nr. 54).	Ekstraarbejder 1908, Ekspedient 1/12 1911.	1/1 1913 ved hans Ansættelse som Assistent ved Rigshospitalet.
— <i>Elberling</i> , Johanna Maria		(se ovenfor under Nr. 50).		
— <i>Steil</i> , Mary Therese		(se ovenfor under Nr. 51).		
60. <i>v. Kohl</i> , f. Lundelius, Signe — <i>Jöhnke</i> , Kathrine	20/1 1876	(se ovenfor under Nr. 52).	Ekstraarbejder 1902, Medhjælper 1/4 1916, Kontorist 1/10 1919.	
61. <i>Gemzøe</i> , Ellen Anna Elise	21/3 1881	Præliminæreksamen.	Ekstraarbejder 1908, Medhjælper 1/4 1918, Kontorist 1/10 1919.	
62. <i>Ramsing</i> , Agnete Mathilde	11/7 1881		Ekstraarbejder 1909, Medhjælper 1/4 1918, Kontorist 1/10 1919.	

Navn	Født	Eksamen m. m. og væsentlige Stillinger før og ved Ansættelsen	Stillinger i Departementet (Bureauet)	Afgang fra Departementet (Bureauet)
— <i>Hegermann-Lindencrone</i> , f. Jørgensen, Emma Doro- thea		(se ovenfor under Nr. 53).		
63. <i>Bang</i> , Inger	22/10 1891	Realeksamen.	Ekstraarbejder 1910, Kontorist 1/10 1919.	1/4 1920.
64. <i>Nielsen</i> , Ce- cilie Petrea Dorthea	23/9 1883		Ekstraarbejder 1910, Kontorist 1/10 1919.	
65. <i>Nielsen</i> , El- len Marie	29/10 1890		Ekstraarbejder 1910, Kontorist 1/10 1919.	
66. <i>Nielsen</i> , f. Hou, Edel Katrine Jacobine	8/8 1870		Ekstraarbejder 1910, Kontorist 1/10 1919.	
67. <i>Winther</i> , El- len Magna	28/7 1891	Pigeskoleeksamen.	Ekstraarbejder 1910, Kontorist 1/10 1919.	
68. <i>Rørdam</i> , f. Skram, Jo- hanne	9/10 1889	Cand. phil.	Ekstraarbejder 1910, Kontorist 1/10 1919.	1/4 1920.
69. <i>Gram</i> , Else Marie Helene	4/8 1880		Ekstraarbejder 1911, Kontorist 1/10 1919.	
70. <i>Steenberg</i> , El- len Caroline	28/12 1889	Handelsskoleeksamen.	Ekstraarbejder 1911, Kontorist 1/10 1919.	
71. <i>Brandt</i> , Ma- rie Othilie Eleonora	9/8 1887	Præliminæreksamen.	Ekstraarbejder 1911, Kontorist 1/10 1919.	

Navn	Født	Eksamen m. m. og væsentlige Stillinger før og ved Ansættelsen	Stillinger i Departementet (Bureauet)	Afgang fra Departementet (Bureauet)
72. <i>Wulff</i> , f. Blume, Anna Elisabeth	29/11 1890	Præliminæreksamen.	Ekstraarbejder 1911, Kontorist 1/10 1919.	1/8 1920.
73. <i>Grove</i> , Manna Kirstine	29/8 1893	Præliminæreksamen.	Ekstraarbejder 1913, Kontorist 1/20 1919.	
74. <i>Holmer</i> , f. Friis, Dagny	1/8 1893	Cand. phil.	Ekstraarbejder 1914, Kontorist 1/10 1919.	
-- <i>Riemann</i> , f. Jespersen, Elisabeth		(se foran under Nr. 56).		
75. <i>Odehahn</i> , f. Grønqvist, Agnete Betty Christine	29/4 1879		Ekstraarbejder 1914, Kontorist 2/10 1919.	
76. <i>Junge</i> , Sara Elise	22/10 1881		Ekstraarbejder 1914, Kontorist 1/10 1919.	
77. <i>Jensen</i> , Asta Johanne	1/2 1891	Præliminæreksamen, Handelsskoleeksamen.	Ekstraarbejder 1914, Kontorist 1/10 1919.	
78. <i>Nørresø</i> , Karen Sofie Nielsen	1/8 1897	Pigeskoleeksamen.	Ekstraarbejder 1915, Kontorist 1/10 1919.	
79. <i>Edmund</i> , f. Bahnson, Kaja	11/8 1893	Handelsskoleeksamen.	Ekstraarbejder 1915, Kontorist 1/10 1919.	1/8 1920.

Navn	Født	Eksamen m. m. og væsentlige Stillinger før og ved Ansættelsen	Stillinger i Departementet (Bureauet)	Afgang fra Departementet (Bureauet)
80. <i>Munk</i> , Inge- borg Chris- tine Marie	29/8 1878		Ekstraarbejder 1916, Kontorist 1/10 1919.	
81. <i>Dalhoff</i> , Aase	2/1 1897	Cand. phil.	Ekstraarbejder 1916, Kontorist 1/10 1919.	
82. <i>Carlsen</i> , f. Nørgaard, Christine Louise	20/8 1897		Ekstraarbejder 1916, Kontorist 1/10 1919.	1/12 1920
83. <i>Bentzen</i> , In- ger Margre- the	18/8 1891	Cand. phil.	Ekstraarbejder 1916, Kontorist 1/10 1919.	
84. <i>Franck</i> , El- len Rigmor	20/1 1896	Pigeskoleeksamen.	Ekstraarbejder 1916, Kontorist 1/10 1919.	
85. <i>Heje</i> , Karin Rigmor	29/10 1894	Realeksamen.	Ekstraarbejder 1916, Kontorist 1/10 1919.	1/1 1920.
86. <i>Høeg-Jensen</i> , Dagny	29/10 1895	Cand. phil.	Ekstraarbejder 1916, Kontorist 1/10 1919.	1/8 1920 ved hendes An- sættelse som Kontoras- sistent i Marineministe- riet.
87. <i>Kroggh</i> , Edel Kirstine	27/8 1881	Præliminæreksamen	Ekstraarbejder 1916, Kontorist 1/10 1919.	
88. <i>Thomsen</i> , Ka- ja Helfrida	24/8 1892	Handelsskoleeksamen.	Ekstraarbejder 1916, Kontorist 1/10 1919.	
89. <i>Tholander</i> , Else Broen	24/11 1895	Pigeskoleeksamen.	Ekstraarbejder 1917, Kontorist 1/10 1919.	

Navn	Født	Eksamen m. m. og væsentlige Stillinger før og ved Ansættelsen	Stillinger i Departementet (Bureauet)	Afgang fra Departementet (Bureauet)
90. <i>Hvam</i> , Inge- borg	27/3 1898	Realeksamen.	Ekstraarbejder 1917, Kontorist 1/10 1919.	
91. <i>Kempel</i> , f. Rasmussen, Ane Frede- rikke Emilie	6/3 1875	Handelsskoleeksamen.	Ekstraarbejder 1917, Kontorist 1/10 1919.	
92. <i>Frandsen</i> , Marie Ka- thrine	12/2 1896	Cand. phil.	Ekstraarbejder 1917, Kontorist 1/10 1919.	
93. <i>Aschengreen</i> , Emilie Mar- grethe	11/6 1892		Ekstraarbejder 1917, Kontorist 1/10 1919.	
94. <i>Egeberg</i> , f. v. Bülów, Do- ris Johanne de Hemmer	27/10 1891	Realeksamen, Posteks- amen.	Ekstraarbejder 1917, Kontorist 1/10 1919.	
95. <i>Ipsen</i> , Inger Marie	19/2 1886	Præliminæreksamen.	Ekstraarbejder 1917, Kontorist 1/10 1919.	
96. <i>Levin</i> , Ella Helene	7/5 1894	Pigeskoleeksamen.	Ekstraarbejder 1917, Kontorist 1/10 1919.	
97. <i>Mielche</i> , Astrid Vita Margrethe	11/10 1888		Ekstraarbejder 1917, Kontorist 1/10 1919.	
98. <i>Blume</i> , Anna Lovise Rig- mor	2/3 1894	Cand. phil.	Ekstraarbejder 1917, Kontorist 1/10 1919.	

Navn	Født	Eksamen m. m. og væsentlige Stillinger før og ved Ansættelsen	Stillinger i Departementet (Bureauet)	Afgang fra Departementet (Bureauet)
99. <i>Balslev</i> , Marie Elisabeth	$\frac{5}{2}$ 1898		Ekstraarbejder 1917, Kontorist $\frac{1}{1}$ 1920.	
100. <i>Boserup</i> , Käthy	$\frac{28}{6}$ 1888		Ekstraarbejder 1917, Kontorist $\frac{1}{4}$ 1920.	
101. <i>Folkenberg</i> , f. Vang, Julie Edle Frederikke	$\frac{19}{2}$ 1889		Ekstraarbejder 1917, Kontorist $\frac{1}{4}$ 1920.	
102. <i>Bogvad</i> , Karen Christine	$\frac{20}{9}$ 1896	Pigeskoleeksamen.	Ekstraarbejder 1917, Kontorist $\frac{1}{6}$ 1920.	$\frac{1}{10}$ 1920.
103. <i>Nicolaisen</i> , Ingeborg	$\frac{31}{8}$ 1878	Handelsskoleeksamen.	Ekstraarbejder 1917, Kontorist $\frac{1}{7}$ 1920.	
104. <i>Prahl</i> , Karen	$\frac{21}{12}$ 1887		Ekstraarbejder 1911—18 og 1919, Kontorist $\frac{1}{9}$ 1920.	
105. <i>Clausen</i> , Johanne Marie	$\frac{17}{7}$ 1894	Cand. phil.	Ekstraarbejder 1915—17 og 1918—20, Kontorist $\frac{1}{10}$ 1920.	
106. <i>Lesse</i> , f. Petersen, Marie	$\frac{9}{10}$ 1875		Ekstraarbejder 1917, Kontorist $\frac{1}{13}$ 1920.	
107. <i>Jensen</i> , Nanna Karen Bodil	$\frac{1}{2}$ 1886		Ekstraarbejder 1917, Kontorist $\frac{1}{32}$ 1920.	
G. Kontorbude:				
108. <i>Christensen</i> , Rasmus	$\frac{13}{11}$ 1859		Kontorbud $\frac{1}{7}$ 1896.	
109. <i>Hansen</i> , Jens Valdemar	$\frac{1}{10}$ 1886		Kontorbud $\frac{1}{4}$ 1918.	

BILAG IV.

Forretningernes Fordeling mellem Det statistiske Departements Kontorer den 1. December 1920.

Første Kontor.

Landets Areal; kartografiske Arbejder. — Landets administrative Inddeling. — Landbrugsstatistik, herunder: Statistik over Landejendommenes Størrelse og Besiddelsesmaade; Stats-Husmandsbrug; Arealets Anvendelse; Kreaturtællinger; Høststatistik; Salg af Landejendomme og Ejendomspriser; Kapitelstakster; Landbrugets Andelsvirksomhed. — Skovbrugsstatistik. — Havebrugsstatistik. — Vurderinger til Ejendomsskyld. — Statistik over Behæftelser af faste Ejendomme. — Statistik over offentlige Valg.

(Personale: 1 Fuldmægtig, 2 Sekretærer, 3 Kontorister og 18 Ekstraarbejdere.)

Andet Kontor.

Befolkningsstatistik, herunder: Folketællinger; Statistik over Ægteskaber, Fødsler og Dødsfald; Selvmord og Dødsfald ved ulykkelige Hændelser; Udvandring. — Undervisningsstatistik, herunder: Folkeskolen, højere Almenskoler, Landbrugs- og Folkehøjskoler. — Retsplejestatistik, herunder: den civile Retspleje; Strafferetsplejen. — Alkoholstatistik. — Finansstatistik, herunder: Statens, Kommunernes og Havnenes Regnskaber; Indkomst- og Formueskat; Arveafgift; Forlystelsesskat. — Pengeinstitutter; herunder: Sparekasser. — Aktie- og Andelselskaber. — Offentlige Understøttelser. — Færøerne. — Grønland. — Departementets Bibliotek.

(Personale: 3 Fuldmægtige, 4 Sekretærer, 2 Kontorassistenter, 5 Kontorister og 19 Ekstraarbejdere.)

Tredje Kontor.

Handelsstatistik (Vareomsætningen med Udlandet). — Skibsfartsstatistik; Handelsflaaden. — Industristatistik, herunder den industrielle Produktionsstatistik. — Socialstatistik, herunder: Statistik over

Arbejdsvilkaarene (Arbejds løn og Arbejdstid m. v.); Arbejdsoverenskomster; Arbejdsstandsninger; Arbejdsledighed; Bolig- og Huslejestatistik; Detailpriser; Husholdnings- og Forbrugsstatistik.

(Personale: 1 Fuldmægtig, 2 Toldfuldmægtige (tjenestegørende), 6 Sekretærer, 2 Kontorassistenter, 24 Kontorister og 21 Ekstraarbejdere.)

Det midlertidige „Fordelingskontor“.

Varetagelse af de med Centralledelsen af Levnedsmiddelrationeringen forbundne Forretninger.

(Personale: 1 Sekretær, 1 Kontorassistent, 5 Kontorister og 50 Ekstraarbejdere.)

Udenfor Kontorerne

falder: Departementets Arbejdsplan og Aarsberetning, Budget, Regnskab og Kasse. Disse Forretninger varetages under Departementschefens direkte Tilsyn af Sekretæren, under hvem endvidere er henlagt følgende Sager: Redaktionen af »Statistisk Aarbog« og »Statistiske Efterretninger«; Besvarelse af saadanne Førespørgsler m. v., som ikke kræver Undersøgelse ved Kontorerne. Endvidere: Tilsyn med Journalføring og Ekspedition af Posten samt Departementets Arkiv.

Endelig sorterer de Stats-Brandforsikringsfonden vedrørende Forretninger direkte under Departementschefen.

(Personale, beskæftiget med Forretninger, der ikke er henlagt under noget af Kontorerne: 1 Fuldmægtig, 1 Kontorassistent, 3 Kontorister og 1 Ekstraarbejder.)

BILAG V.

Omkostningerne ved Driften af Det statistiske Departement (Statens statistiske Bureau) 18^{95/96}—19^{19/20}*)

Finansaar	Lønninger og Honorarer**)		Trykning og Udgivelse af Skrifter	Øvrige Udgifter	Tilsammen**)
	til Tjenestemænd	til Ekstraarbejdere og anden Medhjælp			
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1895—96.....	21 035	6 000	16 000	4 533	47 568
1896—97.....	29 378	6 000	15 800	6 900	58 078
1897—98.....	29 500	12 000	17 000	8 900	67 400
1898—99.....	29 967	12 000	17 000	16 208	75 175
1899—1900.....	30 300	11 600	24 000	17 716	83 616
1900—01.....	30 967	14 600	36 000	14 922	96 489
1901—02.....	35 460	31 850	27 126	19 902	114 338
1902—03.....	32 281	41 120	30 000	15 864	119 265
1903—04.....	30 110	20 824	29 090	20 136	100 160
1904—05.....	35 320	16 426	22 512	17 944	92 202
1905—06.....	34 870	17 691	22 248	26 468	101 277
1906—07.....	37 420	23 325	26 164	19 752	106 661
1907—08.....	46 650	21 806	32 079	17 530	118 065
1908—09.....	49 001	26 080	31 971	18 425	125 477
1909—10.....	50 050	30 355	31 317	27 838	139 560
1910—11.....	49 333	46 761	27 299	30 556	153 949
1911—12.....	49 734	58 832	31 573	39 934	180 073
1912—13.....	51 742	58 418	36 747	31 357	178 264
1913—14.....	54 958	50 710	36 300	23 016	164 984
1914—15.....	54 658	55 043	28 314	28 502	166 517
1915—16.....	56 433	63 464	25 982	45 291	191 170
1916—17.....	67 623	79 325	25 978	47 388	220 314
1917—18.....	77 213	102 964	42 349	55 813	278 339
1918—19.....	108 926	154 303	78 353	69 704	411 286
1919—20.....	225 044	145 380	92 099	77 024	539 547

*) Oversigten omfatter ikke Omkostningerne ved Driften af det midlertidige Fordelingskontor.

**) I Tallene er indbefattet Lønningsudgifter (Dyrtidstillæg o. l.), der i Statsregnskaberne er bogførte paa andre Konti end Departementets.

BILAG VI.

Fortegnelse over Det statistiske Departements (Statens statistiske Bureau's) Publikationer 1896—1920.

1. Statistisk Tabelværk.

4. Række.

Litra A. Nr. 9.

Vielser, Fødte og Døde i Aarene 1890—94.

Litra C. Nr. 9.

Danmarks Jordbrug efter Hartkorn den 1. Januar 1895.

Litra D. Nr. 27 og 29.

Kongerigets Handelsflaade og Skibsfart 1895 og 1896.

— Nr. 28 og 30.

Kongerigets Vareindførsel og -udførsel, Brændevinsproduktion m. v. 1895 og 1896.

Litra E. Nr. 4.

Kommuneregnskaber 1890—94.

5. Række.

Litra A. Nr. 3, 4, 9 og 10.

Folketællingen i Kongeriget Danmark den 1. Februar 1901, 1. og 2. Del og den 1. Februar 1911, 1. og 2. Del.

— Nr. 5.

Befolkningsforholdene i Danmark i det 19. Aarhundrede.

— Nr. 2, 6, 8 og 13.

Ægteskaber, Fødte og Døde i Aarene 1895—1900, 1901—05, 1906—10, 1911—15.

— Nr. 1, 7 og 12.

Danmarks Haandværk og Industri ifølge Tællingen den 25. Maj 1897, den 12. Juni 1906 og den 26. Maj 1914.

— Nr. 11.

Bolig- og Husleje forhold i Danmarks Købstæder i 1911.

— Nr. 14.

Erhvervs- og Indtægtsforholdene den 1. Februar 1916.

Litra B. Nr. 1 og 3.

Den civile Retspleje i Aarene 1891—95 og 1896—1900.

— Nr. 2.

Den kriminelle Retspleje i Aarene 1891—96.

— Nr. 4.

Strafferetsplejen i Aarene 1897—1900.

— Nr. 5 og 6.

Danmarks civile og kriminelle Retspleje i Aarene 1901—05 og 1906—10.

Litra C. Nr. 1 og 3.

Arealets Benyttelse i Danmark den 15. Juli 1896 og den 15. Juli 1907.

— Nr. 2 og 5.

Kreaturholdet i Danmark den 15. Juli 1898 og den 15. Juli 1909.

— Nr. 4.

Landbrugsforhold i Danmark siden Midten af det 19. Aarhundrede.

Litra D. Nr. 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 19, 21, 23, 25, 27 og 34.

Danmarks Handelsflaade og Skibsfart 1897, 1898, 1899, 1900, 1901, 1902, 1903, 1904, 1905, 1906, 1907, 1908, 1909, 1910 og 1911—15.

— Nr. 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36 og 37.

Danmarks Vareindførsel og -Udførsel 1897, 1898, 1899, 1900, 1901, 1902, 1903, 1904, 1905, 1906, 1907, 1908, 1909, 1910, 1911, 1912, 1913, 1914, 1915, 1916, 1917 og 1918.

Litra E. Nr. 1, 5, 8 og 11.

Kommune- og Havneregnskaber 1895—99, 1900—19⁰⁴/₀₅, 19⁰⁵/₀₆—19⁰⁹/₁₀ og 19¹⁰/₁₁—19¹⁴/₁₅.

— Nr. 2.

Danmarks Statsfinanser i Aarene 18⁸⁷/₈₈—19⁰³/₀₄.

— Nr. 3, 6 og 10.

Vurderingen til Ejendomsskyld pr. 1. Juli 1904, 1. Juli 1909 og 1. Juli 1916.

— Nr. 4 og 7.

Indkomst- og Formueforhold efter Skatteansættelsen for Skatteaaret 1904—05 og 1909—10.

— Nr. 9.

Prioritetsgælden i Danmark pr. 1. Juli 1909.

2. Statistiske Meddelelser.

3. Række.

Bind 16. (1896).

1. Salg af Landejendomme i Danmark i Tiaaret 1885—94.
2. Høstens Udfald i Danmark 1895. Foreløbig Redegørelse. Kapitelstaksterne for Aaret 1895.
3. Danmarks Vareomsætning med Udlandet samt Tilvirkning af Spiritus m. m. 1895.
4. Høstudbyttet i Danmark i Aaret 1895.

Bind 17. (1897).

- 1—3. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Jan., April og Juli Kvartaler 1896.
4. Høstens Udfald i Danmark 1896. Foreløbig Redegørelse.
5. Alderdomsunderstøttelsen i Aaret 1894.
6. Kommunale Mandtal og Folketællinger 1895—96.
7. Kapitelstakster for Afgrøden m. v. 1896.
8. Danmarks Vareomsætning med Udlandet samt Tilvirkning af Spiritus m. v. 1896.
9. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Oktober Kvartal 1896.

Bind 18. (1897).

1. De dansk-vestindiske Øers Ind- og Udførsel af Varer 1. April 1884 til 31. Marts 1894 med Tillæg til 31. Marts 1896.
2. Selvmordene i Danmark i Tiaaret 1886—95.
3. Høstudbyttet i Danmark i Aaret 1896.
4. Love og Cirkulærer m. v. vedrørende Bureauet og dets Arbejde.

4. Række.

Bind 1. (1897).

- 1—2. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Jan. og April Kvartaler 1897.
3. Arealets Benyttelse i det egentlige Danmark den 15. Juli 1896.
4. Lønningsforhold vedr. Statens dag- og akkordlønnede Arbejdere.
5. Høstens Udfald i Danmark 1897. Foreløbig Redegørelse.
6. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Juli Kvartal 1897.

Bind 2. (1898).

1. Alderdomsunderstøttelsen i Aarene 1895 og 1896.
2. Kapitelstakster for Afgrøden m. v. 1897.
3. Høsten i Danmark. Reviderede Tabeller for hvert af Aarene 1875—96.
4. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i 1897 samt Tilvirkning af Spiritus m. v.

5. Danmarks Haandværks- og Industrivirksomheder den 25. Maj 1897. Foreløbig Redegørelse.
6. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Oktober Kvartal 1897.

Bind 3. (1898).

1. Høsten i Danmark i Aaret 1897.
2. Betænkning om Bestemmelsen af Danmarks Fladeindhold.
3. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Jan.—Marts 1898.
4. Folketingsvalgene 9. April 1895 og 5. April 1898.
5. Statskontrolerede Produktioner 1897.
6. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i April—Juni 1898.

Bind 4. (1899).

1. Høstens Udfald i 1898. Foreløbig Redegørelse.
2. De danske Sparekasser i Femaaret 18⁹¹/₉₂—18⁹⁵/₉₆ med Tillæg for 18⁹⁶/₉₇.
3. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Juli—Sept. 1898.
4. Kapitelstakster for Afgrøden m. v. 1898.
5. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i 1898 samt Tilvirkning af Spiritus m. v.
6. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Okt.—Decbr. 1898.

Bind 5. (1899).

1. Høsten i Danmark i Aaret 1898.
2. Statskontrolerede Produktioner 1898.
3. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Jan.—Marts 1899.
4. Kreaturtællingen i Danmark den 15. Juli 1898.
5. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i April—Juni 1899.
6. Høstens Udfald i 1899. Foreløbig Redegørelse.
7. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Juli—Septbr. 1899.
8. Tyende- og Daglejrlønnen i Landbruget 1897.

Bind 6. (1900).

1. Kapitelstakster for Afgrøden m. v. 1899.
2. Arbejdsløn i Industrien 1897.
3. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i 1899 samt Tilvirkning af Spiritus m. v.
4. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Okt.—Dec. 1899.
5. Høsten i Danmark Aaret i 1899.
6. Danske Arbejderfamiliers Forbrug. 1. Afdeling: Byarbejdere.

Bind 7. (1900).

1. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Januar—Marts 1900.
2. Statskontrolerede Produktioner 1899.
3. Ulykkestilfælde paa Sjælland i September—December 1898.
4. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i April—Juni 1900.

5. Forhandlingerne ved det fællesnordiske statistiske Møde i København 27.—30. August 1900.
6. Høstens Udfald i 1900. Foreløbig Redegørelse.

Bind 8. (1901).

1. Fæste-, Leje- og Tjenestehuse samt Landarbejderfamilierne i disse i Aaret 1899.
2. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Juli—September 1900.
3. Kapitelstakster for Afgrøden m. v. 1900.
4. Strejker og Lock'outs i Danmark 1897—1899.

Bind 9. (1901).

1. Foreløbig Opgørelse af Folkemængden den 1. Februar 1901 i det egentlige Danmark.
2. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i 1900 samt Tilvirkning af Spiritus m. v.
3. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Okt.—Dec. 1900.
4. Høsten i Danmark i Aaret 1900.
5. Salg af Landejendomme 1895—99.
6. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Januar—Marts 1901.
7. Statskontrollerede Produktioner 1900.

Bind 10. (1901).

1. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i April—Juni 1901.
2. Folketingsvalgene den 3. April 1901.
3. Folkemængden 1. Februar 1901 i Kongeriget Danmark.
4. Høstens Udfald i 1901. Foreløbig Redegørelse.

Bind 11. (1902).

1. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Juli—September 1901.
2. Danske Arbejderfamiliers Forbrug. 2. Afdeling: Landarbejdere.
3. Kapitelstakster for Afgrøden m. v. 1901.
4. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i 1901 samt Tilvirkning af Spiritus m. v.
5. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Okt.—Dec. 1901.
6. Høsten i Danmark i Aaret 1901.
7. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Januar—Marts 1902.
8. Statskontrollerede Produktioner 1901.

Bind 12. (1903).

1. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i April—Juni 1902.
2. Høstens Udfald i 1902. Foreløbig Redegørelse.
3. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Juli—September 1902.
4. Kapitelstakster for Afgrøden m. v. 1902.
5. Folketællingen paa de dansk-vestindiske Øer den 1. Februar 1901.
6. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i 1902 samt Tilvirkning af Spiritus m. v.
7. Arealets Benyttelse i Danmark den 15. Juli 1901.

Bind 13. (1903).

1. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Oktober—December 1902.
2. Høsten i Danmark i Aaret 1902.
3. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Januar—Marts 1903.
4. Statskontrollerede Produktioner 1902.
5. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i April—Juni 1903.
6. Folketingsvalgene d. 16. Juni 1903.
7. Alderdomsunderstøttelsen i Aarene 1897—1901.
8. Høstens Udfald i 1903. Foreløbig Redegørelse.

Bind 14. (1904).

1. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Juli—September 1903.
2. Folketællingen paa Island den 1. November 1901.
3. Kapitelstakster for Afgroden m. v. 1903.
4. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i 1903 samt Tilvirkning af Spiritus m. v.
5. Folketællingen i Grønland den 1. Oktober 1901.
6. Oplysninger om Danmarks Ejendomme med Jordtilliggende 1901.

Bind 15. (1904).

1. Kapitelstakster i ældre og nyere Tid.
2. Fattigvæsenet i Danmark i Aaret 1901.

Bind 16. (1904).

1. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Oktober—December 1903.
2. Høsten i Danmark i Aaret 1903.
3. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Januar—Marts 1904.
4. Statskontrollerede Produktioner 1903.
5. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i April—Juni 1904.
6. Kreaturholdet i Danmark den 15de Juli 1903.
7. Kommunale Valg.
8. Høstens Udfald i Danmark 1904. Foreløbig Redegørelse.

Bind 17. (1905).

1. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Juli—September 1904.
2. De nye Statsskatter i Skatteaaret 1904—05.
3. Kapitelstakster for Afgroden m. v. 1904.
4. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i 1904 samt Tilvirkning af Spiritus m. v.
5. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Oktober—December 1904.
6. Høsten i Danmark i Aaret 1904.
7. Statskontrollerede Produktioner 1904.
8. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Januar—Marts 1905.

Bind 18. (1905).

1. Ægteskabs-Statistik.
2. De fattigunderstøttede i Danmark i Aaret 1901.

Bind 19. (1906).

1. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i April—Juni 1905.
2. Høstens Udfald i 1905. Foreløbig Redegørelse.
3. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Juli—September 1905.
4. Ansættelserne til Indkomst- og Formueskatten i Skatteaaret 1905—06.
5. Kapitelstakster for Afgrøden m. v. 1905.
6. Strejker og Lock'outs i Danmark 1900—1904.
7. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i 1905 samt Tilvirkning af Spiritus m. v.

Bind 20. (1906).

1. Salg af Landejendomme 1900—04.
2. Tyende- og Daglejerlønnen i Landbruget 1905.
3. Danmarks Areal.
4. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Okt.—Dec. 1905.
5. Høsten i Danmark i Aaret 1905.

Bind 21. (1906).

1. Folkemængden den 1. Februar 1906 i Kongeriget Danmark.
2. Statskontrollerede Produktioner 1905.
3. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Januar—Marts 1906.
4. Husmandsbrug, oprettede i Finansaarene 19⁰⁰/₀₁—19⁰⁴/₀₅ i Henhold til Lov af 24. Marts 1899.

Bind 22. (1907).

1. Folketingsvalgene den 29. Maj 1906.
2. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i April—Juni 1906.
3. Høstens Udfald i 1906. Foreløbig Redegørelse.
4. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Juli—September 1906.
5. Landbrugets Andelsvirksomhed.
6. Kapitelstakster for Afgrøden m. v. 1906.
7. Ansættelserne til Indkomst- og Formueskatten i Skatteaaret 1906—07.

Bind 23. (1907).

1. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i 1906 samt Tilvirkning af Spiritus m. v.
2. Kommunale Valg i Aarene 1905 og 1906.
3. Danmarks Haandværks- og Industrivirksomheder ved Tællingen den 12. Juni 1906. Foreløbig Redegørelse.
4. Danmarks Folkehøjskoler og Landbrugsskoler i 19⁰⁴/₀₅ og 19⁰⁵/₀₆.
5. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Okt.—Dec. 1906.
6. Selvmord og Dødsfald ved ulykkelig Hændelse i 1896(97)—1905.

Bind 24. (1907).

1. Høsten i Danmark i Aaret 1906.
2. Danmarks Jordbrug 1850—1905.
3. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Januar—Marts 1907
4. Statskontrolerede Produktioner 1906.
5. Sammendrag af statistiske Oplysninger om Island.

Bind 25. (1908).

1. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i April—Juni 1907.
2. Arbejdsforholdene i Beværterfaget.
3. Ulykkestilfælde i Land- og Skovbrug.
4. Høstens Udfald i 1907. Foreløbig Redegørelse.
5. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Juli—September 1907.
6. De danske Sparekasser i Tiaaret 18⁹⁶/₉₇—19⁰⁵/₀₆.

Bind 26. (1908).

1. Kapitelstakster for Afgrøden m. v. 1907.
2. Ansættelserne til Indkomst- og Formueskatten i Skatteaaret 1907—08.
3. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i 1907 samt Tilvirkning af Spiritus m. v.
4. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Oktober—December 1907.
5. Høsten i Danmark i Aaret 1907.
6. Statskontrolerede Produktioner 1907.
7. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Januar—Marts 1908.
8. Tuberkulosens Udbredelse i Danmark i Aaret 1906.

Bind 27. (1908).

1. Folkeskolevæsenet m. m. uden for København i Aarene 1904 og 1905.

Bind 28. (1908).

1. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i April—Juni 1908.
2. Arbejdstiden i Industrien ifølge Haandværks- og Industritællingen af 12. Juni 1906.
3. Arealets Benyttelse i Danmark den 15. Juli 1907. Foreløbig Redegørelse.
4. Høstens Udfald i Danmark i 1908. Foreløbig Redegørelse.
5. Befolkningens Erhvervsfordeling efter Folketællingen den 1. Februar 1906.
6. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Juli—September 1908.

Bind 29. (1909).

1. Høsten i Danmark. Reviderede Tabeller for hvert af Aarene 1897—1907.
2. Ansættelserne til Indkomst- og Formueskatten i 1908—09.

3. Kapitelstaksterne for Afgrøden m. v. 1908.
4. Folkeskolevæsenet m. m. uden for København i Aaret 1906.
5. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i 1908 samt Tilvirkning af Spiritus m. v.

Bind 30. (1910). Produktionsstatistik (Haandværks- og Industritælingen 1906).

1. Næringsmiddelindustrien m. v.
2. Tekstilindustrien.
3. Beklædnings- og Læderindustri.
4. Træindustri m. v.
5. Sten-, Ler- og Glasindustri.
6. Metalindustri m. v.
7. Forskellige Industrier af teknisk og kemisk Art.
8. Papirindustri og grafisk Industri.

Bind 31. (1909).

1. Høsten i Danmark i Aaret 1908.
2. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Oktober—December 1908.
3. Statskontrollerede Produktioner 1908.
4. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Januar—Marts 1909.
5. De kommunale Valg i Marts 1909.
6. Folketingsvalgene den 25. Maj 1909.
7. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i April—Juni 1909.

Bind 32. (1910).

1. Arbejdslønnen i Industrien.
2. Høstens Udfald i Danmark i 1909. Foreløbig Redegørelse.
3. Skovbruget i Danmark paa Grundlag af Arealopgørelsen af 1907.
4. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Juli—September 1909.
5. Kapitelstakster for Afgrøden m. v. 1909.
6. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i 1909 samt Tilvirkning af Spiritus m. v.

Bind 33. (1910).

1. Hjemmeindustrien i Hovedstaden.
2. Folkeskolevæsenet m. m. uden for København i Aaret 1907.

Bind 34. (1910).

1. Ansættelserne til Indkomst- og Formueskatten i 1909—10.
2. Anvendelsen af Landbrugsmaskiner m. v. i Danmark paa Grundlag af Arealopgørelsen af 1907.
3. Høsten i Danmark i Aaret 1909.
4. Sygelighedsstatistik paa Grundlag af Erfaringer fra de anerkendte Sygekasser.

5. Danmarks Vareomsætning med Udlandet i Okt.—Dec. 1909.
6. Statskontrollerede Produktioner 1909.

Bind 35. (1911).

1. Skolesøgende Børns erhvervsmæssige Arbejde.
2. Folketingsvalgene den 20. Maj 1910.
3. Høstens Udfald i Danmark 1910. Foreløbig Redegørelse.
4. Folkeskolevæsenet m. m. uden for København i Aaret 1908.
5. Kapitelstakster for Afgrøden m. v. 1910.

Bind 36. (1911).

1. Salg af Landejendomme 1905—09.
2. Ansættelserne til Indkomst- og Formueskatten i 1910—11.
3. Tyende- og Daglejerlønnen i Landbruget 1910.
4. Deltagelsen i Landbrugets Andelsvirksomhed 1909.
5. Høsten i Danmark i Aaret 1910.
6. Statskontrollerede Produktioner 1910.

Bind 37. (1911).

1. Folkemængden 1. Februar 1911 i Kongeriget Danmark efter de vigtigste administrative Inddelinger.
2. Enkemænd og Enker med Børn under 18 Aar. Undersøgelser i Anledning af Lovforslag om Understøttelse til Børn af Enker og Enkemænd.
3. Høstens Udfald i Danmark 1911. Foreløbig Redegørelse.

Bind 38. (1912).

1. Folkeskolevæsenet m. m. uden for København i Aaret 1909.
2. Ansættelserne til Indkomst- og Formueskatten i 1911—12.
3. Strejker og Lock'outs i Danmark 1905—10.

Bind 39. (1913).

1. Kapitelstakster for Afgrøden m. v. 1911.
2. Sammen drag af statistiske Oplysninger om Grønland.
3. Folkehøjskoler og Landbrugsskoler i 19⁰⁶/₀₇—19¹⁰/₁₁.
4. Høsten i Danmark i Aaret 1911.
5. Statskontrollerede Produktioner 1911.
6. Stats-Husmandsbrug oprettede i Finansaarene 19⁰⁰/₀₁—19¹⁰/₁₁.
7. Høstens Udfald i 1912. Foreløbig Redegørelse.
8. Kapitelstakster for Afgrøden m. v. 1912.

Bind 40. (1914). Danske Husholdningsregnskaber.

1. Byarbejdere.
2. Arbejdere og Haandværkere paa Landet.
3. Husmænd og Gaardmænd.

Bind 41. (1913).

1. Ansættelserne til Indkomst- og Formueskatten i 1912—13.
2. Folkeskolevæsenet m. m. i Aaret 1910.
3. Statskontrollerede Produktioner 1912.

4. Folketællingen i Grønland den 1. Oktober 1911.
5. Folketællingen paa de dansk-vestindiske Øer den 1. Februar 1911.

Bind 42. (1914).

1. Høsten i Danmark i Aaret 1912.
2. De kommunale Valg i Marts 1913.
3. Folketingsvalgene den 20. Maj 1913.
4. Høstens Udfald i Danmark 1913. Foreløbig Redegørelse.
5. Alderdomsunderstøttelsen i Aarene 1902—19¹¹/₁₂.

Bind 43. (1914).

1. Folkeskolevæsenet m. m. i Aaret 1911.
2. Eksamensskolerne 1912.

Bind 44. (1914).

1. Ansættelserne til Indkomst- og Formueskatten i 1913—14.
2. Arealets Benyttelse i Danmark den 15. Juli 1912.
3. Kapitelstakster for Afgrøden m. v. 1913.
4. Høsten i Danmark i Aaret 1913.

Bind 45. (1915).

1. Statskontrollerede Produktioner 1913.
2. Høstens Udfald i Danmark i 1914. Foreløbig Redegørelse.
3. Handels- og Kontormedhjælpere: Lønningsforhold m. v.
4. Høsten i Danmark i Aaret 1914.
5. Kapitelstakster for Afgrøden m. v. 1914.
6. Statskontrollerede Produktioner 1914.

Bind 46. (1915).

1. Fattigvæsenet i Danmark i Aaret 1911—12.
2. Ansættelserne til Indkomst- og Formueskatten i 1914—15.
3. De Værnepligtiges Skolekundskaaber.

Bind 47. (1915).

1. Børneskolen i Aaret 1912.
2. Kreaturholdet i Danmark den 15. Juli 1914.
3. Børneskolen i Aaret 1913.

Bind 48. (1916).

1. Folketingsvalgene den 7. Maj 1915.
2. Kreaturholdet i Danmark den 15. Maj 1915.
3. Det dyrkede Landbrugsareal i Danmark den 2. August 1915.
4. Beværterstatistik 1914.
5. Arbejdsløsheden i Aarene 1910—14 samt de ekstraordinære Arbejdsløshedstællinger August 1914—Maj 1915.
6. Kapitelstakster for Afgrøden m. v. 1915.

Bind 49. (1916).

1. Mejeribrugtet i Danmark i 1914.
2. Arbejderoverenskomster i Danmark den 1. August 1915.

3. Ansættelserne til Indkomst- og Formueskatten for 1915—16.
 4. Høsten i Danmark i Aaret 1915.
- Bind 50.* (1917). Produktionsstatistik 1913 (Haandværks- og Industri-tællingen 1914).
1. Tekstilindustrien.
 2. Produktionen af Nærings- og Nydelsesmidler.
 3. Beklædnings- og Læderindustrien.
 4. Sten-, Ler- og Glasindustrien.
 5. Metalindustrien.
 6. Træindustrien og Papirindustrien.
 7. Forskellige Industrier af teknisk og kemisk Art.
- Bind 51.* (1916).
1. Folkemængden 1. Februar 1916 i Kongeriget Danmark.
 2. Tyende- og Daglejerlønnen i Landbruget 1915.
 3. Statskontrolerede Produktioner 1915.
- Bind 52.* (1917).
1. Selvmord og Dødsfald ved ulykkelig Hændelse i Aarene 1906—15.
 2. Huslejen i Provinsbyerne 1916.
 3. Børneskolen i Aaret 1914.
- Bind 53.* (1917).
1. Kreaturholdet og Anvendelsen af det dyrkede Areal 1916.
 2. Ansættelserne til Indkomst- og Formueskatten for 1916—17.
 3. Høsten i Danmark i Aaret 1916.
 4. Kapitelstakster for Afgroden m. v. 1916.
 5. Kreaturholdet i Danmark den 20. Februar 1917.
- Bind 54.* (1918).
1. Folkehøjskoler og Landbrugsskoler 19¹¹/₁₂—19¹⁵/₁₆.
 2. Strejker og Lockouter i Danmark 1911—1915.
 3. De kommunale Valg i Marts 1917.
 4. Husholdningsregnskaber for Tjenestemandsfamilier m. fl. for 1916.
- Bind 55.* (1918).
1. De danske Sparekasser i Tiaaret 19⁰⁶/₀₇—19¹⁵/₁₆.
 2. Kreaturholdet og Anvendelsen af Høstarealet den 12. Juli 1917.
 3. Produktionsstatistik 1916.
 4. Høsten i Danmark i Aaret 1917.
- Bind 56.* (1918).
1. Ansættelserne til Indkomst- og Formueskatten for 1917—18.
 2. Kapitelstakster for Afgroden m. v. 1917.
 3. Børneskolen i Aaret 1915.
 4. Sammendrag af statistiske Oplysninger om Færøerne.
- Bind 57.* (1919).
1. Rigsdagsvalgene April-Maj 1918.
 2. Produktionsstatistik 1917.

3. Kreaturholdet og Anvendelsen af Landbrugsarealet $\frac{15}{7}$ 1918.
4. Ansættelserne til Merindkomstskatten for Skatteaaret 19 $\frac{16}{17}$.
5. Høsten i Danmark i Aaret 1918.
6. Ansættelserne til Indkomst- og Formueskatten for Skatteaaret 19 $\frac{18}{19}$. 1. Afdeling: Hovedoversigt.
7. Ansættelserne til Indkomst- og Formueskatten for Skatteaaret 19 $\frac{18}{19}$. 2. Afdeling: Fordeling efter Indkomstens og Formuens Størrelse.
8. Kapitelstakster for Afgrøden m. v. 1918.

Bind 58. (1920).

1. Høsten i Danmark. Reviderede Tabeller for Aarene 1908—14.
2. Børneskolen i 1916.
3. Skoler for Ungdommen i Aaret 1915.
4. Arbejdsinvaliditet efter Oplysninger fra Folketællingen den 1. Februar 1916.
5. Ansættelserne til Merindkomstskatten for Aaret 19 $\frac{17}{18}$.
6. Salg af Landejendomme 1910—17.

Bind 59. (1920).

1. Tyende- og Daglejrlønnen i Landbruget 1918 med et Tillæg om Lønforhold for kvindeligt Husgerningstyende i Byerne.
2. Produktionsstatistik 1918.
3. Huslejen i Byerne November 1918.
4. Kreaturholdet i Danmark den 15. Juli 1919.
5. Ansættelserne til Indkomst- og Formueskatten for Skatteaaret 19 $\frac{19}{20}$. 1. Hovedoversigt.
6. Ansættelserne til Indkomst- og Formueskatten for Skatteaaret 19 $\frac{19}{20}$. 2. Fordeling efter Indkomstens og Formuens Størrelse.

Bind 60. (1920).

1. Kapitelstakster for Afgrøden m. v. 1919.
2. Høsten i Danmark i Aaret 1919.
3. Folketingsvalget den 26. April 1920.
4. Produktionsstatistik 1919.
5. Huslejen i November 1919.

Bind 61. (1920).

1. Rigsdagsvalgene Juli—Aug. 1920.

3. Handelsstatistiske Meddelelser.

Bind I—II, 1910—1920, hvert Bind indeholdende 12 Hæfter omhandlende Vareomsætningen med Udlandet i hver af Aarets Maaneder.

4. Statistisk Aarbog.

Bind 1—25, 1896—1920.

5. Statistiske Efterretninger.

1. Aargang 1909 Nr. 1—12.
2. — 1910 - 1—12.
3. — 1911 - 1—13.
4. — 1912 - 1—12.
5. — 1913 - 1—12.
6. — 1914 - 1—14.
7. — 1915 - 1—26.
8. — 1916 - 1—20.
9. — 1917 - 1—24.
10. — 1918 - 1—23.
11. — 1919 - 1—18.
12. — 1920 - 1—30.

Heri bl. a. følgende Artikler vedrørende Emner, der ikke er behandlet andet Steds i Departementets Publikationer:

<i>BEFOLKNINGSFORHOLD:</i>	Aarg.	Nr.
Anvendelsen af elektriske Tællemaskiner ved Folketællingen 1911	1911	1 og 5
De økonomiske Perioder og Befolkningens Bevægelser	1911	5
Nogle vigtige Aldersklasser indenfor den danske Befolkning .	1913	3
Valget af Ugedagen for Ægteskabets Stiftelse	1914	7
Konfirmander i Aarene 1916, 1917 og 1918	1919	6
Børnenes Køn ved Tvilling- og Trillingfødsler	1919	17
 <i>LANDBRUG:</i>		
En agrarhistorisk Vandring gennem Langeland mod Slutningen af det 17. Aarhundrede	1911	5
Omdriftens Varighed i større og middelstore Landbrug	1913	12
Sædskiftet i større og middelstore Landbrug	1914	1
Høstudbyttet og Sommerregnen i 1914	1915	11
Tobaksdyrkingen i Danmark 1916 og 1917	1918	2 og 20
Høstdudsigterne i 1915	1915	15-17
— 1916	1916	9-14
— 1917	1917	10-18
— 1918	1918	12-18
— 1919	1919	8-14
— 1920	1920	13-22
 <i>INDUSTRI:</i>		
De kommunale Vand-, Gas- og Elektricitetsværker	1911	3
Danmarks Elektricitetsværker	1916	1
Tørveproduktionen i Danmark	1915	22
Dansk Arbejde	1911	5
 <i>HANDEL OG OMSÆTNING:</i>		
Indførselstoldens Beløb i Forhold til de indførte Vares Værdi	1914	2
Udkænningssteder og Udsalgssteder for stærke Drikke den 1. Marts 1916	1916	11

<i>PRISER:</i>		Aarg.	Nr.
Varepriser, Jordpriser og Arbejdsforhold i Danmark i de sidste 25 Aar		1911	5
Prisstigningen paa Færgerne under Krigen		1917	10
Byggeomkostningernes Stigning siden 1914		1920	5
Prisstigningen fra Juli 1914 til Juli 1915		1915	18
— — — — — Februar 1916		1916	3
— — — — — Juli —		1916	12
— — — — — Februar 1917		1917	4
— — — — — Juli —		1917	16
— — — — — Februar 1918		1918	5
— — — — — Juli —		1918	16
— — — — — Februar 1919		1919	2
— — — — — Juli —		1919	11
— — — — — Februar 1920		1920	2
— — — — — Juli —		1920	19
Prisstigningen i Danmark og andre Lande		1920	5 og 25
<i>FINANSVÆSEN:</i>			
Skattebyrden til Stat og Kommune		1909	2
De offentlige Udgifters Fordeling mellem Stat og Kommune ..		1909	6
Stationsbyernes Finansforhold		1910	5
Købstadkommunernes Kreditorer		1910	9
Dansk Gæld og Tilgodehavende overfor Udlandet		1912	11
Danmarks udenlandske Betalingsbalance pr. ultimo Marts 1920 ..		1920	14
Statens Lønningsudgifter		1920	28
<i>UNDERVISNINGSVÆSEN:</i>			
Landsbyskolerne i 1790		1910	8
Børneskolen i Aaret 1917		1920	15
<i>OFFENTLIGE VALG:</i>			
Folketingsvalg før og nu		1910	8
Kvindens Valgret		1911	5
Hjælpekassevalgene i Marts 1911		1911	8
Folkeafstemningen den 6. Sept. 1920		1920	23
<i>SOCIALE FORHOLD:</i>			
Overbefolkede Lejligheder i Provinsbyerne		1915	1
Kødforbruget i Danmark		1911	3
Mindrebedlede Familiers Husholdningsudgifter i Okt. 1915 ..		1915	24
Husholdningsregnskaber for Oktober 1916		1916	20
Forbrugsforeningernes Udvikling i Danmark		1911	5
Brugsforeningerne i Danmark		1920	6
Arbejdslønnen i Industrien April Kvt. 1918		1918	19
— — — — — Juli — —		1919	1
— — — — — Okt. — —		1919	5
— — — — — Jan. — 1919		1919	10
— — — — — April — —		1919	16
— — — — — Juli — —		1920	4
— — — — — Okt. — —		1920	11
— — — — — Jan. — 1920		1920	21
— — — — — April — —		1920	26
Konstruktørfagets Lønforhold m. m.		1918	3
Provinsjournalisters Lønforhold		1916	1
Arbejdsløsheden i 1915		1916	7
— — — — — 1916		1917	6
— — — — — 1917		1918	10
— — — — — 1918		1919	7
— — — — — 1919		1920	9
Ekstraordinær Arbejdsløshedstælling d. 5. Maj 1917		1917	8
Personforsikringens Omfang nu og for 25 Aar siden		1911	5
Hvor meget betaler vi om Aaret i Forsikringspræmier		1911	13
Den danske Befolknings Udgift til Forsikringspræmier		1915	26
Den private Velgørenhed i Danmarks Byer		1910	11
Fattigvæsenet i Danmark 1917/18		1920	23
<i>RETSVÆSEN:</i>			
Betingede Benaadninger i Aarene 1902—05		1911	5

<i>FORSKELLIGT:</i>		
	Aarg.	Nr.
Det internationale statistiske Institut	1909	8
Irske Landbrugsforhold	1909	3
Koleraen i St. Petersborg	1909	8
Danske Skibes Mandskab	1911	7
25 Aars statsvidenskabelige Kandidater	1911	5
Om Gennemsnit	1911	5
Fællesnordisk Statistik	1912	6
Købstaden Herning	1913	3
Købstaden Struer	1917	5
De slesvigske Afstemningsomraader	1920	1

6. Publikationer udenfor de sædvanlige Rækker.

Fortegnelse over Statens statistiske Bureaus Bogsamling. 1901.

Précis de Statistique, 1907.

Statistiske Sammendrag, 1913.

Dansk Statistiks Historie 1800—1850, særlig med Hensyn til den officielle Statistiks Udvikling. Ved Axel Holck. 1901.

Statistisk Bureaus Historie, et Omrids udarbejdet i Anledning af Bureauets 50aarige Bestaaen. 1899.

Interskandinavisk Handelsomsætning i Aarene 1900—1906, 1909.

Coopération dans l'agriculture en Danemark, 1910.

Oversigtskort over Sogne og Kommuner i Slesvig, 1920.

Detailpriser i November 1919, Januar, April, Juli og Oktober 1920.

Handelsstatistisk Varefortegnelse, 1909.

BILAG VII.

Forhandlingsemnerne ved de fællesnordiske statistiske Møder.

1. *Møde.* (Kristiania 1889):

- A. De tre nordiske Rigers Folketællingstabeller.
- B. Folkmængdens fordeling efter køn, alder och civilstånd samt yrken vid 1890 års folkräkningar i Sverige, Norge och Danmark.
- C. Behandlingen af Sveriges, Norges og Danmarks udenrigske Omsætnings-Statistik.

[Beretning om Mødet: Meddelelser fra det statistiske Centralbureau. 7. Bind. Kristiania 1889.]

2. *Møde.* (Stockholm 1890):

- A. Afholdelse af Kreaturtællinger.
- B. De tre nordiske Rigers Skibsfarts-Statistik.
- C. Folkmængdens fordeling efter yrken.

[Beretning om Mødet: Statistisk Tidskrift, årg. 1890. Stockholm 1890.]

3. *Møde.* (København 1891):

- A. De tre nordiske Rigers Skibsfarts-Statistik, specielt den indenlandske Skibsfart.
- B. De nordiska rikenas redogørelser om folkemængdens årliga förändringar.
- C. Jordbrugenes Fordeling efter deres Størrelse og Driftsherreforhold.

[Beretning om Mødet: Statistiske Meddelelser, 3. Række, 11. Bind. København 1892.]

4. *Møde.* (Kristiania 1894):

- A. Statistikken over Arealets Benyttelse, Udsæden og Høsten.
- B. Omfanget och innehålltet af en fabriksstatistik.
- C. Socialstatistik, særlig forsaavidt angaar Arbejds lønninger samt andre Lønnings- og Indtægtsforhold.

[Beretning om Mødet: Meddelelser fra det statistiske Centralbureau. 12. Bind. Kristiania 1894.]

5. *Møde.* (Stockholm 1897):

- A. Statistik vedrørende Arbejdskonflikter.
- B. Den repræsentative Undersøgelsesmetode.
- C. Sveriges og Danmarks statistiska årsböcker.
[Beretning om Mødet: Statistisk Tidskrift, årg. 1897. Stockholm 1897.]

6. *Møde.* (København 1900):

- A. Uppgifterna angående handelsvarornas härkomstort och destinationsort samt värde, i svenska, norska och danska handelsstatistiken.
- B. Folkemængdens Fordeling efter Næringsvej og Livsstilling.
- C. Befolkningens sociale Gruppering.
[Beretning om Mødet: Statistiske Meddelelser, 4. Række, 7. Bind, 5. Hefte. København 1900.]

7. *Møde.* (Kristiania 1904):

- A. Utbytte mellan de skandinaviska länderna af vissa befolkningsuppgifter.
- B. Statistik over Statsfinanser.
- C. De statistiske Aarbøgers Indretning, med særligt Hensyn til Ønskeligheden af mere Ligeartethed i de nordiske statistiske Aarbøger.
[Beretning om Mødet: Meddelelser fra det statistiske Centralbureau. 22. Bind. Kristiania 1905.]

8. *Møde.* (Stockholm 1912):

- Åstadkommande af en allmän finansstatistik för de tre skandinaviska länderna.
[Beretning om Mødet: Statistisk Tidskrift 1912, nr. 2. Stockholm 1912.]

9. *Møde* (København 1913):

- A. Forandringer i og Udvidelse af den internationale Del af de tre nordiske Landes statistiske Aarbøger.
- B. Udarbejdelse af en Finansstatistik for de tre nordiske Lande.
[Beretning om Mødet: „Det fællesnordiske statistiske Møde i København den 19. og 20. September 1913“.]

10. *Møde.* (Kristiania 1917):

- A. Statskassens Finanser.
- B. De internationale Tabeller i de tre nordiske Landes Aarbøger.
- C. Indtægts- og Formuestatistikken i de tre nordiske Lande.
- D. Befolkningens gruppering efter livsstillinger og sociale stillinger.
[Beretning om Mødet: Meddelelser fra det statistiske Centralbyraa. Kristiania 1917.]

II. Møde. (Stockholm 1920):

- A. Statistik over Statsindtægterne.
 - B. Årsbøkernas internationella tabeller.
 - C. Indtægts- og Formuestatistik.
 - D. Befolkningens gruppering ved folketællingen.
 - E. Den danske officielle Statistiks Arbejde i Krigsaarene.
 - F. Finansstatistiske Oplysninger til Brug for det internationale statistiske Instituts permanente Bureau.
- [Beretning om Mødet foreligger endnu ikke.]

Résumé en français.

EN 1899, à l'occasion de son cinquantenaire, le Bureau de Statistique publia une brochure intitulée: Histoire du Bureau de Statistique. La brochure publiée aujourd'hui est pour ainsi dire le complément de la première en donnant un aperçu des travaux de la statistique danoise officielle pendant les 25 dernières années.

Tout comme la première brochure contenait un sommaire en français, les pages suivantes résument pour ceux de nos lecteurs qui ne savent pas le danois, la statistique danoise officielle de 1896 à 1920.

La loi du 16 décembre 1895 réorganisa le Bureau de Statistique. Son nom officiel devint „le Bureau de Statistique de l'État”, placé sous la direction d'un directeur, auquel furent adjoints 2 chefs de bureau et 4 sous-chefs. Le personnel comprenait en outre 9 secrétaires, 1 copiste et 20—30 employés temporaires.

Le premier directeur du Bureau de Statistique de l'État fut M. MARCUS RUBIN; c'est donc à lui qu'incomba la tâche de régler le travail du bureau réorganisé conformément à l'esprit de ladite loi. Le 1er avril 1902, appelé aux fonctions de directeur général du service des impôts et contributions, M. Marcus Rubin abandonna la direction. Elle fut confiée pendant les deux années suivantes à M. V. FALBE HANSEN, docteur ès sciences, qui avait déjà de 1873 à 1877 été le chef de ce bureau, mais qui dans l'intervalle avait occupé une chaire de professeur d'économie politique à l'université de Copen-

hague. M. Falbe-Hansen ne devait occuper la direction qu'à titre temporaire, et lorsqu'il la quitta le 1er avril 1904, M. M. KOEFOED, alors chef de bureau, fut nommé directeur. Une loi du 7 mars 1913 élargit les cadres du bureau par la création d'un troisième poste de chef de bureau. En même temps le nom du bureau fut transformé en celui de „Département de la Statistique" et le chef fut nommé chef de département. Le 1er novembre 1913 M. Koefoed fut nommé directeur général du service des impôts et contributions et M. ADOLPH JENSEN, alors chef de bureau, devint son successeur.

Le personnel fixe du Département de la Statistique se compose actuellement ainsi: le chef de département, 3 chefs de bureau, 6 sous-chefs (auxquels sont adjoints 2 fonctionnaires des douanes de service dans la section de statistique commerciale), 13 secrétaires, 6 copistes de première classe, 40 copistes de deuxième classe et 2 garçons de bureau. Le personnel comprend pour le moment en outre 110 employés temporaires. Pour les fonctions de secrétaire et les fonctions plus élevées, on exige un examen universitaire.

La sphère d'action du Département de la Statistique est fixée par la loi de 1895*). En vertu de cette loi le Département constitue un bureau central de statistique, car seules quelques branches spéciales de la statistique officielle du pays sont du ressort d'autres autorités. En dehors du travail statistique le Département a deux missions d'ordre administratif: la loi du 6 avril 1906 chargea le Département des affaires du fonds d'assurance contre l'incendie, qui venait d'être institué; enfin, depuis le commencement de 1917, il est également chargé de la répartition des aliments formant l'objet d'un rationnement pendant et après la guerre mondiale; cette administration est confiée à un bureau provisoire.

*) Le texte de la loi se trouve dans le Bulletin de l'Institut international de Statistique. VIII. Roma 1896. p. 312—13.

Le Département forme une section du Ministère des Finances, sous lequel il occupe formellement et réellement une situation très indépendante découlant de la nature spéciale du service statistique.

Au cours de ces 25 dernières années les dépenses du Département ont passé d'environ 60 000 Kr. à environ 540 000 Kr. Pour le dernier exercice du 1er avril 1919 au 31 mars 1920 les dépenses se répartissent ainsi: traitements des fonctionnaires fixes 225 000 Kr., salaires et honoraires aux employés temporaires et à autre assistance temporaire 145 000 Kr., frais d'impression et d'expédition des publications 92 000 Kr., autres dépenses (y compris papier et matériel de bureau, bibliothèque, loyers) 77 000 Kr.

Le Département de la Statistique publie les séries ordinaires suivantes:

1. Tableaux statistiques („Statistisk Tabelværk”), in quarto. D'après le contenu des volumes ces publications sont divisées en 5 séries: lettre A: statistique de la population et de l'industrie, lettre B: statistique judiciaire, lettre C: statistique agricole, lettre D: statistique commerciale et maritime, lettre E: statistique financière.

2. Communications statistiques („Statistiske Meddelelser”), in octavo, paraissant en fascicules réunis eux-mêmes en volumes. Les communications statistiques contiennent en partie les résultats des travaux ordinaires du Département, en partie les résultats de recherches occasionnelles.

3. Communications de statistique commerciale („Handelsstatistiske Meddelelser”), in octavo, donnant des aperçus mensuels sur l'échange de marchandises avec l'étranger.

4. Annuaire statistique („Statistisk Aarbog”), formant la suite de l'ancienne série des Résumés statistiques („Statistiske Sammendrag”). L'annuaire parut pour la première fois en 1896; il en existe donc maintenant 25 volumes.

5. Renseignements statistiques („Statistiske Efterretninger”), périodique in quarto, dont la publication commença en 1909 une fois par mois; il paraît maintenant irrégulièrement, car les numéros sont publiés dès qu’il y a des matières dont la publication semble offrir un intérêt actuel. Le contenu est généralement de petits textes sommaires complétés par des tableaux.

En dehors des 5 susdites séries de publications ordinaires, le Département a publié divers ouvrages, voir la liste détaillée page 177 ainsi que la liste des ouvrages avec traduction en français qui accompagne chaque volume de l’Annuaire statistique.

A côté des recherches statistiques consacrées dans des publications, le Département se livre à certains travaux destinés à aider le gouvernement et le pouvoir législatif pour la préparation des lois ou par l’exécution de calculs etc. à l’usage de l’administration générale. Le Département a également, dans une mesure de plus en plus grande, été mis à contribution pour fournir à l’État et aux communes ainsi qu’aux organisations privées et aux particuliers, des statistiques de différente nature. Le Département considère que les statistiques, qui ne peuvent être obtenues que grâce au concours de la population entière et au prix de grands sacrifices personnels et pécuniaires, sont réellement la propriété de tous et que les résultats obtenus doivent dans la plus grande étendue possible être mis à la disposition de toute personne qui en a besoin. Cette branche de son travail présente pour le Département le grand avantage qu’elle met la statistique officielle en contact direct avec la vie de la communauté — condition nécessaire pour que le service statistique puisse conserver sa vigueur et son extensibilité.

La participation du Département de la Statistique à la statistique internationale a lieu en première ligne en entretenant des rapports continus avec les organes de

la statistique officielle à l'étranger (échange de publications, de renseignements etc.). Ces dernières années est venue s'ajouter la coopération du Danemark aux publications du Bureau permanent de l'Institut international de Statistique à la Haye. Quant à la statistique interscandinave, le travail s'est principalement concentré sur les tableaux internationaux élaborés en commun par les bureaux statistiques des trois pays scandinaves et publiés tous les ans dans les annuaires statistiques. Il faut encore, parmi les rapports avec l'étranger, citer la participation du Département aux congrès statistiques internationaux, auxquels le Département a généralement été représenté par son chef, ainsi qu'aux conférences spéciales de statistique interscandinave qui ont lieu comme règle tous les deux ou trois ans alternativement dans chacun des trois pays scandinaves.

Parmi les différentes branches de la statistique officielle dont s'occupe le Département, citons d'abord la statistique relative à la superficie du Danemark. La base de ce travail a été fournie aux cours des années 1899—1905 par un mesurage planimétrique des cartes élaborées par l'état-major général de l'armée. La détermination exacte de la superficie de chaque paroisse obtenue de cette façon a plus tard été complétée et réglée au moyen d'un enregistrement exact de toutes les modifications se produisant dans les limites administratives et de tous les changements de la superficie totale provenant de terrains conquis sur les eaux ou enlevés par celles-ci.

Le Département enregistre également, en même temps que la superficie du pays, toutes les modifications dans la division administrative.

Pour ce qui concerne la statistique de la population, il convient de mentionner en premier lieu les recense-

ments de la population. Ces recensements ont lieu tous les cinq ans au 1er février; les recensements des années dont le dernier chiffre est un 6 sont soumis à une élaboration moins approfondie que ceux des années se terminant par le chiffre 1. Le dénombrement de 1901 était accompagné d'une statistique étendue sur les mariages élaborée sur la base de données spéciales fournies par les feuilles de recensement. Pour le dénombrement de 1911 on utilisa pour la première fois en Danemark des compteurs électriques du système Hollerith. Les résultats obtenus furent favorables au point de vue de l'exactitude et de la rapidité, tandis que l'élaboration par ce moyen n'offrit guère d'avantage économique. Au recensement de 1916 on procéda également à une enquête sur la répartition de la population par profession conjointement avec la répartition d'après le revenu et la fortune. En englobant dans les listes de recensement les renseignements sur le revenu et la fortune fournis par les listes d'impositions il fut possible de combiner la profession, l'âge, le revenu et la fortune. De cette façon le groupement de la population au point de vue social est devenu beaucoup plus clair. Enfin, à l'aide de renseignements spéciaux fournis par les listes de recensement de 1916, il a été élaboré une statistique d'invalidité comprenant la totalité de la population.

La statistique sur le mouvement de la population est basée sur les renseignements fournis par les registres de l'état civil tenus par les pasteurs des paroisses. Autrefois le Département recevait les matériaux sous forme de rapports schématiques, mais à partir de 1911 une réforme importante a été introduite à cet égard et les renseignements sont actuellement fournis sur des formulaires individuels (un formulaire pour chaque mariage, chaque naissance et chaque décès). Cette réforme a permis au Département une plus grande liberté nécessaire pour l'élaboration d'une statistique rationnelle. Contraire-

ment à ce qui a eu lieu autrefois, il est possible maintenant d'exposer des points de vue sociaux, de même que la répartition par âge plus détaillée permet d'obtenir à beaucoup d'égards une plus grande précision.

Tandis qu'il ne traite pas la statistique des causes de décès en général, le Département élabore des aperçus annuels sur les suicides et décès par accident. Les données nécessaires sont fournies par les interrogatoires judiciaires et les constatations médico-légales.

La statistique sur l'émigration pour les pays d'outremer est élaborée sur la base des contrats de transport qui, en vertu de la loi, doivent être dressés pour chaque émigrant.

En 1905 le Département publia, comme un volume spécial des Tableaux statistiques sous le titre "La population du Danemark pendant le 19me siècle", un aperçu général de toutes les statistiques relatives à la population qui se trouvaient dans les publications officielles.

Pour ce qui concerne la *statistique agricole*, le Département s'occupe des statistiques périodiques suivantes:

Répartition des propriétés agricoles selon leur étendue et le mode de possession. Les données de cette statistique se trouvaient autrefois dans les renseignements sur le "hartkorn" (mesure cadastrale établie en vue de l'impôt foncier et basée sur l'exploitabilité de la terre) des propriétés. Maintenant que le hartkorn, comme base d'imposition, a été remplacé par des évaluations périodiques en vue de l'impôt foncier, ces évaluations sont utilisées, depuis 1904, pour l'établissement de la statistique sur la répartition des propriétés agricoles d'après leur étendue. En 1916 eut lieu, en outre, une élaboration statistique de l'évaluation spéciale faite à cette époque du sol nu (sans constructions et sans tenir compte des améliorations du sol).

Emploi de la superficie. Il est procédé normalement tous les cinq ans à une enquête à cet égard. Chaque agriculteur reçoit un questionnaire qu'il remplit et dans lequel il fournit des renseignements détaillés sur l'étendue de la superficie utilisée pour chacune des différentes cultures. L'enquête porte, non seulement sur la superficie agricole proprement dite, mais aussi sur les forêts, jardins etc. ainsi que sur les terrains non cultivés ou totalement inutilisés. A certaines occasions il a été possible de rattacher à cette statistique diverses enquêtes spéciales (sur l'emploi des machines agricoles, le rendement des chasses, la pêche dans les eaux douces, le nombre d'arbres fruitiers etc.). Enfin, en 1912, on a fait une enquête relative à la rotation dans les grandes exploitations.

Cheptel. Les recensements du cheptel du Danemark ont normalement lieu également tous les cinq ans. Chaque agriculteur ou propriétaire d'animaux domestiques remplit une carte de recensement en indiquant le nombre des différents animaux par groupes d'âge et, pour ce qui concerne les bêtes d'élevage, d'après les races. A côté des recensements du cheptel, on a recueilli des renseignements sur la participation des agriculteurs aux coopératives (laiteries, abattoirs, exportation des oeufs, sociétés de contrôle etc.). A côté des recensements du cheptel, on a également élaboré des statistiques relatives à la production du lait et aux différents produits de laiterie.

Statistique des récoltes. Pendant les mois d'été, un grand nombre d'experts locaux, répartis dans les différentes régions du pays, fournissent au Département tous les quinze jours les renseignements nécessaires pour l'élaboration des prévisions sur le rendement des diverses récoltes. La statistique des récoltes proprement dite est élaborée sur la base de données fournies par les conseils communaux relatives au rendement probable

par hectare pour les différentes récoltes. Ces renseignements s'appuient sur des communications fournies par les agriculteurs concernant les résultats réels du battage. Pour la récolte des céréales, les résultats sont publiés dans le courant de l'automne, pour la récolte des racines généralement aussitôt après la nouvelle année. Le calcul de la valeur du rendement des récoltes fait antérieurement chaque année a été abandonné en 1913; comme unité pour exprimer le rendement total des récoltes on emploie maintenant l'unité de récolte correspondant à la valeur d'une tonne de blé considérée comme fourrage. Pour le calcul des récoltes des racines, on tient compte du contenu en matière sèche trouvé par l'examen des diverses espèces de racines de la récolte de l'année.

Ventes de propriétés agricoles et prix des propriétés. Les renseignements à cet égard sont fournis par les fonctionnaires de la justice chargés de faire des extraits de tous les documents de ventes enregistrées. Dans la statistique des prix des propriétés la valeur est indiquée séparément pour le sol et les constructions d'une part et pour le bétail et le matériel d'autre part. Des renseignements sont également fournis sur la dette hypothécaire dont sont grevées les propriétés vendues.

Pendant la guerre mondiale il n'a pas été possible de suivre le plan ordinaire de la statistique agricole. Il a fallu entre autre procéder tous les ans à une enquête relative à l'emploi de la superficie et au cheptel; à une époque il a même fallu faire tous les deux mois un recensement spécial des porcs.

Jusqu'en 1897 les statistiques relatives à l'industrie danoise était rares et éparses. Mais en 1897 on procéda à une enquête très étendue relative aux métiers et à l'industrie; des enquêtes analogues furent faites en 1906.

et en 1914. A ces trois recensements chaque établissement industriel fournit à l'aide d'un questionnaire des renseignements sur la nature de l'entreprise, l'année de sa fondation, le nombre du personnel occupé réparti par occupation, âge etc.; en outre sur l'emploi de la force mécanique etc. Enfin on recueille une statistique sur la quantité et la valeur vénale de la production. Aux deux premiers recensements de l'industrie se rattachaient également des enquêtes relatives aux salaires, heures de travail etc. Les résultats des recensements industriels ont à plusieurs égards servi de base pour le développement ultérieur de la statistique sociale (voir ci-dessous).

L'élaboration de la statistique de la production industrielle a été basée en partie sur la statistique de production fournie par les trois recensements industriels et en partie sur des relevés annuels pour les groupes d'entreprises qui, pour des raisons fiscales ou autres, sont soumises au contrôle de l'État. Cependant, à partir de l'année 1916, le Département commença à recueillir et à élaborer des statistiques sur la production de toutes les branches d'industrie importantes. Les données sont fournies par les industriels en vertu d'une stipulation dans la loi douanière.

La statistique sur l'échange de marchandises avec l'étranger fut jusqu'en 1910 élaborée sur la base de rapports schématiques des bureaux de douane. La nouvelle loi douanière de 1908 permit cependant l'adoption d'un arrangement basé sur des déclarations obligatoires des importateurs et exportateurs, et en conséquence, à partir du 1er janvier 1910, eut lieu une réorganisation radicale de la statistique commerciale. Les données sont maintenant fournies par des formulaires qui sont remplis pour chaque lot de marchandises importé ou exporté et

élaborés chaque mois au Département. Ce procédé offre l'avantage entre autre que la statistique commerciale se présente sous une forme beaucoup plus détaillée qu'antérieurement et que la classification des marchandises, autrefois étroitement rattachée à celle de la loi douanière, peut maintenant se faire d'une façon plus rationnelle suivant la nature, l'origine et l'emploi des marchandises.

Selon la loi douanière de 1908 la déclaration obligatoire imposée aux importateurs et aux exportateurs portait uniquement sur la quantité des marchandises et non sur leur valeur. Le calcul des valeurs pour la statistique commerciale devait donc reposer sur des données obtenues pour une grande partie par le concours bénévole des commerçants. Une loi de 1908 imposa alors aux importateurs et aux exportateurs de faire en même temps que la déclaration de la quantité des marchandises, celle de leur valeur, et à partir du 1er janvier 1919 la statistique de la valeur de l'échange des marchandises a lieu sur cette base beaucoup plus rationnelle.

Les chiffres de l'échange des marchandises avec l'étranger sont publiés partie dans des aperçus mensuels (toutefois en rapports hebdomadaires pour ce qui concerne les principaux articles de la production animale de l'agriculture), partie dans des volumes de tableaux annuels très détaillés.

La statistique de la navigation et de la flotte marchande s'obtient de différentes manières. Un intérêt particulier se rattache au relevé des bénéfices réalisés sur le fret obtenu par les navires danois engagés dans le trafic international. Ces données sont fournies par les renseignements que les armateurs, en vertu d'une loi de 1904, sont tenus de délivrer aux autorités.

Pour donner une idée du fonctionnement des établissements financiers et de crédit le Département élabore une série d'aperçus périodiques, dont voici les principaux. Pour 200 banques environ l'Annuaire statistique contient un extrait des bilans à la fin de l'exercice. L'activité des caisses d'épargne est traitée d'une manière très détaillée dans des publications spéciales. L'Annuaire statistique contient, sous forme de tableaux, des aperçus sur l'escompte, les cours du change, les émissions, les cours de la bourse pour obligations et actions ainsi que les dividendes des sociétés par actions les plus importantes; en outre sur l'activité des sociétés de crédit et des sociétés hypothécaires. En 1909 eut lieu une enquête fort étendue relative aux dettes hypothécaires dont sont grevés les immeubles; les résultats de cette enquête ont été publiés dans un volume des Tableaux statistiques. — En 1907, 1910, 1912 et 1920 ont eu lieu des enquêtes relatives aux dettes et avoirs du Danemark à l'étranger.

Il y a dans l'Annuaire statistique des tableaux relatifs aux sociétés par actions existantes. Les sociétés coopératives et la participation aux coopératives de l'agriculture ont été traitées dans des rapports spéciaux. A ce sujet il faut également mentionner que les sociétés de consommation et leur activité ont été l'objet d'enquêtes faites à quelques années d'intervalle; la dernière eut lieu en 1919 (voir l'Annuaire statistique).

La statistique de l'assurance s'obtient particulièrement par une étude des rapports annuels et des comptabilités, dont les résultats sont publiés dans l'Annuaire statistique, tandis qu'il n'a pas encore été possible d'élaborer une statistique systématique complète de l'assurance, particulièrement parce que les déclarations prescrites par la loi ne sont pas obligatoires pour toutes les sociétés.

La statistique des prix fait l'objet des travaux

suivants. Il y a longtemps que le Département élabore et publie des statistiques sur „Kapitelstaksterne“, c. à d. les prix officiels des céréales etc., constatés par les autorités départementales en vue de la conversion en argent de certaines prestations en nature qui reviennent tous les ans. Conjointement avec la statistique commerciale on élabore chaque année des nombres indices afin de caractériser le niveau des prix des marchandises du commerce de gros. La statistique des prix de détail est mentionnée ci-dessous avec la statistique sociale, et il en est de même pour la statistique des loyers. La statistique des prix de vente des propriétés agricoles est mentionnée plus haut.

Aucune autre branche de la statistique officielle danoise n'a subi, pendant ces 25 dernières années, un développement aussi considérable que la statistique sociale. Car en réalité c'est pendant cette époque qu'a surgi et s'est développé tout l'ensemble des travaux de statistique sociale qui constituent aujourd'hui une partie si importante des travaux du Département.

Tandis que les travaux ordinaires du Département ne comprennent pas la morbidité, l'invalidité et les accidents (abstraction faite des décès par accident), on a toutefois fait diverses recherches occasionnelles relatives à ces matières, telles que les recherches faites en 1906 pour constater la propagation de la tuberculose, en 1908 pour obtenir une statistique générale de la morbidité, en 1898 et 1906 concernant la fréquence des accidents et enfin en 1916 concernant l'incapacité de travail.

Les travaux du Département relatifs à la statistique de la prévoyance publique ne renfermaient jusqu'en 1912/13 que les retraites pour la vieillesse et l'assistance publique proprement dite. Depuis 1912/13 cette stati-

stique est élaborée d'après un plan général sur la base de rapports annuels des communes. Elle comprend maintenant, à côté des deux matières mentionnées, également l'activité des caisses dites de secours ainsi que l'assistance (accordé en vertu de la loi) aux veuves ayant des enfants.

Le Département a élaboré les statistiques suivantes relatives à la consommation: en 1897 une enquête relative à la consommation des ouvriers en Danemark, dans les villes et à la campagne; en 1909 une enquête concernant les trois groupes suivants: ouvriers des villes, ouvriers et artisans des campagnes, petits cultivateurs et fermiers; en 1916 une enquête sur la consommation des familles d'employés; ces trois recherches ont été faites sur la base de comptabilités tenues par des ménages des catégories susmentionnées pour une année entière; enfin, en 1915 et 1916, des enquêtes moins étendues ont eu lieu à l'aide de comptabilités de ménage faites pendant une période plus courte par des familles de la classe ouvrière.

La statistique des prix de détail fut commencée en 1905. Jusqu'en 1911 les renseignements à ce sujet furent élaborés tous les deux ans, puis jusqu'en 1914 tous les ans. Après le commencement de la guerre mondiale il fallut établir chaque mois une statistique des prix de détail; ces statistiques furent publiées mensuellement jusqu'en octobre 1919, et à partir de cette date tous les trois mois. En même temps cette statistique fut réorganisée, parce qu'en vertu d'une nouvelle législation elle devait servir de base pour fixer les indemnité de cherté de vie au fonctionnaires de l'État. En même temps que la statistique des prix de détail le Département élabore deux fois par an des nombres indices pour un budget de ménage de 2000 Kr. en 1914. Ces calculs de nombres indices sont devenus d'une grande importance entre autre pour la réglementation des salaires dans les entreprises publiques et privées.

La statistique ouvrière proprement dite comprend une grande quantité de matières que le Département a traitées partie périodiquement, partie par des enquêtes spéciales. Citons par exemple une recherche faite en 1915 relative à toutes les conventions existantes à cette époque entre syndicats patronaux et syndicats ouvriers. En outre une série d'enquêtes relatives aux heures de travail et aux salaires dans l'industrie, l'agriculture et le commerce. Ces enquêtes, qui se rattachaient originellement aux recensements généraux des métiers et de l'industrie, sont maintenant élaborées sur la base de données spéciales. Pour ce qui concerne les salaires dans l'industrie, on élabore des aperçus tous les trois mois de façon à pouvoir suivre à chaque instant les fluctuations du niveau des salaires.

Il est également élaboré des statistiques périodiques sur le chômage et sur les grèves et lock-outs.

Ces dernières années la statistique des logements et des loyers est devenue une branche importante de la statistique sociale. Des enquêtes à ce sujet furent faites en 1911 et en 1916 pour les villes de province conjointement avec les recensements de la population exécutés à ces époques. A partir de 1918 on élabore pour toutes les villes une statistique annuelle des loyers, combinée avec certains renseignements sur les conditions de logement.

Il existe en outre certaines questions touchant à la fois la statistique sociale et les enquêtes sur l'alcoolisme. Le Département n'a pas fait d'enquête systématique relative à ces matières, mais il a élaboré plusieurs travaux occasionnels relatifs à la statistique de l'alcoolisme et de la sobriété, tels que des relevés du nombre des débits de boissons alcooliques etc.

La statistique judiciaire est organisée de manière différente pour la justice civile et la justice criminelle. Les données de la statistique de la justice civile sont fournies par des rapports schématiques des fonctionnaires de la justice. Cette statistique sert essentiellement à des buts purement administratifs, mais donne également un aperçu sur les conditions économiques, ainsi par les chiffres relatifs aux saisies, ventes forcées, faillites, hypothèques sur immeubles inscrites ou rayées. — La statistique criminelle fut complètement réorganisée en 1897; depuis lors la statistique se base sur des extraits des casiers judiciaires, le Département recevant une carte individuelle pour chaque personne prévenue ou condamnée à une peine. Ces données sont de la plus grande importance pour la statistique criminelle, puisqu'elles permettent un approfondissement de la matière qui autrefois était tout à fait impossible. L'emploi des cartes pénales a notamment été d'importance pour la statistique des récidives et a donné des résultats d'un intérêt particulier.

La statistique de l'enseignement entra en 1905 comme partie dans les travaux ordinaires du Département. Cette branche de la statistique officielle comprend, à côté de l'école primaire, l'enseignement secondaire et enfin les hautes écoles populaires et les écoles d'agriculture. Les résultats en sont publiés dans les „Communications statistiques“. A côté des publications ordinaires relatives à la statistique scolaire, le Département a en 1919 publié une brochure spéciale donnant des renseignements sur toutes les écoles de la jeunesse, c. à d. tous les établissements d'enseignement depuis l'Université jusqu'aux écoles d'anormaux (toutefois excepté de l'école primaire et l'enseignement secondaire). — En 1915 le Département publia les résultats d'une enquête relative au degré d'instruction des recrues.

Pour donner une idée de la participation de la po-

pulation à la vie politique le Département élabore des statistiques électorales relatives aux élections au Parlement (Folketing et Landsting) et aux élections communales. Après chaque élection le Département publie un rapport; en outre, les résultats principaux sont publiés dans l'Annuaire statistique.

Pour ce qui concerne la statistique financière, il existe une série de volumes de tableaux contenant des résumés des comptabilités de l'État pour des périodes assez longues. Les comptabilités des communes et des ports sont traitées de la même façon dans un volume de tableaux publié généralement tous les cinq ans.

Ces dernières années une attention particulière a été vouée à l'élaboration des statistiques relatives aux impôts à l'État sur les revenus et la fortune. A côté des relevés assez sommaires des résultats de la répartition élaborés par lui chaque année depuis 1904, le Département a, à partir de l'année 1917, préparé les listes de répartition d'après la méthode individuelle de manière à pouvoir classer les contribuables d'après l'importance de leurs revenus et fortune et par profession. Les impôts sur le surplus des revenus, employés pendant la guerre mondiale, ont fait l'objet d'une étude spéciale.

Parmi d'autres matières qu'embrasse la statistique des impôts, citons les droits de succession et la taxe sur les divertissements.

Les publications statistiques du Département ne se rapportent en général qu'au Danemark proprement dit. Pour ce qui concerne les îles Féroë et les colonies danoises du Groënland, les statistiques y relatives sont publiées dans des sommaires constituant des fascicules spéciaux ou se trouvent chaque année dans l'Annuaire statistique.

EMNELISTE

(TALLENE ANGIVER SIDETALLET)

- A**ministrativ Inddeling, 30.
Afgrodeenheder, 59.
Afnoldsforeninger, 115.
Aktieselskaber, 89.
Aldersdomsunderstøttelse, 97.
Alkohol, 70, 114.
Almenskoler, 119.
Analfabeter, 121.
Andelselskaber, 56. 89.
Andelsvirksomhed i Landbruget, 56.
Antropologi, 47.
Arbejderforhold, 106.
Arbejderoverenskomster, 106.
Arbejdsløshed, 110.
Arbejdstid, 107.
Arbejdsudygtighed (invaliditet), 41 f., 97.
Arealets Anvendelse, 52; paa smaa og store Ejendomme, 63.
Arkiv, 20.
Arvafgift 131.
Assurancestatistik, 90.
- B**anker, 86.
Befolkningens Bevægelse, 42.
Behæftelser i faste Ejendomme, 87.
Betalingsbalance overfor Udlandet, 88, 176.
Beværetstatistik, 114.
Biblioteksstatistik, 121.
Bilande og Kolonier, 131.
Bogsamling, 19, 29.
Bolit- og Huslejerforhold, 112.
Brandforsikringsstatistik, 90.
Brandforsikringsfond, Staten, 133.
Brugsforeninger, 89.
- Byggeomkostninger, 94.
Bymæssige Bebyggelser, 35 ff.
Byraadsvalg, 123.
Børnedødelighed, 45.
Børneskolen, 119.
Børsvirksomheder, 87.
- C**ivil Retspleje, 115.
Civilstandsregistre, 43.
- D**anmarks Areal, 31.
Danmarks Handelsflaade, 84.
Dansk-Vestindien, 133.
Departementets Drift, Udgifterne ved, 161.
Departementets Forretninger, For-
deling af, 14, 159.
Departementets Personale, 11 ff., 140.
Detailpriser, 102.
Direkte Skatter, 127.
Dyrtid, 102.
Dødelighedstavler, 46.
Dødsfald, 44 f.
Dødsfald ved ulykkelig Hændelse, 45.
- E**jendommenes Fordeling, 48.
Ejendomspriser, 60.
Ejendomsskyld, 50.
Elektriske Tællemaskiner, 39.
Enker og Enkebørn, 99.
Erhvervs- og Indkomstforhold, 41.
Erstatningstal, 58.
- F**attigvæsen, 97 f.
Finansministre, 142.
Finansstatistik, 124 f.

Flademaal, 30.
Foldudbytte, 56.
Folkehøjskoler, 120.
Folketingsvalg, 121.
Folketællinger, 33.
Forbrugsafgifter, 131.
Forbrugsstatistik, 100 ff.
Forbryderbegyndere, 117.
Fordeling af Departementets Forretninger, 14, 159.
Fordelingskontor, 135.
Forespørgsler, 26 ff.
Forhandlingsemner, 178.
Forlystelsesskat, 131.
Formuestatistik, 41, 127.
Forsikringsstatistik, 90.
Frugttræer, 54.
Frøavlsarealer, 63.
Fællesnordisk Statistik, 29, 178.
Færøerne, 131 f.
Fødtte, 44.

Gennemsnitspriser, 93 ff.
Grønland, 132.
Gæld til Udlandet, 88, 176.
Gaarde, 48, 60.

Handelsstatistik, 72 ff.
Handelsstatistiske Meddelelser, 22, 78.
Handelsstatistisk Varefortegnelse, 76.
Hartkornets Fordeling, 49.
Herredsinddelingen, 33.
Hjemmeindustri, 113.
Hjælpekasser 98.
Hjælpekassevalg, 124, 176.
Husdyrhold, 55.
Husholdningsregnskaber, 100 f.
Huslejestatistik, 112.
Husmandsbrug, 52.
Høststatistik, 56.
Høstarealer, 62.
Høst-Tabeller, reviderede, 59.
Høstudsigter, 57.
Haandværksevirksoheder, 64 ff.

Indextal 94, 103 ff.
Indførsel, 72 ff.
Indførselstold, 131, 175.
Indkomst- og Formueskat, 41, 127.
Ind- og Udvandring, 47.
Industristatistik, 64.
Internskandinavisk Handelsomsætning, 82.
Internationalt statistisk Institut, 29.

Internationalt Samarbejde, 29.
Invaliditet, 42, 97.
Island, 132 f.

Jordvurdering, 51.

Kapitelstakster, 62, 93.
Kommunale Valg, 123.
Kommunernes Finanser, 125; Skatteprocenter, 130.
Kontorlokaler, 18.
Kontorordning, 14, 159.
Kooperative Organisationer, 56, 89.
Kreaturholdet, 55.
Kredit- og Hypotekforeninger, 87.

Landbrugsforhold, historisk-statistiske Oplysninger, 61.
Landbrugseksporten, 25, 78.
Landbrugsmaskiner, 53.
Landbrugsstatistik, 48 ff.
Landejendomme, Salg af, 60.
Landstingsvalg, 123.
Levnedmiddelrationering, 135.
Lockouter, 111.
Love, der vedrører Departementet, 141.
Lovforberedelser, 26.
Lønstatistik, 107 ff.

Mejeriproduktion, 69.
Menighedsraadsvalg, 124.
Merindkomstskat, 129.
Mælkeproduktion, 56.

Nordisk Forening til økonomisk Samarbejde, 83.

Offentlige Understøttelser, 97 f.
Omdrift i Landbruget, 54, 175.
Omkostninger ved Departementets Drift, 17, 161.
Oversøisk Udvandring, 47.
Penge- og Kreditvæsen, 86 ff.

Personfortegnelse, 143 ff.
Prioriteter, 87.
Prisindex, Prisniveau og Pristal, 94, 103 ff.
Priser, 93 ff.
Produktionsstatistik, 66 ff.
Publikationer, 20 ff., 162.

- R**ationering, 135.
Retsvæsen, 115 ff.
Rigsdagsvalg, 121.
- S**alg af Landejendomme, 60.
Selvmord, 45.
Skatteprocenter, Kommunernes, 130.
Skibsfartsstatistik, 83 ff.
Skilsmissestatistik, 45.
Skolekundskaber, Værnepligtiges, 121.
Skolestatistik, 119.
Skolesøgende Børns Arbejde, 114.
Skovbrugsstatistik, 54.
Socialstatistik 95 ff.
Sognekort, 33.
Sogneraadvalg, 123.
Sommergræsning og Grønfoder, 58.
Sparekasser, 86.
Statens Finanser, 124.
Stationsbyer, 35, 37 f.
Statistisk Aarbog, 22; Tabelværk, 20, 162.
Statistiske Efterretninger, 24, 175; Meddelelser, 21, 164; Sammendrag, 23.
Stats-Brandforsikringsfonden, 133.
Statshusmandsbrug, 52.
Statskontrollerede Produktioner, 70 f.
Strafferetsplejen, 116.
Strejker og Lockouter, 111.
Svinetællinger under Krigen, 63.
Sygelighedsstatistik, 96.
Sædskiye og Omdrift, 54, 175.
- T**abelværker, 162.
Tjenestemænd i det statistiske Departement, 143.
Tilbagefaldshyppighed blandt Forbrydere, 118.
Tilgodehavende hos Udlandet, 88, 176.
Trykningsudgifter, 161.
Tuberkulosens Udbredelse, 95.
- U**dførsel, 72 ff.
Udgifterne ved Departementets Drift, 17 f., 161.
Ud- og Indvandring, 47.
Udsalgs- og Udkænkingssteder, 114.
Ugeberetninger om Landbrugsudførelsen, 78.
Ulykkestilfælde, 45, 96.
Undervisningsstatistik, 119.
- V**alg til Folketinget, 121; Hjælpekasser, 124, 176; Landstinget, 123; kommunale Raad, 123; Menighedsraad, 124.
Vareinddeling, 73, 77.
Vareomsætningen i Krigsaarene, 79.
Vintersædens Ødelæggelse i 1901, 54.
Vurdering til Ejendomsskyld, 50 f.
Værdien af Vareomsætningen, 79 ff.
Værnepligtiges Højdemaal, 47.
Værnepligtiges Skolekundskaber, 121.
- Æ**gteskabsstatistik, 34.